

MIHAIL SADOVEANU

NADA FLORILOR

MIHAIL SADOVEANU

Nada florilor

Ilustraţii de N. HILOHI
Coperta de A. IONESCU

MIHAIL SADOVEANU

NADA FLORILOR

Amintirile unui pescar cu undiţa

EDIŢIA A V-A

EDITURA TINERETULUI

Capitolul I

MĂ CHEAMĂ ÎN TRECUT AMINTIRILE

Într-un rînd, aducîndu-mi nu știu din ce pricină aminte de petrecerile mele la bunicul de la Păstrăveni, am rostit o vorbă care îmi plăcea și pe care o întrebuințam față de rubedeniile de la țară. Am pomenit ceva despre «lelița» Anica.

Tata mă asculta distrat și obosit ; abia se întorsese de la treburile lui inginerești. Sta cu cotul sprijinit pe brațul jîlțului, cu tîmpla în palmă. Frunzărise o gazetă și o aruncase. Aștepta cina.

«Țîțaca» Leona, sora dumnisale mai mare, care era stăpînă ohavnică [1] a gospodăriei, se mișca încolo și încoace prin cameră, deretićînd și așezînd. Deretica smuncind și așeza trîntind.

Aștepta de la tata un cuvînt, fie despre operațiile ei agresive, fie despre întîrzierea mesei — ca să izbucnească. Țîțaca noastră Leona avea nevoie să se mînie, să tune și să detune în fiecare zi. După ce adăogea răcnetelor lacrimi și suspinuri, se domolea și mai avea nădejde să ajungă pînă a doua-zi în această lume pe care n-o putea suferi.

Probabil că vorba mea «leliță» nu era stîrnită numai de amintirea petrecerilor mele de la apa Moldovei, ci era și un atac incon-

[1] Ohavnică — pe viață. (N.R.)

ştient faţă de mătuşa mea de la tîrg. «Ţîţacă» e diminutiv, adică alintare a vorbei ţaţă. Eticheta, ca şi fiinţa pe care se aşeza, era a duhului meu de groază. Leliţele mele de la Păstrăveni, bălăi şi cu ochii ca cicoarea, sămănau mamei, al cărei zîmbet blînd îmi mai rămăsese în inimă. Maică-mea murise de tînără, pe cînd eu eram numai de-o şchioapă. Cîteodată mi-o pomenea mama Anghelina, dadaca cea bătrînă care mă crescuse. Îşi deschidea clonţul de bufniţă la urechea mea şi-mi spunea unele lucruri de demult... «pe cînd era mai uşor de trăit pe pămînt ; iar de cînd mămuca ta s-a dus ca o gîzulice pe o rază de soare, pătimim în osîndă, care nu se mai află pe lumea asta asemenea osîndă».

Ţîţaca Leona, duhul de groază, se înfăţişa mare şi ciolănoasă, c-un puf fumuriu sub nasul lung, c-o gură pungită din care nu lipsea încă nici o măsea. Uncheşul Haralambie, fratele mai mare al mamei, care venea la tîrg din cînd în cînd, ca să mă cerceteze cum îşi cerceta bărbăcuţii de la turma lui de oi, îmi spusese : «Duduca *Leuna* are dinţi de criţă [1] nu de ciolan, ca ceilalţi oameni».

Geaba încerca tata, cîteodată, s-o îmbuneze. Dumnealui era puţintel gîngav : «Ţ-ţacă în sus, ţ-ţacă în jos», — cu nimica n-o putea ademeni. Mormăirile ei erau tunete, invectivele trăsnete. Ne venea uneori să ne luăm lumea în cap. L-am auzit pe tata şoptind cu amărăciune şi privindu-mă cu milă : «Aşa a prigonit-o şi pe biata maică-ta».

— M-am dus să văd moara priponită la malul Moldovei ; şi eram cu leliţa Anica.

Ţîţaca Leona s-a holbat asupra mea :

— Ce-mi aud urechile ? Ce vorbă-i asta, — *leliţă ?*

— Lasă băiatul, ţ-ţacă Leonă, a îngînat tata.

— Cum să-l las, Manole ? Se poate una ca asta ? Să audă urechile mele, în casa mea, ţărăniile pe care musiu fiul tău le-a învăţat la Păstrăveni ? După asemenea vorbe vin şi năravurile de acolo. Nu pot suferi lumea necioplită. Îmi sînt urîţi mojicii, mai ales de cînd

[1] Criţă — oţel. (N.R.)

au prins a se obrăznici şi a pierde orice respect faţă de persoane. În vremea juneţii mele, ţăranii nici nu cutezau să-şi ridice ochii la stăpîni.

— E cam mult de-atunci, ţ-ţacă Leonă.

— De cînd ? Văd, Manole, că are ce învăţa şi de la tine fiul tău, nepotul rotarului, a rostit aprig duduca Leona, arătîndu-şi colţii. Se strică lumea, frate Manole, se strică lumea, de aceea nu mai am ce căuta eu în această viaţă. Curînd aveţi să mă plîngeţi ; în van aveţi să mă chemaţi ; de unde m-oi duce nu mă mai întorc.

— Din rai, ţîţacă Leonă ? am îndrăznit eu cu jumătate de glas.

— Îl auzi, Manole ? a ameninţat cu degetul duhul meu de groază. Ai să regreţi amar că fiul tău rămîne cu educaţia lui Pintilie rotarul, bunicu-său. Nu l-am cunoscut şi n-am ţinut să am de-a face cu el ; dar îl aud prin gura fiului tău, cînd rosteşte vorbe necuviincioase.

M-am înroşit şi am ridicat fruntea. Ţîţaca Leona uita prea des că împlinisem cinsprezece ani şi nu mai eram «ţîncul» de altădată.

— Ţîţacă Leonă — am replicat eu — vorba «leliţă» e cuviincioasă la noi la Păstrăveni.

— Nu cuteza să mă înfrunţi ! s-a holbat la mine ţîţaca Leona cu ochii ei de capră, cu cercurele de aur. Şi tu şi tatu-tău îmi datoraţi respect şi recunoştinţă ; ori de cîte ori mă jigniţi în acest chip, mi se împuţinează nouă zile din viaţă. Aşa îmi arată semn şi cărţile ; le întind cîteodată, cînd găsesc şi eu un ceas de răgaz. Riga de verde şi valetul de verde mă prigonesc, şi alăturea nouă de treflă. Nu-mi răspunde nimica, Manole ; nu mă privi cu viclenie, nu mă împunge cu vorbe blajine. Taci şi ascultă şi ţine minte ce-ţi spune Leona, sora dumnitale mai mare. De treizeci şi trei de ani sînt văduvă ; soţul meu mi-a cheltuit zestrea şi pe urmă s-a dus în lume. Am auzit că ar fi poposit tocmai la Argentina. Are să-i plătească Dumnezeu după faptă. N-ai să insinuezi, cum ai încercat cîndva, că escrocul acela de Jorj Robcea ar fi fugit tocmai în America pentru ca să scape de mine. Nu te uita ca un motan blînd, că te cunosc eu cîte parale faci. Aşa că mai bine rămîneam la mănăstire decît să mă

înduplec a veni aici ca să iau frînele gospodăriei tale. Fără mine ar fi fost greu de voi, Manole; ce se pricepea biata cumnată Polixenia ?

— Lasă asta, ţ-ţacă Leonă, a încercat tata, moale, ca s-o domolească. Mi se pare că te-ai abătut de la subiect.

— Spun adevărul pe care-l cunoşti, Manole. Şi nu m-am abătut de la nici un subiect. Am spus că nu-mi plac ţărăniile şi ţăranii ; asta e deosebirea dintre noi. Şi afirm că era mai bine altădată cînd îi strîngeau boierii în chingi pe mojici şi-i băteau la scară pentru pretenţiile şi obrăzniciile lor.

— Şi-i puneau, ţ-ţacă Leonă, cu mînile şi picioarele în butuc, ori le vîrau capetele prin garduri de nuiele, ori îi puneau la vremea gerurilor Bobotezei să stea desculţi în scocul morii. Boierii cei bătrîni, bunicii noştri, ţ-ţacă Leonă, erau de altfel milostivi, a urmat sarcastic tata, şi nu-i lăsau pe acei «mişei», cum se spunea atunci, să le îngheţe măduva în oase ; ci-i vîrau apoi în bordeie şi poruncea să li se deie fum de ardei, ca să tuşească pînă ce şi-or vărsa maţele. Îi scoteau şi de-acolo într-un tîrziu şi le scriau la terfelogul [1] logofeţiei atîtea cărături de la pădure, atîtea zile de clacă, atîtea mierţe [2] de păpuşoi, încît drept mulţămire pentru milosîrdia bătrînilor noştri, acei mişei se pustiau în codri, ori peste graniţă la alte neamuri.

— Vai, cum vorbeşti tu, Manole, de acele timpuri, s-a tînguit cu jale ţîţaca Leona. Orice ai spune tu, dragă frate, pedepsele de care vorbeşti nu se dădeau decît pe dreptate. Ce alt leac putea fi pentru lene şi obrăznicie ?

— Da, ţ-ţacă Leonă, pentru lene şi obrăznicie neneaca matale împungea roabele cu acul cînd se scula bosumflată din aşternut şi se lăsa pieptănată şi îmbrăcată.

— Nu înţeleg, Manole, cum poţi fi atît de denaturat în sentimentele dumnitale de pietate faţă de persoanele nobile care ţi-au dat fiinţă. Prima datorie pe care am învăţat-o eu a fost să respect pe

[1] Terfelog — catastif vechi. (N.R.)

[2] Mierţă — veche măsură de capacitate. (N.R.)

babaca şi pe neneaca. Vai, Manole, scumpul meu, a urmat ea cu otrăvită mîhnire, s-ar putea oare să fie adevărată povestea de la noi de la Ciurlani, unde robii de zestre ai neneacăi voiau să acrediteze o legendă necuviincioasă, cum că răsbunica noastră Izabela Borcoş, soţia logofătului Toma Dumitraş, ar fi păcătuit c-un ţigan de laie, lăutar vestit, şi ar fi dat dumneaei seminţiei boiereşti un băiat smead şi cu ochii întunecoşi ?

— Într-adevăr, ţ-ţacă Leonă, a rîs fără supărare tata ; şi eu sînt dintre cei cu ochii întunecoşi şi faţa smeadă.

— Vai şi iar vai, Manole. Cum poţi vorbi în acest chip despre strămoaşa noastră ?

— Vorbesc, ţ-ţacă Leonă, ca despre o aventură ce a putut-o face fericită.

Ţîţaca Leona a prins a plînge. A plîns şi şi-a şters îndesat lacrimile c-o batistă parfumată, pînă ce i s-a făcut nasul vişiniu.

— Să-ţi fie ruşine, Manole, a rostit ea cu demnitate.

— Nu mi-i ruşine ; mi-i foame, ţ-ţacă Leonă, a răspuns tata blînd, zîmbindu-mi mie pe furiş.

— Ba mie nu mi-i foame, a hotărît cu îndîrjire ţîţaca Leona ca şi cum foamea ar fi fost una dintre cele mai ruşinoase însuşiri ale pămîntenilor.

Tata a tăcut, încreţindu-şi fruntea. În asemenea clipe, cînd îşi încreţea fruntea ca de-o mirare şi apoi îndată îşi încrunta sprîncenele, se aduna în el mînia. La ce se pregătea înlăuntrul său, a răspuns de afară austrul de primăvară, cu modulaţii înalte ; au sunat cercevelele ferestrelor ca zguduite de o mînă nevăzută.

A urmat o tăcere, după care a intrat mama Anghelina, dadaca mea. Ochii rotunzi, pe obrazul pălit de vînt şi de soare, au făcut oarecum ocolul camerei ; sub nasul coroiat i s-a mişcat clonţul gurii.

— Da' domnu inginer a nostru nu pofteşte la masă ? s-a mirat ea cu glas subţirel.

De cînd îmi fusese maică, ani şi ani, îi rămăsese aşa timbrul vocii, ca pentru un copil.

Tata şi-a venit îndată în fire :

— Ba da, mătuşă Anghelină.

— Ştiu că unii nu mînîncă — a urmat ea cu un zîmbet subţire — dar alţii au nevoie, nefiind de meseria lor cuvioşi schivnici. Pe lîngă asta vă înştiinţez, domnu inginer a nostru, că chiar acu, la înserat, a picat oaspete cuscru Haralambie de la Păstrăveni.

— Chiar acuma, frate dragă ? a strigat jalnic ţîţaca Leona, pocnindu-şi palmele uscate.

— Chiar acuma, duducuţă, nu-ţi fie matale cu supărare. Şi ţi-a adus matale un burduf de brînză prima întăi, care nu se mai află pe lume asemenea brînză cum o face cuscrul Haralambie ; şi-un miel. Iar lui domnu inginer a nostru o ploscă cu rachiu de afine. Cunoaşte domnu inginer a nostru asemenea bunătate.

— Atuncea să trecem numaidecît în sufragerie... s-a bucurat tata. Ai pus şi pentru cumnatu-meu Haralambie tacîm, mătuşă Anghelină ?

— D-apoi nu ştiu eu rînduiala, domnu inginer a nostru ? Se putea să nu pun ?

Eu m-am repezit cătră uşă :

— Mie nu mi-a adus nimic ?

— Ba nu te teme, că uncheşul nu-şi uită nepotul. Îţi spune el singur, a rîs dadaca în urma mea.

Capitolul II

UNCHEŞUL HARALAMBIE COBOARĂ DIN MUNŢI ŞI DIN CÎNTECE BĂTRÎNEŞTI

Fratele mamei era un bărbat mare şi spătos, cu chimir lat şi cu bundă [1]. În chimir se amestecau, pe lîngă băierile pungii, lanţugul briceagului cu stricnele [2], unealtă indispensabilă ciobanilor, şi ţarţamurile [3] scăpărătorilor şi a beşicei cu tutun. Sarica, baltagul şi gluga şi le lepădase într-un colţ, aproape de sobă. Ne-a privit pe toţi drept, cu ochii lui ageri streşiniţi de sprîncene castanii. Lumina acelor ochi verzi ca piatra de chiclaz [4] plutea ca într-o pîclă ; pletele, unse cu unt, începeau a cărunţi la tîmple.

— Chîm ! a început el tuşind uşor ; mă închin cu sănătate, duducă *Leună.*

Ţîţaca Leona i-a răspuns înclinîndu-şi fruntea, vădit emoţionată.

Tata i-a strîns ciobanului mîna şi l-a bătut cu dragoste pe umăr. M-am apropiat ; uncheşul Haralambie s-a plecat de sus şi m-a sărutat pe frunte. Ne-am uitat unul la altul, eu, tata şi uncheşul ; ne-am

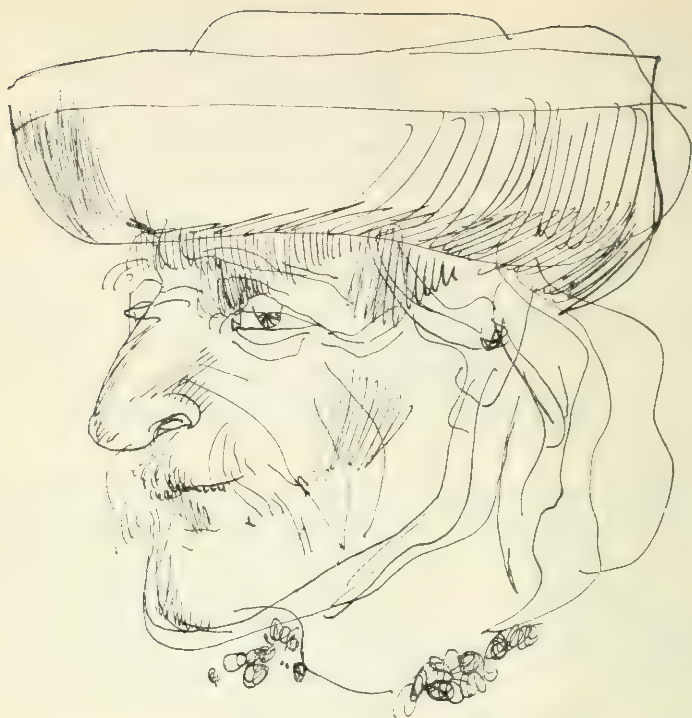
---

[1] Bundă — pieptar din piele de oaie. (N.R.)

[2] Stricnele — cuţitaşe folosite de ciobani sau văcari pentru luat sîngele. (N.R.)

[3] Ţarţamuri — ciucuri. (N.R.)

[4] Chiclaz — piatră verde otrăvitoare. (N.R.)

simţit bucuroşi că ne aflăm împreună în acea sară de aprilie cînd austrul îngîna afară un cîntec de primăvară.

Uncheşul Haralambie avea pe el straie albe ca helgea [1]. Adia de la el un miros uşor de urdă ; dar eu am simţit în nări şi mireasmă de busuiosc, acea mireasmă care îmi plăcea s-o respir din părul bălai şi de la iia leliţei Anica, pe cînd mă aflam în petrecere la Păstrăveni.

— Uncheşule Haralambie, am întrebat eu fără de nici un gînd ascuns, spune-mi, ce mai face leliţa Anica ?

[1] Helge — nevăstuică albă. (N.R.)

El m-a apucat de ciuf şi mi-a ridicat spre el fruntea, ca să mă privească în ochi.

— Face bine, mi-a răspuns el după ce a înţeles că întrebarea mea fusese nevinovată ; cu ale sale mîhniri şi bucurii. Ţi-i dor de dînsa ?

— Da, uncheşule.

— Poate ţi-i dragă, a rîs el pe cînd eu îmi plecam ruşinat nasul. Să ştii, cumnate, s-a întors el către tata, că acest fecioraş al dumitale e cu adevărat năzdrăvan. Rosteşte vorbe tainice şi va să săvîrşească unele fapte de mirare.

Ţîţaca Leona a adaos numaidecît cu oarecare dispreţ :

— Va să săvîrşească toate blăstămăţiile cîte sînt pe lumea asta !

Tata a rîs cu bunătate :

— Şi mata, ţ-ţacă Leonă, prigoneşti băiatul...

Ţîţaca Leona n-a catadixit să-i răspundă : s-a întors către cioban :

— Eu am să-i mulţămesc lui cumnatu Haralambie, a zis ea cu altă intonare de glas, pentru mieluţ şi burduful de brînză. Dumneata, frate dragă, nu uita să faci acelaşi lucru pentru rachiul de afine.

— N-aveţi de ce-mi mulţămi, s-a apărat uncheşul meu ; aducem şi noi cu dragă inimă din puţinul ce-avem. Află, nepoate, că ţi-am adus şi ţie un dar care cred c-are să-ţi placă.

Eu am tresărit de bucurie ; el m-a stăpînit punîndu-mi mîna grea pe umăr.

— Ţi-am adus, a urmat el, un căţelandru pe care l-am ales dintre puii de ast'toamnă ai Vidrei, căţeaua mea de vînătoare care mînă la mistreţi. E sprincenat cu negru şi are laba dinainte, din stînga, albă. De aceea l-am poreclit Colţun.

— Mă duc să-l văd ! am strigat eu.

— Ai să-l vezi mîne ; acuma lasă-l să se hodinească în cuhne [1] de truda drumului. L-am adus de departe într-o desagă a tarniţei [2] ;

---

[1] Cuhne — bucătărie. (N.R.)

[2] Tarniţă — şa ţărănească de lemn. (N.R.)

am călătorit cu el călare, şi tot scheuna din cînd în cînd scoţînd capul şi rugîndu-mă cu ochii să-l iert de pedeapsa la care l-am supus.

— Atuncea să ne aşezăm la masă, a hotărît tata.

— Bucuros, cumnate, numaicît se cuvine să se aşeze mai întăi şi mai întăi cumnata Leuna.

— Mă aşez, a răspuns cu supunere ţîţaca Leona.

Dadaca Anghelina a adus borşul de găină.

Toată vremea cît ne-am îndeletnicit cu bucatele, eu am băgat de samă, cu uimire, că sora tatei, deşi nu putea suferi pe ţărani, avea faţă de uncheşul meu o purtare dintre cele mai ciudate. Ar fi dorit poate în sinea ei să înţepe cu vorbe, să scoată cumva ghiare, dar ochii îi erau blînzi şi vorbirea potolită. Acei ochi cu cercurele aurii nu părăseau o clipă pe cioban ; îl observau cum mînca atent şi cuviincios, servindu-se numai de lingură, cu o îndemînare pe care şi eu o admiram. Ţîţaca Leona sta atîrnată de fiinţa lui puternică, de vorbele puţine pe care le rostea, de gesturile lui potolite. Era ca o leoaică pe care o stăpîneşte c-un gest, c-un cuvînt, c-o privire îmblînzitorul. În acelaşi timp suferea de privirea lui moş Haralambie ca de-un venin care o paraliza.

Plosca de lemn de tei era adusă pe masă. Uncheşul Haralambie umpluse o cupă mică de sticlă albastră cu rachiul lui de afine şi poftise întăi pe ţîţaca Leona să cinstească cu el. Spre spaima mea se şi ridicase în picioare înainte de-a avea eu timp să-l previn, se înfăţişase cu cupa albastră dinaintea ţîţacăi Leona şi se înclinase în faţa ei ca un cavaler din vechi timpuri. Ea întinsese mîna. El a sorbit o picătură după rînduiala oamenilor de demult ai acestui pămînt, adică «a luat credinţa», şi a trecut apoi cu delicateţă cupa între degetele ei. Mi s-a părut mie poate, acele degete tremurau. Coborîtoarea nobililor ei strămoşi a dat de duşcă licoarea de foc, s-a scuturat în întreaga-i făptură de un cutremur şi a închis ochii ca şi cum ar fi poftit să moară.

— Întru pomenirea Polixeniei noastre prea-iubite... a rostit cu glas de întristare uncheşul meu.

Apoi s-a întors către tata ; a turnat din ploscă atît cît trebuia ca să nu se verse nici o picătură din cupă, şi, cu acelaşi ceremonial, i-a înfăţişat şi dumnisale băutura.

Şi-a turnat în cele din urmă şi lui însuşi şi m-a îndemnat şi pe mine să sorb numai o picătură.

— Întru pomenirea bătrînului nostru Ilieş, căruia îi porţi numele, a suspinat el.

Am sorbit picătura simţind în mine focul amintirii, fără a pierde din ochi pe ţîţaca Leona. A băut şi el şi numaidecît a umplut iar cupa albastră, aruncîndu-şi-o ca pe-o apă oarecare în fundul gîtlejului. A făcut «chîm», tuşind uşor, mi-a mîngîiat cu palma părul zbîrlit şi s-a aşezat la locul său. În clipa următoare s-a înfăţişat mama Anghelina. Ciobanul i-a turnat şi ei, silind-o să lepede cît mai de sîrg tablaua cu mere pe masă ; a gustat şi i-a întins rachiul.

Mătuşa Anghelina s-a şters la gură, şi-a zvîntat cu palma lacrimile ochilor şi, înainte de a bea, cu o cumplită strîmbătură a obrazului, a îngînat cuvintele potrivite în asemenea împrejurări.

— Neuitată fie prea iubita noastră, căreia i-am crescut cu dragoste puiul.

După ce a smîrcîit de cîteva ori, s-a înseninat şi a venit la mine, de m-a sărutat pe tîmplă.

— Mătuşă Anghelină, i-a zis tata, să faci foc în odaia cea mare şi să găteşti aşternut pentru cumnatul nostru.

— Numaidecît, domnu inginer a nostru, a răspuns bătrîna.

— Ba s-avem iertare, cumnate Manole, s-a amestecat uncheşul Haralambie ; eu n-oi putea dormi la dumneavoastră.

— Se poate una ca asta ? a întrebat tata cu mirare.

— Se poate : căci eu am lăsat la o gazdă în tîrg marfa noastră într-o căruţă cu doi cai ; şi la dumneavoastră m-am abătut numai cu şargul [1] pe care-l încalec ; l-am vîrît în grajd, l-am despovărat de

[1] Şarg — cal cu păr galben-spălăcit. (N.R.)

tarniță, am închingat pe el o pocladă [1] și i-am trecut de după urechi săculețul cu ovăz. Cît hodinește și se hrănește el, eu stau aicea la masa la care ați binevoit a mă pofti ; după aceea, cînd or cînta cocoșii miezul nopții, îl încalec, trec pe la han și-mi iau soții și ne ducem cu căruța la Botoșani unde așteaptă neguțătorii cu care m-am alcătuit.

Țîțaca Leona a părut bucuroasă de asemenea vorbe ale unui bărbat vrednic și neostenit cum era îmblînzitorul ei.

— Dumneata, cumnate Haralambie, a rostit dumneaei ațîțată de băutura de afine, ai avut noroc în viața dumnitale și ți-au mers bine treburile. După cît înțeleg ești fruntaș în Păstrăveni și oamenii de acolo te prețuiesc după averea pe care ai agonisit-o.

— Of, of-of ! duducă Leună, s-a tînguit uncheșul meu scărpinîndu-se după ureche ; acuma, mulțămesc lui Dumnezeu, am de toate ; dar în tinerețele mele am pătimit și eu ca mulți de-ai noștri. În acea vreme eram păgîn și blestemam. A fost vai de zilele mele cu stăpînitorii boieri de pe acele meleaguri, pînă ce-am ieșit din locurile noastre și mi-am luat lumea în cap. De asta pînă la moartea prea iubitei noastre surori Polixenia și zece ani după aceea eu n-am mai trăit în vatra părinților mei. M-am dus la ciobănie și am slujit la niște baci de ceea parte a muntelui. Și acolo mi-am agonisit starea de care mă bucur acuma. Oricît aș avea, nu poate plăti zilele amărîte pe care le-am trăit mai nainte.

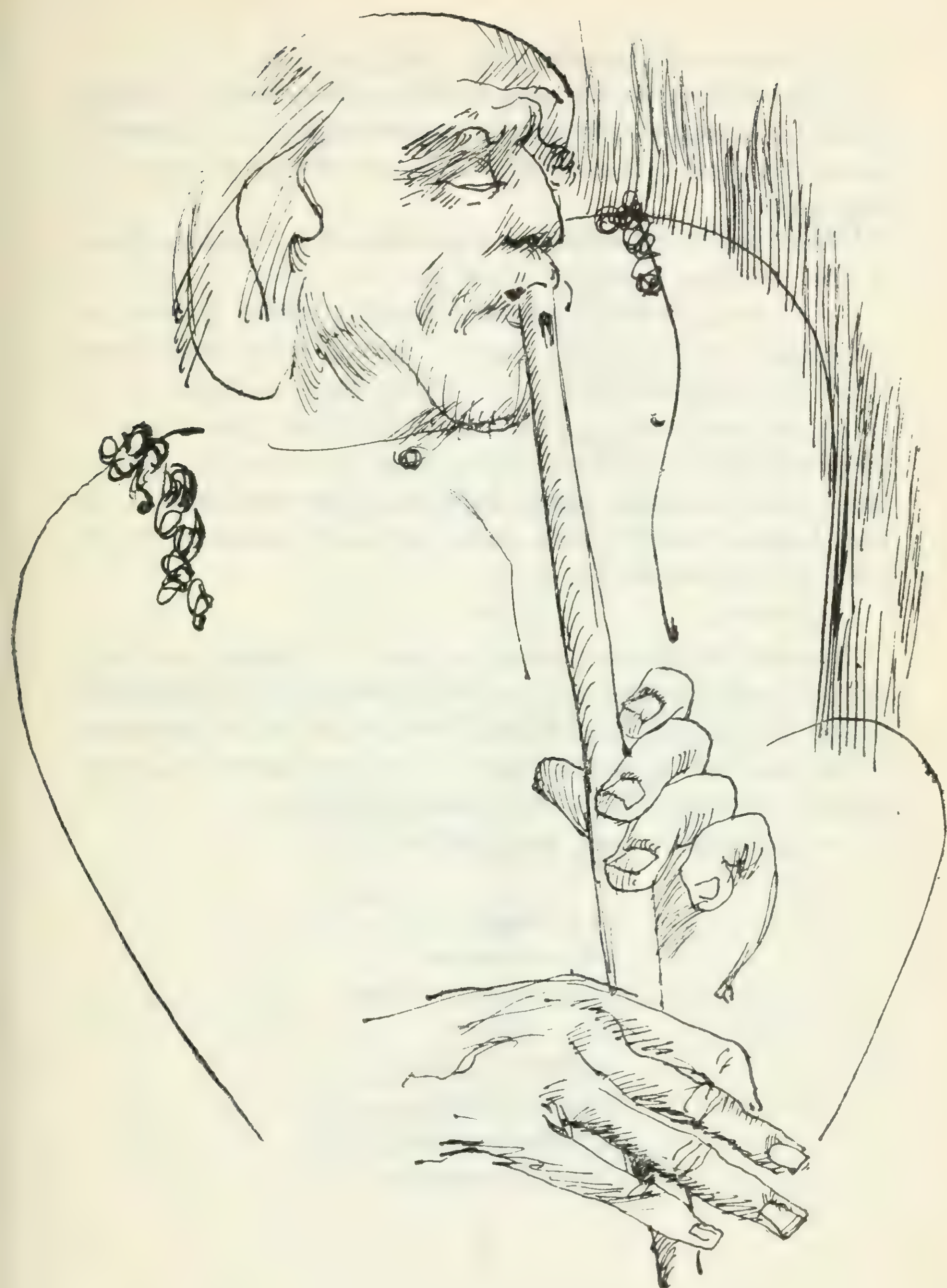
— N-am știut asta... a suspinat țîțaca Leona, cu ochii ațintiți asupra uncheșului meu.

— Apoi de unde să știți, că eu m-am fost prăpădit în lume și în străinătăți. Amară tinereță am avut, a isprăvit el cu sprincenele încruntate.

A stat un timp ascultînd austrul de-afară.

— Este un cîntec, a urmat el, pe care l-am auzit prin părțile pe unde am rătăcit. Îngăduiți-mi dumneavoastră ca să mai beau o cupă, să-mi întăresc puterea ; și pînă ce-or da glas cucoșii, am vreme să vi-l cînt, ca să aflați cum era viața noastră pe atunci.

[1] Pocladă — pătură. (N.R.)

— Nu mi-am închipuit că vei fi fiind şi cîntăreţ.

— Ba cîntăreţ nu sînt cum înţelegeţi dumneavoastră, duducă Leună. Cu mormăitul meu numai cu urşii m-aş putea lua la întrecere. Eu zic din caval : dă-mi-l, nepoate Iliuţă ; caută-l în gluga de lîngă sobă.

M-am dus, am căutat în glugă şi am adus cavalul. L-am cumpănit în mînă : era lung şi lustruit. I l-am dat.

— Eu spun din caval, a urmat uncheşul, şi apoi şi din gură, ca să înţelegeţi cele ce au fost. Acesta e cîntecul unuia Iorgu Irimia Hoţul. Numai îngăduiţi să mai iau o ţîră de putere din ploscă.

Nu se poate spune în ce stare de aţîţare se afla ţîţaca Leona. Îi scînteiau privirile şi nu-şi mai găsea astîmpăr în scaun. Tata zîmbea, într-o uşoară ameţeală. Mama Anghelina se rezemase de sobă, cu mîna la gură. Numai la acele puţine vorbe ale uncheşului eu am simţit în gîtlej lacrimi.

Am tresărit.

Uncheşul Haralambie şi-a umflat pieptul şi a slobozit viers mormăit din caval, ţinîndu-l într-o latură şi pipăindu-i cu degetele groase găurile. După îngînarea de melodie veche, sunet de caval amestecat cu voce nearticulată, moş Haralambie a ferit instrumentul şi a recitat tărăgănat cuvinte ca din dureri şi morminte neuitate.

— Apoi, oameni buni, dragi oameni buni...

Eu îs Iorgu Irimia.
Îmi luau simbria
Cît cu voia, pic cu pic,
Cît cu şiretlic :
Preceptu' cu dările,
Popa cu cîntările,
Mîndre cu gătelile,
Ciocoi cu-nvoielile.

Pentr-un an și jumătate,
Mi-au plătit slujba pe spate,
De-am zăcut o săptămînă
Bolnav, într-o rînă.

Iar a zis din caval, îngînîndu-se cu austrul de-afară, atît cît îi trebuia ca să-și aducă aminte urmarea.

— Apoi, oameni buni, dragi oameni buni...

Casă n-am, nici ce-mi așterne,
Pietrele mi-s perne;
N-am prietini, nici părinți,
Nici ce trage-n dinți.
Mă tot bate-un gînd și-un dor,
Îmi vine să mor.
Doftori mi-s dumbrăvile.
Ele-mi scot otrăvile.

Țîțacăi Leona i se umbriseră ochii.

— Apoi, oameni buni, dragi oameni buni...

Cînd dă codru-n primăvară,
Leliță Varvară,
Pe sub cetini mă tot duc
După cîntecul de cuc,
Să mă fac haiduc.

Ciobanul a oftat și a ascultat austrul în cercevelele ferestrelor.

Greiere, ce cînți în lună
Cînd pădurea sună,
De ce frîngi inima-n mine,
Greiere străine?

Căci şi eu îs un pribeag,
Greier drag,
Şi-am lăsat la noi la Crîng
Ochi care mă plîng.

— Oameni buni, dragi oameni buni...

M-oi întoarce într-o sară,
Leliţă Varvară,
Cu soţii încălărate,
La o poartă-om bate ;
Pe ciocoi la noi l-om scoate
Să-l crestăm pe spate.
L-om cresta în trei soroace
Ş-om da focul la conace,
Să se-nalţe fum şi pară,
Leliţă Varvară.

Uncheşul Haralambie s-a oprit cu ochii adînciţi în sine şi în trecut ; o clipă, noi cei de faţă am fost absenţi pentru el şi ţîţaca Leona păru că vrea să tresară cu săgeata unei limbi de viperă. În acea clipă a absenţei ciobanului, se deşteptase în ea mînia. Dar privirea uncheşului Haralambie o regăsi iarăşi şi dumneaei se potoli zîmbind cu supunere.

Uncheşul mi-a întins cavalul. Eu l-am primit cu respect şi l-am depus lîngă glugă.

Tata s-a răsucit ca într-un abur care-i făcea mişcările nehotărîte :

— Acuma ar fi binevenită o cafea.

— Se poate, a răspuns numaidecît mama Anghelina şi s-a îndreptat spre bucătărie.

Ciobanul s-a scărpinat după ureche :

— Asemenea băutură va fi fiind bună pentru dumneavoastră. Eu n-am gustat-o de cînd sînt.

— Atuncea lasă, mamă Anghelină ! a strigat tata ; nu-mi trebuie nici mie.

Ţîţaca Leona a rîs.

— De ce rîzi dumneata, duducă Leună ? Căci îs de sub codru şi din sălbătăcie ?

Ţîţaca Leona n-a răspuns, dar i-a pierit pe dată rîsul şi i-a fulgerat în ochi duşmănia.

Ciobanul s-a ridicat în toată înălţimea sa :

— S-aud cucoşii de miezul nopţii, a declarat el ; vă las cu rîsul dumneavoastră şi eu mă duc cu mîhnirea mea. Rămîneţi cu bine şi cu sănătate. Şi pe acest nepot îl sărut cu dragoste ş-oi veni să-l mai văd.

A strîns mîna tatei ; s-a închinat cătră ţîţaca Leona. Bărbia dumneaei tremura. Am fost în clipă şi eu afară pe urmele unchesului, ajutîndu-i să-şi poarte tarhatul. Şi-a scos calul, după ce i-a închingat tarniţa ; şi-a rînduit toate împrejur. Mama Anghelina aşezase lampa în fereastra bucătăriei, ca să dea lumină călătorului.

Trîmbiţarea cucoşilor se înteţea în toată acea margine de tîrg ; vîntul suna în livezile înmugurite. Silueta măreaţă a unchesului meu Haralambie calare s-a topit în întuneric.

M-am oprit o clipă ca să privesc nourii învălmăşiţi sub stele ; iar cînd am intrat în odaia unde rămăseseră ai mei, am văzut pe ţîţaca Leona crispată de mînie, într-o declaraţie tînguit repetată :

— Orice-aş face, dragă Manole, nu pot să-l sufăr.

— Cu toate acestea ai stat şi dumneata, ţ-ţacă Leonă, sub puterea lui.

Fiinţa cu sînge nobil îşi frîngea mînile.

— N-aş putea să-ţi spun de ce, Manole. E de pe altă lume, ca şi poveştile lui. Cine-i acea leliţă Varvara ?

Am răspuns eu :

— Aceea e mama leliţei Anica. Mi-a spus mama Anghelina, care cunoaşte toată povestea asta de demult.

— Basme şi grosolănii... Dacă m-ai înjunghia acuma, dragă frate, n-ar curge din mine o picătură de sînge.

Tata a murmurat privind cadrul întunecos al ferestrei :

— E un bărbat cum sînt puţini... O forţă a trecutului.

— E un poet ! am strigat eu cu entuziasm, simţindu-mă al uncheşului meu ciobanul.

— Tu să taci ! a zbierat, ridicînd spre mine căngi, ţîţaca Leona ; să taci şi să te duci la culcare.

— Mă duc întăi să-mi văd căţelandrul... am răspuns eu cu o îndrăzneală neaşteptată.

Mama Anghelina m-a auzit. Tocmai intra cu braţele încărcate de farfurii. S-a oprit în prag şi a scuipat uşor într-o parte ca să nu mă deochi.

Capitolul III

BUNICUL MEU, ROTARUL

Înainte de a mă culca, am intrat pe urmele mamei Anghelina, în bucătăria curată.

Aş putea spune că ţîţaca Leona niciodată nu catadixea să intre în acest locaş închinat pîntecelui. Dumneaei arăta totdeauna că dispreţuieşte mîncarea ; după cît înţelesesem, îşi potolea foamea la care sîntem orînduiţi noi muritorii, în singurătatea camerii sale, ca să n-o vadă absolut nimeni cum rîşneşte cu măselele cele negre de oţel. Mai înţelesesem de la mama Anghelina că, în dulapul cu cheie, şi cu cheia în buzunarul adînc de la rochia ţîţacăi, s-ar fi aflînd felurite bunătăţuri solide şi lichide pe care şi le administra dumneaei singură, leac la atîtea suferinţi ale bietei sale fiinţi.

Cum am intrat în bucătărioară, am fluierat uşurel. De pe-o pătură veche întinsă jos, în preajma cuptorului, a ridicat botul şi a ciulit urechile puiul Vidrei. S-a scărpinat la ureche cu laba albă şi a scheunat subţire, căscînd şi alungind printre dinţii albi o limbă trandafirie.

— Colţun ! l-am chemat eu, şoptit.

El a mişcat din ciotul de coadă şi mi-a lins palma cu care îl mîngîiam. Mă privea cu ochii punctaţi cu lumină şi se bucura, ca şi cum ştia de la uncheşul Haralambie care vor fi raporturile noastre viitoare.

Deodată s-a ascuţit ca un fierăstrău mustrarea ţîţacăi Leona de pe coridor. Poruncea de-acolo, nevăzută :

— Anghelină, stînge lampa şi te culcă. Destul ai stat trează cît ne-a bătut capul cu poveştile acel cioban de la Păstrăveni.

— Ba-i de la Crîng, duducă Leonă, precum se spune şi în cîntecul lui.

— Fie orişideunde o fi ; nu mă interesează ; iar nepotu-meu să nu carecumva să facă popas aici. Să nu-şi prăpădească vremea cu cotarla [1].

— Ba-i un căţelandru mîndru, duducă Leonă.

— Poate fi, însă faceţi cum poruncesc eu.

I s-au auzit paşii pornind. Îndată s-au oprit.

— Ai stîns, Anghelină ?

— Stîng, stîng numaidecît, duducă. Of, doamne !

Paşii s-au depărtat. Am mai stat o clipă cu Colţun, apoi i-am scuturat laba albă, i-am spus bună-sara şi m-am retras. Bucuria mea era străpunsă de temeri ; mă gîndeam să cer tatei protecţie pentru căţel împotriva duşmăniei ţîţacăi noastre.

M-am strecurat în odăiţă la mine ; am lepădat straiele prin întuneric. N-aveam lampă, nici lumînare ; lecţiile mi le făceam în camera tatei la o măsuţă aşezată lîngă biroul său de inginer.

Cum am pus tîmpla pe perină, am adormit. Nu tîrziu însă m-am trezit, într-o aţîţare extraordinară. Avusesem un vis tulbure în care îmi apăruseră peisagiile de la Păstrăveni.

Cum stam întins pe spate, am simţit că-mi bate inima cu grăbire. În urechi îmi cîntau modulaţiile austrului de primăvară, care, la acel ceas tîrziu, întovărăşeau şi pe uncheşul meu Haralambie, călăreţ tăcut pe drum singuratic.

Mă gîndeam că acel vînt, care m-a tulburat întotdeauna şi m-a ţinut treaz nopţile, vine din nesfîrşite depărtări, din peşteri tainice şi de pe ape în veşnică mişcare. Ţipetele lui par cînd tînguiri umane,

---

[1] Cotarlă — javră, potaie. (N.R.)

cînd schiaunele unor fiare fantastice pe care pămîntenii încă nu le-au cunoscut.

Din cînd în cînd aveam impresia că trec paseri străine prin cerul negru, spre singurătăţile de la pol.

De pe cînd eram un copil şi aveam înţelegerea nu cu mult mai presus decît aceea a lui Colţun, vîntul acesta de zbucium, oftări şi plîngeri m-a ţinut treaz cum mă ţinea acum, cu ochii halucinaţi spre depărtări, ori spre trecut. Pereţii de întuneric din juru-mi dispar şi vedenii populează marginile zării ; ori o amintire, ca un reflex din altă viaţă, se conturează înainte-mi cu forme nedesluşite de vis. Basmele cele blînd şoptite de bătrînii mei dragi care de mult au murit, îngînările de cîntece de mult uitate se trezesc şi tremură în fiinţa mea. Un tablou şters, o adiere de bucium, o lacrimă şi un gest al mamei — fantomă de mult trecută dincolo de orizont — toate se trezesc la mişcarea melodică a acestui prietin neliniştitor din nopţile copilăriei. Şi iată din nou, în această noapte, în care uncheşul a trecut călare prin cîmpul sufletului meu, ca un şef al seminţiilor vechi, clipeşte în mine un colţ al trecutului, undeva, pe malul Moldovei, cu o căsuţă liniştită lîngă o prisacă, c-un şopru [1] acoperit cu şovar [2], unde un bătrîn cu plete ca năgara [3] lucrează cu tesla la cobîlă [4] şi întocmeşte roţi pentru căruţe ţărăneşti.

Printr-un văzduh posomorît s-alungă nouri spulberaţi şi rupţi de furtună şi eu mă cuibăresc fericit într-un ungher subt o tohoarcă [5] miţoasă de berbece.

Era un colţ fericit al lumii ; furtuna trebuia să treacă ; în soare urmau să iasă roind albinele ; şi în pacea satului avea să cînte o pupăză într-un nuc bătrîn şi să bată tesla bunicului la cobîlă ritmul unei vieţi tihnite.

---

[1] Şopru — şopron, adăpost. (N.R.)

[2] Şovar — plantă de nutreţ din familia gramineelor. (N.R.)

[3] Năgară — colilie, plantă de stepă, cu fulgi albi. (N.R.)

[4] Cobîlă — dispozitivul pe care lucrează rotarul. (N.R.)

[5] Tohoarcă — cojoc ciobănesc lung pînă la glezne. (N.R.)

Recunoşteam în mine, după bătaia inimii, senzaţia fericită pe care am încercat-o totdeauna la malul acelei ape de munte cu numele Moldova şi în peisagiul ei aşa de caracteristic, pe prunduri şi în zăvoaie.

Munţii erau aproape, subt uşoară pîclă, şi aerul avea o limpezime de izvor. Pe şesul larg, între buchete de sălcii, înfloreau fînaţurile şi sfîrîiau cosaşii neostoit sub vibrarea luminii fierbinţi. Treceau în zboruri joase, din cînd în cînd, dumbrăvenci şi turturele, şi grupuri mici de raţe sălbatice vîslind grăbit ca într-o furtună a înălţimilor.

Se făcuse pace şi ieşisem din tohoarcă. Tesla bătrînului scînteia într-o lumină umedă.

— Acu putem lăsa roata singură, glumi el zîmbindu-mi. N-are să fugă, căci se uită casa la dînsa şi-o păzeşte. Iar noi luăm crîsnicul [1] şi, cît fumez o lulea, ajungem la baltă.

— Ia ! S-aude pupăza ! am observat eu ridicînd un deget lîngă frunte.

— Da, da, a încuviinţat bătrînul ; ne dă de ştire că vîntoasa a trecut în pustiuri şi lumea noastră a intrat în rînduiala ei. Aşa că putem merge.

Bătrînul a coborît crîsnicul de pe şopru, a luat cofăielul cel vechi şi-am ieşit amîndoi pe poartă.

Îndată dădurăm în prund, printre tufe de laptele-cînelui. Am apucat cărarea printre fînaţuri, pe la fîntîna lui Cosma, şi am ieşit la huceagul [2] cel mare. Acolo se afla un vad vechi. Am trecut prin vad — bătrînul, eu, crîsnicul şi cofăielul. Numai bătrînul simţea puterea apei care-i bătea în glezne. Eu, crîsnicul şi cofăielul eram pe umerii şi în braţele lui şi ne bucuram de soare şi de mireasma de cimbrişor care ne venea din partea cealaltă a bălţii. Acolo, în partea cealaltă, printre desişuri mărunte şi întortochiate de sălcii, bătrînul cunoştea cotloane de gîrle şi albii părăsite. Apa verde dormea lin,

[1] Crîsnic — plasă mică de prins peşte. (N.R.)

[2] Huceag — pădure tînără şi deasă. (N.R.)

cu umbra tufişurilor în fund. La apropierea noastră zburau becaţine [1] şi părechi de crihance [2].

Mai departe erau imaşuri şi sate, spre munte. Le ştiam, însă nu le mai vedeam ; umblam numai pe sub cer, în locuri singuratice ; şi la malul gîrlelor şi bălţilor ni se arăta cerul celălalt, dincolo în fund, unde se coboară cîteodată Făt-Frumos din poveşti.

La balta lui Iftode, am trecut pe lîngă brazde de iarbă cosită în ajun. Brazda din margine, bogată şi plină, cotea în lungul bălţii, chiar pe lîngă apă.

Bătrînul se opri, mirîndu-se.

Dincoace de brazdă, în iarba tunsă, sta ţeapăn întinsă o ştiucă lungă de un cot. Se zvîrlise din apă peste brazdă şi nu se mai putuse întoarce îndărăt. Măcar că era cea mai mare ştiucă din balta lui Iftode, pierise. Ar fi fost bine să mă fi nimerit eu la vreme, chiar fără bunic, s-o ajut să treacă în domniile ei şi ea să-mi lepede la mal un solz şi să-mi spuie din plisc vorbele din basm.

— Acuma e prea tîrziu, bunicule : ce putem face cu dînsa ?

— Nu mai putem face nimica, răspunse nepăsător bătrînul, împingînd-o cu piciorul la o parte.

Peştele mort ştiam că nu-i bun de mîncat. Peştele e bun numai viu, prins de mîna omului. Pe lîngă asta, ştiuca aceea poate nici nu era un peşte ca toţi peştii. Am lăsat-o lîngă apă şi mă gîndeam după asta pe cale că, în urma noastră, a căscat botul de trei ori şi i-au venit într-ajutor toţi peştii mărunţi din stăpînirea ei. Bănuiam că n-am s-o mai găsesc la întoarcere ; şi n-am găsit-o : dovadă că se întîmplase ceea ce socotisem eu.

Bunicul făcuse o faptă bună, eram şi eu părtaş la ea şi trebuia să ne vie neapărat răsplata.

I-am mărturisit bunicului părerea mea.

— Se-nţelege, mi-a răspuns rîzînd bătrînul.

Mă miram de dinţii lui albi şi tari.

---

[1] Becaţină — pasăre cu plisc lung. (N.R.)

[2] Crihance — soi de raţe sălbatice. (N.R.)

— Se-nţelege ; nici nu se poate întîmpla altfel decît ca într-o poveste ; asta-i legea vîrstei tale. Dar eu mă gîndesc, nepoate Iliuţă, la altele, cînd umblu aşa prin aceste locuri. Noi, în viaţa noastră, n-am trăit din năluciri. Ci am avut grele amărăciuni şi asupriri. Moşia asta, cît se vede departe, de o parte şi de alta, a fost a bătrînilor noştri, pînă ce s-a încuibat între noi o rîie boierească. Şi aşa după aceea am mers în scădere şi în sărăcie, pînă ce ne-am dat robi unuia Calistrat vel-vornic. Ne-a ucis şi ne-a usturat acesta ; ne-au ucis şi ne-au usturat alţii după dînsul, pînă ce-am căzut sub călcăiul lui Mihalache Sturza-voievod. Atuncea am rămas pe uscat ca ştiuca pe care ai văzut-o ; am clămpănit de trei ori şi ne-am stîns. Un pic de viaţă mi-a rămas mie, cu meşteşugul pe care îl am. Pămînt n-am decît grădina casei. Şi aceea au vrut să mi-o ieie logofeţii sturzeşti. Că dacă nu ies la prăşit, la coasă şi la secere, îmi iau grădina. Am avut noroc atuncea de fecioru-meu Haralambie, care a ameninţat asupra lor cu baltagul. S-au dus şi n-au mai cutezat ; mai ales că moşu-tău Haralambie ieşise din sat, iar înfricoşarea lui priveghia asupra ciocoilor.

Am stat un răstimp la hodină sub sălcii, şi bunicul meu Pintilie mi-a mai spus o întîmplare de demult, cînd au purces în bejenie unele sate ale noastre de la apa Moldovei. I-au urmărit călăraşii lui vodă, ca să-i aducă înapoi la şerbia lor ; dar acei călăraşi nu s-au mai întors şi au rămas şi bejănarii, pînă în ziua de azi, prăpădiţi de vatra părintească.

Bunicul a oftat după aceasta şi şi-a răsucit o ţigară groasă într-o bucată de pănuşă de porumb. După ce-a «băut» acea ţigară, m-a îndemnat să ne ducem la treaba noastră.

— Să ştii tu, Iliuţă, că din balta lui Iftode se trage spre Moldova un cot nu tocmai adînc. Acolo, între tufe, am eu ascuns un val de mlajă [1]. Cu valul acela şi cu crîsnicul, intru în apă şi nădăjduiesc să facem bună ispravă. Tu îmi dai ajutor şi porţi cofăielul.

Pe sub sălcii vechi, într-o apă curată cu prundiş la fund, pe sub maluri nalte unde ondulau fire subţiri de rădăcini, bunicul a intrat

[1] Mlajă — răchită din care se fac coşuri. (N.R.)

cu crîsnicul lui şi cu valul de mlajă. Mergea în curgerea apei tulburînd-o cu valul pe care îl purta cu un picior săltîndu-l şi cufundîndu-l. Din cînd în cînd, din tulbureală, scotea la lumină reţeaua, în care se zbăteau peştişorii argintii. Eu mă aţineam cu cofăielul, şi nu prea eram mirat de norocul nostru, înţelegînd că se datoreşte faptei noastre bune cu ştiuca.

De la o vreme ne-am oprit. Bunicul a cumpănit şi a petrecut printre degete dobînda noastră, dîndu-mi învăţăminte.

— Se găsesc, nepoate Iliuţă, în cotul acesta — îmi spunea el — felurite feluri de peşti, fiecare cu gustul şi bunătatea lui. Tu învaţă a le cunoaşte înfăţişarea şi a le deprinde numele. Iată boişteni, zvîrlugi şi porcuşori, buni de un borş din carele şi împăratul Moscului mînîncă pînă ce nu mai poate şi trebuie să-şi sloboadă cătărămile chimirului. Iată aleşi deoparte, în crîsnic, cleni şi scobai şi două mrene frumoase. Pe aceştia îi frigem în unt proaspăt, şi se cere la ei mămăliguţă, şi pentru unul ca mine, un vinişor din Ţara-de-Jos, care sfîrîie în pahar. Tu, Iliuţă, încă nu poţi înţelege bine unele ca acestea, căci eşti la vîrsta cînd peştele ţi se pare cu gust puţin şi oase multe. Ai să pricepi mai tîrziu, cînd vei fi pescar adevărat, că nu se află pe lume peşti ca cei din apa Moldovei şi a Bistriţei, luminoşi şi iuţi ca argintul viu, iar gustul lor e altul decît al peştilor din bălţi. Căci aici apa e curată şi verde ca şi cerul şi solzii peştilor sînt scrişi cu soare. Pe cei mai mărunţei care or rămînea, îi aburesc cu sare şi-i usuc în cuptor. Asta îţi place ţie mai mult şi după asta cunosc că ai să fii în viaţa ta pescar.

— Într-adevăr, bunicule, am răspuns eu, acuma mi-am adus aminte care-i lucrul cel mai bun pe lume.

— De aceea ai să-ţi aduci aminte, cînd vei pescui, unde ţi-a fi rînduiala să trăieşti, şi eu n-oi mai fi în valea vieţii. Cronţăind peştişori uscaţi, cugetă la bătrînul tău care te-a învăţat cu dragoste acest meşteşug. Şi mai ales, ajungînd a fi om învăţat după iscusinţa pe care o ai, după cît am aflat, să nu fii asupritor al sărmanilor, cum sînt atîţia care au ieşit dintre noi şi ne-au uitat după ce s-au hrănit cu pîne albă. Să nu uiţi, Iliuţă, că eşti odrasla noastră, feciorul Polixeniei.

Capitolul IV

CUM AM SCĂPAT DE LA MOARTE PE COLŢUN

Cît stăteam eu la gimnaziu, Colţun dormita în bucătărie, în preajma mamei Anghelina. Învăţase uşor că, în afară de prietinia mea, nu mai avea altceva pe lume decît ocrotirea dadacei mele. Ea îl chema cu glas blînd şi îi punea într-un blid mîncare.

— Vin' colea şi mînîncă, îl îndemna ea. Acuşi soseşte şi Iliuţă şi, după aceea, lumea-i a voastră.

Cînd auzea numele meu, căţelandrul îşi ciulea în anumit chip urechile. Mînca şi aştepta cuminte.

Mama Anghelina îi spunea şi alte vorbe, pe care el le asculta cu răbdare.

— Să nu te duci singur pe-afară, ca să nu te-ntîlneşti cumva cu dimonul.

Era vorba de Chirică, motanul cel negru al ţîţacăi Leona.

— Aicea să nu rămîi singur, să nu vie asupra ta zgripsorul.

Zgripsorul : adică vulturul cel mare cu două capete, cu ghiare de fier şi cu aripele desfăcute ca nişte speteze, despre care se vorbea în poveştile ei. Imaginea zgripsorului se afla şi pe un taler mare de argint din ghiordanul [1] de bani vechi pe care dadaca şi-l potrivea

[1] Ghiordan — colier. (N.R.)

la gît în zile de sărbătoare. Înţelesul tainic al acestui cuvînt îl descoperisem eu singur în fiinţa aprigă şi nemilostivă a ţîţacăi mele Leona.

— Acuma hai să aducem o cofă de apă de la fîntînă...

Îl lua cu dînsa, ocrotindu-l lîngă genunchiul său stîng.

— Să ştii tu, Colţun, că la acest ceas stăpîna noastră se piaptănă la oglindă, iar dimonul stă ghemuit într-un colţ, lîngă gherghef, şi se uită aţintit la dumneaei. După ce se piaptănă duduca noastră, apoi îşi smulge cu cimbistra [1] perii de sub bărbie. N-ai văzut tu de cînd eşti, măi căţelule, o treabă ca asta.

Vorbele acestea mi le spusese mama Anghelina cîndva şi mie. Colţun scheuna uşor, căscînd botul şi desfăşurîndu-şi limba. Vremea era strălucită şi în livadă cînta cucul.

Cătră amiază, mă întorceam de la gimnaziu mormăind o declinare elină ce ne învăţase domnul profesor Gherman. Cum auzeam cucul din livada noastră, declinarea zbura în albul amiezii ca un fluture ; intram în fugă pe poartă şi o repezeam în urma-mi ca să sune în clampă ; fluieram o dată haiduceşte şi dadaca se uita rîzînd la căţelandrul ciobănesc cum se avîntă năprasnic întru întîmpinarea mea.

Dintre jocurile pe care le-a învăţat cu mine Colţun, s-a dovedit că săritura în înălţime era meşteşugul lui principal. Săream şi eu peste un gărduţ de ostreţe [2], înlăuntrul căruia mama Anghelina îşi răsădise legumele. El sărea o dată cu mine, pe deasupra mea. Ce s-a ales din răsadurile dadacei mele nu mai spun. Am găsit-o într-un rînd contemplîndu-le neclintită, cu mîna la gură.

M-am mîhnit şi eu numaidecît.

— Noi nici n-am băgat de samă, mamă Anghelină. Acuma ce-i de făcut ?

— Să vedem, dragul mamei ; s-aduc alte răsaduri de la Voicu bulgarul, numai să vă schimbaţi locul de joacă.

— Desigur că-l schimbăm ; ne ducem la căpiţele din fundul livezii.

---

[1] Cimbistra — cleşte cu care se smulg perii de pe obraz. (N.R.)

[2] Ostreţe — şipci (N.R.)

Dadaca mea s-a învoit ; dar aflase de isprava noastră şi ţîţaca Leona, şi m-a descîntat într-o joi după amiază, cînd n-aveam şcoală, cu atîtea vorbe de dojană, pînă ce mi s-au încrucişat ochii şi mi-a venit greaţă.

— Te rog, iartă-mă, ţîţacă Leonă : n-o să ne mai jucăm pe-acasă.

— Ce-mi foloseşte mie regretul dumnitale, musiu, după ce-aţi săvîrşit o pagubă ca asta ? De cînd sînt n-am văzut asemenea blăstămăţie ! Mi-aţi amestecat cu pămîntul tomatele mele, pe care mi le-a adus special Saviţchi, grădinarul prefectului. Ar trebui să ai mai multă judecată, căci văd că te pricepi la studii şi dezlegi singur problemele de matematică ! Abia aştept să văd ce are să spuie şi tatu-tău.

— Tata nu se întoarce acasă pînă cealaltă duminică şi avem vreme să aducem alte răsaduri, am murmurat eu.

— Of, aşa mi-a fost mie soarta să trăiesc într-un tîrg nenorocit ca acesta, unde n-am nici o distracţie şi nici o prietină, şi unde un frate al meu şi un fiu al său fac tot ce trebuie ca să-mi amărască viaţa. Ce i-a venit, mă rog, lui moşu-tău Haralambie, să aducă la casa noastră asemenea dulău care o să se facă cît un haram ; acuma şi mînîncă mai mult decît mine, d-apoi mai încolo ? Pe urmă nu ştiţi oare că Chirică al meu nu poate suferi cînii ? Of şi iar of, o să-mi împuţinaţi amărîtele zile ce mai am de trăit. O să mă regretaţi, dar prea tîrziu, musiu nepoate.

Colţun dispăruse dus de mama Anghelina în cotlonul lui. Cît stătuse ţîţaca Leona cu mine ca să mă descînte, motanul cel negru Chirică se plictisise singur. Îl văd deodată apărînd cu ochii scînteietori, arcuindu-se la picioarele ţîţacăi şi frecîndu-se de rochia dumnisale de taftà. Eram atent, ca să văd tresărirea scînteilor electrice. Coada lui Chirică se umflă dintr-o dată ca un măturoi. La doi paşi de el apăruse ameninţător Colţun.

— Vai ! a ţipat înjunghiată ţîţaca Leona.

Căţelandrul meu ciobănesc s-a repezit ; însă ghiara teribilă a dimonului îl opri. Pe botul gros al lui Colţun apărură picături mari de sînge.

Ţîţaca Leona s-a veselit.

— Aşa, mamă ! Mai dă-i una, mamă !

Chirică miorlăi profund şi mai înălţă o dată laba încununată cu gheare. Colţun îşi descoperi colţii într-un rînjet ameninţător şi în ochii lui sclipi o mînie îngheţată. Muşchii pieptului şi picioarelor i se umflară. Chirică nu mai aşteptă să se descarce asupra lui puterea dulăului. Dintr-un salt sări în craca unui măr c-un miaun zugrumat ; Colţun îşi arătă şi el măiestria de saltimbanc, gura lui enormă clămpăni apucînd numai un smoc din spinarea dimonului. Zgripsorul îşi agită aripele cu disperare ; motanul se zvîrlise în vîrful pomului şi acolo se ghemuise pe o creangă subţire, cu mormăiri sinistre de groază.

— Pentru numele lui Dumnezeu ! fîlfîiră spre noi aripile zgripsorului ; duceţi de-aici fiara ! Uitaţi-vă cum se zvîrle ! Mai să-l ajungă pe scumpul meu pui ! Şi deschide o gură să-l înghită întreg ! Duceţi-l, ori mă prăpădesc şi aveţi să daţi samă de moartea mea !

Începutul acesta de dramă era menit să se schimbe în tragedie şi să curme buna mea prietinie cu căţelandrul ciobănesc. Vineri cătră amiază, cînd m-am întors de la gimnaziu, mătuşa Anghelina mi-a povestit cu nemaipomenită uimire cum duduca Leona, nemaiavînd răbdare să-şi facă la oglindă cîrlionţii, a ieşit dis-de-dimineaţă în ogradă c-o bucată de pîne muiată în zamă de brînduşă şi a chemat cu dragoste prefăcută pe Colţun. Prietinul meu sta întins la soare ca un cojocel castaniu lepădat pe pămîntul gol.

— Cînd l-a strigat duduca Leona, îmi explica dadaca mea, Colţun s-a pus pe picioare şi-a adulmecat spre dumneaei. Duduca noastră Leona are obicei de strînge, toamna, cepe de brînduşă, care la noi se chiamă «floarea-brumei». Cît mustul acelor cepe e în putere, dumneaei îl strînge şi îl păstrează în gărăfioare bine astupate, în dulăpaşul care-i spiţăria dumnisale. Tot în asemenea gărăfioare strînge dumneaei şi zamă de mătrăgună, ce se chiamă la noi «Doamnă-Mare». Doftoriile acestea îi fac dumnisale trebuinţă pentru suferinţi pe care le are. Pune în vin roş zece ori cinsprezece picături şi-i face bine. Altfel nu se află venin mai tare decît cel de floarea-brumei şi de cireaşă de Doamnă-Mare, căci fructul mătrăgunei e întocmai ca o cireaşă neagră amară. Dar dumneaei nu cunoaşte că toate animalele

şi fiarele nu se ating de brînduşa de toamnă, toate cunoscînd-o că-i otrăvită. Aşa că după ce s-a sculat căţelandrul din bătătură şi a amirosit spre pînea duducăi Leona, numaidecît a ferit într-o parte. Îl îndemna dumneaei prefăcîndu-se : «Na, mînîncă, frumosule !» Colţun numai cît i-a dat ocol smîrcîind, şi cînd dumneaei a zvîrlit spre el bucata de pîne, el a rupt-o la fugă spre fundul grădinii, şi din fundul grădinii pe cîmp. De departe, de două ori a lătrat asupra duducăi Leona, încît dumneaei foarte s-a scîrbit de asemenea obrăznicie a căţelandrului. Ce-ţi pare dumnitale, băiatul mamei, numai iaca iese din odaia duducăi şi motanul. Cînd l-a văzut dumneaei că înalţă capul şi păşeşte spre bucata de pîne, numai cît s-a făcut verde. A ţipat : «Nu lua, juvaierul mamei !» Aşa ţipa de cumplit, încît dimonul a stupit spre dumneaei. După asta a ocolit cu luare-aminte pînea şi a apucat-o şi el spre fundul livezii.

— Nu te duce acolo, scumpule, că acolo e duşmanul tău, ţipa dumneaei, frîngîndu-şi mînile.

A dat fuga după Chirică. Dimonul socotea că vine asupra lui cu mînie şi fugea mai tare. I-am ascultat glasul cum se depărtează. Am înfipt o crenguţă în pînea otrăvită, am dus-o în bucătărie şi-am dat-o pe foc.

După ce-am ascultat cu răbdare şi amărăciune darea-de-samă a dadacei mele, am întrebat :

— Acuma ce facem noi, mamă Anghelină ?

— Ştiu eu, băiatul mamei ? a suspinat dadaca. Dacă ar fi acasă domnu inginer a nostru, el poate ne-ar da sfat bun, căci e mai înţelept decît noi. Eu nu-s decît o bătrînă neputincioasă şi nu mă pricep.

Am stat şi m-am gîndit, pe cînd dadaca îşi tot ştergea ochii umezi.

— Unde-i căţelandrul, mamă Anghelină ?

— Nu ştiu, nu l-am mai văzut.

Am mai stat un timp aşa de întristat, încît în mine inima trebuie să fi fost neagră ca tina : pînă ce mi-am adus aminte că am un prietin bun, coleg cu mine în clasa a treia. Acel prietin, cu numele Grigore Oanea, era de loc din sat de la Rădăşeni şi venea la şcoală în tîrg în fiecare zi pe jos, de la trei kilometri depărtare. Era un băiat bun, cu

ochii negri ca mura, şi învăţa tare bine la toate materiile, numai la franţuzeşte şi elineşte se pricepea mai puţin şi i se încurca limba. Stăteam amîndoi într-o bancă şi, înainte de ceasurile domnului Gherman şi a domnului Rainu, îl povăţuiam şi mă trudeam cu el arătîndu-i cum să rostească vorbele cele sucite străine, cu care el nu se putea împăca. Din prietinia asta a noastră ne legasem fraţi de cruce, după rînduiala ştiută. Ne-am împuns fiecare vîrful degetului arătător cu un bold şi eu i-am supt picătura lui de sînge, pe cînd el, în aceeaşi clipă, mi-o sugea pe-a mea. Ne-am jurat după aceea să ne ocrotim unul pe altul în toată viaţa noastră, fiind amîndoi orfani de mamă.

— Dadacă Anghelină, am hotărît eu, să ştii că duc pe Colţun la Rădăşeni şi-l dau în sama lui Grigore Oanea, să mi-l crească el. M-oi duce cînd şi cînd să-i văd. Numai aşa îl putem scăpa de urgia care-i asupra lui.

— Dă, dragul mamei, fă cum socoţi că-i bine.

— Însă ţîţaca Leona să nu ştie nimica.

— Vai de mine ! Doar nu-s nebună să-i spun.

— Să nu afle nici că în după-amiaza asta nu mă duc la şcoală.

— Da' lasă la pustia atîta carte, dragul mamei. Mai bine ţi-or prii luncile cu florile. Ia-ţi căţelul şi du-te cît e aţipit zgripsorul nostru, c-un ochi închis şi cu celălalt treaz.

M-am dus pînă în fundul grădinii ; am strigat o dată : Colţun s-a înfăţişat înaintea mea dînd din coadă cu bucurie. Mi-am făcut vînt peste gardul grădinii, ca să nu mai înconjur ; căţelandrul a fost şi el în clipă de ceea parte. S-a sprijinit cu labele de dinainte în pieptul meu şi tot întindea botul spre urechea mea, voind parcă să-mi spuie ceva ; dar eu povestea lui o ştiam.

— Mergem la Grigore Oanea, i-am zis eu.

S-a luat după mine. Văzînd că umblu grăbit prin preajma Buciumenilor şi Oprişenilor, socotea că vreau să mă iau la întrecere cu dînsul, şi a pornit-o la goană pînă într-o culme de deal. L-am găsit acolo stînd neclintit şi privind depărtarea Sucevei, spre miazănoapte. Mai încoace de acea depărtare, lucea un lac. Ştiam de la Grigore

Oanea că acea întindere de apă se chiamă Iazu Călugărului. Unduiau nişte văiugi între-acolo ; se vedeau pluguri cu boi plăvani arînd, însoţite de ţărani în straie albe.

Într-acele locuri numai Rădăşenii, neamurile lui Oanea, rămăseseră liberi şi nesupuşi boierilor, după ce moşia lor din bătrîni, întinzîndu-se de la Moldova, peste hotarul tîrgului, pînă la «jîmbătura apei Şomuzului», după cum spuneau uricele [1] lor vechi, fusese împresurată şi încălcată de vornicii şi spătarii voievozilor. Sărăciţi şi cu pămîntul împuţinat numai în vatra satului, neamurile lui Grigore, fratele meu de cruce, se îndeletniceau cu negoţul de mere, iar unii dintre ei aveau şi puţine oi la munte.

Am purces chiuind în altă întrecere, pînă ce am văzut valea satului sub ponoare. Toţi merii grădinilor erau înfloriţi şi adia dintr-acolo pe un vînt călduţ o mireasmă dulce.

— Aici ai să-ţi petreci tu veacul, mă Colţun, am zis eu ; iar căţelandrul a prins a sări în jurul meu lătrînd cu bucurie.

Cînd am ajuns pe vale la casa părintească a lui Grigore, am găsit poarta deschisă şi lîngă şură trei căluţi roibi cu tarniţele pe ei. Doi feciori cu saricile pe umeri potriveau la ciochine desagi şi tarhaturi. Oanea bătrînul, bărbat nalt cu fruntea pleşuvă, priveghia toate şi da sfaturi ciobanilor. Maştiha [2] lui Grigore, femeie încă tînără, m-a văzut cea dintăi cînd am intrat cu căţelandrul în bătătură.

— Grigoriţă ! a strigat ea cu glas cîntat ; fă încoace, ţi-a sosit oaspete feciorul inginerului, prietinul tău.

Grigore a ieşit numaidecît dintr-un cotlon. O dată cu el au dat năvală doi dulăi suri cu căpăţinele negre. Într-o clipă au fost asupra lui Colţun. Căţelandrul a scheunat scurt, fără să se înfricoşeze. A venit lîngă picioarele mele şi s-a tupilat cu botul pe labe. Dulăii s-au oprit din avîntul lor ; bătrînul Oanea a rîs cu plăcere şi m-a întrebat venind spre mine :

— Cum îl chiamă ?

---

[1] Urice — hrisoave, acte. (N.R.)

[2] Maştiha — mamă vitregă. (N.R.)

— Colţun, moş Oanea.

— Văd că ştie rînduiala ciobăniei. E nepot de-al bătrînilor acestora. Cine ţi l-a dăruit ?

— Uncheşul meu Haralambie de la Păstrăveni.

— Cunoaştem, cunoaştem, s-a bucurat bătrînul. Năimim [1] amîndoi păşuni pentru oile noastre în aceeaşi parte de ţară, între mănăstirea Rîşca şi muntele Deleleu. Pas, Grigoriţă, de-ţi primeşte prietinul şi-l cinsteşte cu nişte mere murate.

Grigore Oanea m-a dus în casă cu tot cu căţelandrul meu şi acolo, pe cînd muşcam amîndoi din merele cu gust acrişor, i-am povestit năcazul ce mă ardea.

— Aşteaptă puţintel, Iliuţă, mi-a întors cuvînt Oanea, să spun şi tătucăi chestia. Eu socot că, de aicea, Colţun se întoarce cu uşurinţă înapoi acasă, unde spui tu că-i primejdie.

Nu mult după asta au intrat la sfat bătrînul şi mama vitregă a lui Grigoriţă. Au mîngîiat ochii sprincenaţi ai căţelandrului şi s-au aşezat pe laiţă în faţa mea. Grigore Oanea a venit lîngă mine cuprinzîndu-mă cu dreapta de după umăr.

— Grigoriţă are dreptate şi s-a gîndit bine, a început cuvînt ascuţit gospodina. Tare mi-i de-a mirare că se află pe lumea asta fiinţă cu atîta răutate asupra unui căţel, cum aflu că ar fi mătuşa dumnitale.

Eu am oftat ; Colţun a venit lîngă mine, rezemîndu-şi capul pe genunchii mei.

— Apoi iată cum om face, a grăit şi bătrînul Oanea. Noi trimetem tocmai acuma la munte pe aceşti doi ciobani ai noştri, ca să ducă celorlalţi de acolo făină şi slănină şi altele cîte le mai fac lor trebuinţă. L-or lua pe Colţun cu dînşii într-o desagă şi i-or purta de grijă. L-or învăţa slujba oilor, la timpul său i-or pune ragilă [2] la gît ; şi cînd a doborî lupul, ţi-om da înştiinţare. Ne-om folosi noi de el, dar stăpînul lui rămîi tot dumneata. E bine aşa ?

— Bine, am îngînat eu emoţionat.

---

[1] A năimi — a închiria. (N.R.)

[2] Ragilă — zgardă cu ţepi de fier. (N.R.)

— Altă școală mai bună n-are, a complectat prietinul meu Grigoriță. Noi cu matematica și elina ; el cu ciobănia.

Astfel l-am așezat cu mînile mele pe Colțun într-o desagă și l-am dat în sama lui Păun scutarul, unul dintre cei doi ciobani slujitori la stîna baciului Gavril cel Mare, pe Deleleu. L-am petrecut un timp la pas pe lîngă cai, ca să nu se înfricoșeze singur ; l-am sărutat pe sprincene ; l-a mîngîiat pe căpățînă și Păun ; și s-au dus cătră zarea munților. Eu am rămas plin de mare mîhnire, ca de o otravă a țîțacei mele Leona.

După ce-am mulțămit bătrînului Oanea, am pornit spre tîrg și Grigoriță m-a întovărășit o vreme. Ca să-mi mai treacă supărarea, m-a dus pe la niște căsuțe albe și curate din acea parte de sat, unde am găsit cîteva mătuși tinere ale lui, care numaidecît mi-au umplut buzunarele cu mere trotușe și mi-au zîmbit ca să mă mîngîie. Într-un sfert de ceas se aflase între toți vecinii despre pățania mea cu Colțun.

După asta Grigoriță Oanea mi-a arătat cel mai important monument al satului : o bisericuță veche de lemn, mai scundă și mai întunecată decît toate casele. Gospodarii îndeletnicindu-se cu negustoria de mere și gospodinele cu ale gospodăriei, n-au cînd se abate pe la acea clădire de scînduri vechi. Numai o dată pe an, la hram, în ziua a patra după Paști, la sfîntu' Mercorie, cum spun ei, organizează în ograda bisericuței cel mai îmbielșugat praznic din ținut, cu sarmale de o litră, legate cu ață, și cu mămăligi mai mari decît roata morii, de se satură toată calicimea din cuprins. Se ridicase în acel an, la ospățul de la bisericuță, un moș mai vechi dintre neamuri, și a închinat străinilor de față un pahar de băutură, cu aceste cuvinte :

«Cum înghit fără saț sărmanii ghițomancele[1] de la praznicul nostru, așa ne-au înghițit pe noi ciocoii și lingăii domnești. Blăstămați să fie pînă într-al nouăzeci și nouălea neam. Mîncați și beți dumneavoastră întru pomenirea acelora care s-au prăpădit punîndu-se pentru dreptatea noastră».

[1] Ghițomance — poreclă pentru sarmalele mari. (N.R.)

Iar sfîntul Mercorie al lor e aidoma Mercur, zeul păgîn, zugrăvit în icoană cu aripi la chivără şi la încălţări.

Oricît mi s-a părut de interesantă descoperirea acestui monument religios, unic între rămăşiţele trecutului, nu mă puteam mîngîia de pierderea lui Colţun, şi Grigore Oanea m-a întovărăşit pînă la culmea de unde se vedea scînteind Iazu Călugărului.

— Cînd capăt o notă proastă la domnul Gherman, mi-a zis el, apoi mă duc acolo şi stau cu undiţa. Cîştig dobîndă cîte un crap, dar mai cu samă lepăd în apă spurcăciunile năcazului.

Am luat aminte la acele vorbe tainice ale lui Grigoriţă Oanea.

Capitolul V

POVESTEA LUI MOŞ PRICOP LITAVOI

Tata a venit de la inspecţiile şi hotărniciile sale într-o vineri după-amiază. Cum era obiceiul, i-a ieşit înainte dadaca Anghelina ; trăsura cu doi cai şi cu vizitiul s-a dus la serviciul judeţean.

— Bine-ai venit, domnu inginer a nostru... l-a salutat bătrîna pe tatăl meu.

— Bine te-am găsit, mamă Anghelină. Bune toate ?

— Bune, domnu inginer a nostru. Iliuţă e la şcoală ; se întoarce la patru jumătate. E sănătos şi are să se bucure. Numai duduca Leona se cam tînguie de unele şi de altele.

— Are şi dumneaei ale sale, a încuviinţat domnu inginer.

Atuncea s-a arătat şi ţîţaca Leona.

— Mă bucur că te-ai întors, frate Manole. Ce ai ? Te văd cam supărat !

— N-am nimic, ţ-ţacă Leonă ; de unde vezi dumneata c-aş fi supărat !

— Eu nu mă înşel niciodată, Manole. Ce răvaş ţi-a trimes nepotu-meu ?

— Nu mi-a trimes nici un răvaş. Trebuia să-mi scrie ? De ce ?

— Eu nu spun că trebuia să-ţi scrie.

— Atunci a fost vreo pricină, vreun năcaz ?

— Să lăsăm asta. Intră în casă şi-ţi schimbă straiele.

— Am vreme pentru asta, ţ-ţacă Leonă. Spune-mi întăi ce-a fost.

— Ce-aş putea să-ţi spun eu, Manole ? Crede-mă că n-am a-ţi spune nimic.

Tata s-a trîntit într-un scaun de mlajă, cu ochii tulburaţi deodată.

— Nu-i chip oare, soră dragă, să am un ceas tihnit cînd mă întorc la mine acasă de la treburi ?

Ţîţaca Leona şi-a zbătut genele deasupra ochilor săi miraţi.

— Nu cumva, Manole, vrei să insinuezi că eu aş fi pricina stării dumnitale de tulburare ? Să-ţi aducă dadaca o dulceaţă şi o cafea şi te linişteşti.

Tata a privit în juru-i trudnic şi a oftat, păstrînd cîteva clipe o tăcere amărîtă.

Mama Anghelina i-a prezentat pe o tabla dulceaţa şi cafeaua. Atunci am intrat şi eu pe portiţă ; am văzut pe domnu inginer a nostru în cerdac, şi am pornit în fugă pe cărarea de sub tei.

— Manole, a zis încet ţîţaca Leona, te rog să-l întrebi pe fiul dumnitale ce trebi importante a avut la iaz.

— Ai spus ceva, ţ-ţacă ? a întors tata fruntea, pe cînd mă cuprindea de după umeri şi mă strîngea la piept.

— Am spus, dar dumneata, Manole, n-asculţi ce spun eu.

Tata a făcut semn de lehamite cu mîna liberă şi m-a privit blînd. Eram neliniştit că va trebui să-i tăinuiesc întîmplarea mea cu căţelandrul ciobănesc.

Într-adevăr, tata m-a întrebat zîmbind, aşa cum mă aşteptam :

— Ce face Colţun ?

Am strîns din umeri, am simţit că mă fac palid, cu sîngele grămădit la inimă.

Tata m-a privit lung :

— S-a întîmplat ceva căţelului ? Unde e ?

— Nu i s-a întîmplat nimica rău, am răspuns eu cu îndoială.

— Manole, a intervenit ţîţaca, te-am rugat să-l întrebi pe fiul dumnitale ce-a căutat la iaz, nu-mi mai aduc bine aminte în care după-amiază. În sama cui şi-a dat fiara ?

Tata a tresărit :

— Ce vorbă-i asta, ţ-ţacă Leonă ?

— E vorba potrivită, Manole. Era să-l sfîşie pe scumpul meu Chirică.

Am observat pe faţa tatei un zîmbet uşor şi fugarnic, pe care nu se putea să nu-l observe şi ţîţaca, căci îndată i-a sărit ţîfna :

— Văd că te bucuri, Manole, de ce era să se întîmple.

— Încă n-am înţeles bine despre ce-i vorba, ţ-ţacă Leonă.

— Dacă n-ai înţeles, atunci întreabă pe fiul dumnitale ; şi mai întăi să-ţi explice de ce se duce la baltă să prindă peşte, alăturea cu ţiganii şi derbedeii.

— De asta sînt vinovat eu, ţ-ţacă Leonă, a zîmbit tata ; eu însumi i-am furnizat cîrligele de ochiană şi de crap şi l-am îndemnat să-şi facă o vargă de alun. Cum e treaba breslei, Iliuţă ? s-a întors tata cătră mine. A început a trage peştele ?

— Nu ştiu, domnu inginer a nostru, am răspuns eu rîzînd. N-am fost la iaz.

— Dacă n-ai fost la Iazu Botoşanilor, şi-a reluat atacul mătuşa mea, atuncea ai fost în Ţarna Mare.

— N-am fost nici în Ţarna Mare.

— Atuncea la Iazu Călugărului.

— N-am fost la nici un iaz din această parte septentrională a ţării, dar m-aş duce cu plăcere, ţîţacă Leonă.

Mătuşa mea m-a arătat triumfătoare tatei, c-un gest dramatic :

— Poftim !

Tata m-a privit ca un bun camarad :

— Ce este, ţ-ţacă Leonă ? Mă uit şi nu-i văd băiatului nici un cusur.

— Cum aşa, Manole ? Nu mărturiseşte chiar fiul dumnitale că s-ar întovărăşi cu plăcere la toate iazurile, cu toţi golanii ? Ce distracţie poate fi asta pentru un băiat de familie ? Ai văzut dumneata, nepoate, oameni serioşi ducîndu-se la iaz cu nişte nuiele pe umăr ?

— Ba eu, inginerul Manole Dumitraş, mărturisesc că nu-mi displace breasla, a zis tata.

— Ştiu, însă asta nu schimbă părerea mea, s-a îndîrjit ţîţaca Leona. Dumneata te-ai luat după nişte franţuji ori engleji pripăşiţi pe la noi. Aceia îşi pun straie anume şi pălărioară verde şi duc cu ei la baltă undiţi fabricate în străinătăţi, cu care nu prind nimic.

— Aşa este, ţ-ţacă Leonă, s-a veselit tata, aprinzîndu-şi o ţigară. Şi ca să nu fie de tot rîsul, acei pescari cu unelte scumpe cumpără peşte de la derbedeii noştri care l-au prins c-o undiţă de două parale. Însă e adevărat că străinii aceştia se duc să petreacă şi să se odihnească la aer, după muncă.

— Mă rog, mă rog, l-a îndepărtat ţîţaca Leona pe tata din cîmpul biruinţii sale, agitîndu-şi spre el dosul palmei ; mi-ai spus dumneata singur, Manole, că pescuitul cu undiţa e o sfoară cu un dobitoc la un capăt şi cu altul la celălalt.

— Vorbele astea, ţ-ţacă Leonă, le-au spus alţii care n-au fost pescari. Nu văd ce legătură au cu chestia care mă interesează pe mine acum. Vreau să aflu ce i s-a întîmplat lui Colţun.

— Nu ştiu ; întreabă pe fiul dumnitale.

— Nu ştiu nici eu ! mi-am dat răspunsul. A dispărut.

— L-aţi căutat ? De ce-a fugit ?

— A vrut să-l mînînce pe Chirică, a strigat cu sumbră indignare mătuşa mea. Nu-l mai pot suferi aici.

Am strîns uşurel pe tata de braţ :

— Pe Colţun al meu, tată, am îngînat eu cu mîhnire, l-am trimes înapoi la munte ca să-i scap viaţa.

Tata m-a mîngîiat pe cap, s-a ridicat din scaun cu fruntea încreţită şi a intrat în casă.

Zgripsorul a fost numaidecît pe urmele lui şi din cerdac am auzit mustrările-i învălmăşite, aceleaşi şi iar aceleaşi.

Aceeaşi şi iar aceeaşi atmosferă mă copleşea de întristare în casa noastră. Vroiam să plec, să nu mai aud nimic. M-a oprit dintr-o dată glasul mînios al tatei :

— Văd, ţ-ţacă Leonă, că n-o să ne înţelegem în vecii vecilor. Ti-am mai spus că dumneata n-ai sentimentul dreptăţii. La golanii de care vorbeşti, dumneata nu vezi decît rîie şi păduchi ; uiţi că lu-

mea asta sărmană dă societății din care faci parte dumneata pînea cea de toate zilele și tot seul pămîntului cu care se ghiftuiesc bancherii dumnitale și bărbații dumnitale politici pe care-i admiri.

— Ai mai spus, Manole, și la Iași asemenea vorbe neînțelepte, a replicat amar țîțaca Leona, și pentru ele ai fost exilat în pustia asta oribilă. Pentru asta oare te-ai născut dumneata capabil și te-ai distins în școli ?

— Adevărul, ț-țacă, nu-i decît unul, dar dumneata nu-l pricepi, cum nu-l pricepe Vacă-Mare.

— De ce schimonosești, Manole, numele unui băiat de familie, politicos și bine crescut ? Numai împrejurări nefericite l-au făcut pe domnul Vacamar să accepte postul de subcomisar în Folticenii dumnitale.

— Știu, ț-țacă, Vacă-Mare e boier get-beget, strănepot al Țîfescului, bolborosește trei vorbe franțuzești, nu știe carte, abia poate iscăli și brațul lui ține gîrbaciul stăpînirii asupra «prostimii». Și dumnealui pune dreptatea și nedreptatea într-o lingură și le soarbe cu indiferență.

— Ca mine, Manole ?

— Ca dumneata, ț-țacă Leonă.

La aceste vorbe hotărîte ale tatei, zgripsorul a căscat de trei ori clonțul și a slobozit un croncănit sinistru. Apoi și-a zbătut aripile și a trecut fîlfîind spre cuibul său fără a mă băga în samă.

Niciodată nu intrase tata în asemenea mînie albă și ageră ca o lamă de brici.

M-am retras din cerdac ; îmi părea rău că-l las neguros și obosit în biroul său. Am văzut într-un tîrziu că mama Anghelina îi ducea cafea și apă rece din fundul fîntînii. Ieșind de la tata, mi-a făcut semn să-l las pe domnu inginer liniștit pînă ce s-or potoli mîniile și întristările.

Mi-am căutat un vechi loc al meu între merii înfloriți și am stat gîndindu-mă la vrăjmășia mătușii mele împotriva umilitei noastre bresle pescărești. Tata îmi era totdeauna apărător și mi-am amintit

în acel răstimp de tihnă a sufletului grădinii de unele aforisme ale lui în legătură cu ucenicia mea de undiţar.

Pescuitul, zicea domnia-sa, e o îndeletnicire liberă şi plăcută chiar cînd nu prinzi nimic, deşi peştele de undiţă şi mămăliga de rîşniţă nu ţin saţ. Dar, adăugea domnia-sa :

C-un chitic în cîrlig,
Îţi trece de foame şi frig.

M-am gîndit şi la Grigoriţă Oanea care îmi mărturisise că îşi leapădă spurcăciunea năcazurilor în Iazu Călugărului ; şi pe vremea lină a acelei după-amiezi, mi-am căutat varga de alun, am sărit zăplazul din fundul livezii şi m-am dus de-a dreptul pe hudiţile [1] şi prin grădinile satului Folticenii-Vechi la Şomuz, către opustul [2] Iazului Boţoşanilor. Era al doilea zăgaz mare al Şomuzului. Se auzea stîns vîjîitul neostoit al morii de apă.

Mi-am ales un cotlon singuratic, foarte departe de lume şi mai ales de ţîţaca Leona, în apropierea unui pescar trist, bărbos şi sărăcăcios îmbrăcat. Purta la şoldul stîng o torbă veche de piele.

Sălciile şi trestiile ne împresurau. Doi sori luceau : unul în văzduhul asfinţitului, altul în balta limpede.

Aşteptam neclintiţi lîngă adîncul iazului, fără să schimbăm vorbe, căci n-aveam onoarea de-a ne cunoaşte. Din cînd în cînd omul cel trist şi bărbos întorcea fruntea ca să privească o lişiţă care ieşise din păpuriş, ori un bîtlan încremenit în fundul cotlonului, subt arcul unei răchiţi. Plutele tresăreau cînd şi cînd pe luciu. Trăgeam cîte-o ocheană, care se zbătea scînteind în ploaia de raze. Încet-încet apa încreţită se alina, pînă ce-mi vedeam propria imagine la picioarele mele, fixîndu-mă atent.

Într-un timp am tresărit. Lîngă imaginea mea neclintită, printre şuviţele fine ale plantelor de apă, la adînc, a apărut un peşte mare,

---

[1] Hudiţi — ulicioare. (N.R.)

[2] Opust — locul pe unde se scurg apele zăgăzuite. (N.R.)

cu mlădieri line. A fulgerat lumina în limpezimea fundului şi-i luceau zalele solzilor. Era un crap ruginit venit în plimbare spre mal din bulboanele cele afunde ale iezerului.

Am auzit lîngă mine o pufnitură de uimire şi de spaimă. Am ridicat privirile. Bărbosul se holba cu mare tulburare spre adînc.

Am şoptit :

— Ce-i ?

El îmi făcu semn de tăcere cu degetul la gură şi îşi plecă mai tare fruntea. M-am răsucit şi eu, ca să privesc iar. Crapul cel bătrîn dispăruse.

Bărbosul a bîlbîit :

— Ai văzut? A mai repetat de două ori : *Ai băzut? Ai bă-băzut?*

— Ce s-a întîmplat ? De ce gîfîi ? l-am întrebat eu mirat.

El mi-a lepădat un răspuns abia îngînat :

— De mult aştept să-l văd şi eu, măi băiete...

— Ce să vezi ?

— Apoi tu n-ai băgat de samă ? Îi străluceau solzii. Dacă-s de aur, atunci e împăratul peştilor. Despre el ştia şi-mi povestea un uncheş al meu bătrîn. Cică grăieşte ca omul şi nu se cuvine să-i dai undiţa. Dacă l-ai atins, te afli în primejdie de moarte ; te trage în fundul bălţii ; nimeni nu-ţi mai ştie de urmă şi te mînîncă gîngăniile peste care are el stăpînire. Dar dacă te uiţi la el cu sfială şi meneşti în gînd un descîntec, atunci nu se întîmplă niciodată să vii la baltă fără a te întoarce cu dobîndă.

— Ce descîntec ?

— Ei, este un descîntec. Unii oameni de demult îl ştiau.

A rămas pe gînduri.

— Eu socot că a fost *el*, a şoptit tovarăşul meu aţintind adîncul tainic al bălţii. Fiecare iaz îşi are împăratul lui. Omului rău şi fără credinţă nu i se arată niciodată. L-ai văzut ?

— Da.

— Atunci eşti de-ai noştri... a murmurat el.

A tăcut un răstimp, apoi a oftat şi a desfăcut beşica de tutun.

— Să ştii tu, măi băiete...

Nu mi se părea ciudat că mă tutuieşte. Avea o voce blîndă şi moale.

— Să ştii că eu îs Pricop Litavoi... Poate ai mai auzit de mine. Dacă n-ai mai auzit, nu-i nimica ; afli acuma. Eu îs cel care m-am tras în degete cu un boier, Alecu Forăscu, şi l-am înfruntat cînd ne spurca şi ne batjocorea că ce ne trebuie nouă ţăranilor unire şi domn unul de-ai noştri pe care îl chema Cuza-Vodă... După aceea m-am tras în degete în vremea mai dincoace şi c-un fecior al Forăscului aceluia, cu numele Coculeţ. Ciocoii lui de la Foräşti ne rod, ne mulg şi ne belesc, de-am ajuns la sapă de lemn. Cînd n-am mai putut răbda, l-am suduit pe acest Coculeţ Forăscu. El nu era de faţă ; că el îşi duce vacul numai în străinătăţi, pe la *Viana* şi pe la *Pariz*. Bate acolo cărţi şi petrece cu muierile. Ei, şi după ce l-am suduit, m-a dat în judecată vechilul cum că l-am *ofansat* pe stăpînu-său. Iar judecătorul care m-a judecat, am uitat cum îi zice, m-a *condemnat* la cinci franci *amandă*. Acu mă urmăresc cei de la comuna Forăşti pentru soma asta. De unde să am eu cinci franci ? Că toate boarfele din bordeiul meu nu preţuiesc atîta ! Am ieşit atunci din sat şi m-am dus prin străini ca să agonisesc acele parale. Şi am strîns eu pînă acuma trei franci şi optzeci de bani. Îmi mai trebuiesc doisprezece gologani pînă la cinci franci. Cum şi unde să-i găsesc ? De aceea m-am bucurat cînd am văzut pe împăratul crapilor. Prind o trăistuţă de peşte, o vînd şi-mi fac banii pe care mi-i cere stăpînirea pentru că am suduit pe Coculeţ Forăscu. Dar eu nu l-am suduit decît din pierderea minţii după atîta amărăciune şi prigoană şi jăcuiri care nu s-au mai aflat pe lume aşa jăcuiri, de-am rămas numai cu sufletul şi nu mai putem...

Moş Pricop Litavoi sufla pripit. Şi-a întors ochii de peşte mort spre mine.

— Eu ţi-oi mai spune una. Dacă acel crap m-a înşelat şi nu-i el împăratul, atunci îl sudui şi pe dînsul. Dacă n-oi prinde atîta cît trebuie ca să-mi agonisesc doisprezece gologani, îl sudui de asemenea

chiar dacă ar fi împărat. Nu-mi mai pasă nici de Dumnezeu, nici de nimica. M-oi duce într-o noapte la Forăşti, la standoale, unde ţin ciocoii grîul şi dau foc. Zvîrl în acel foc trei franci optzeci, cît am putut strînge ; şi mă duc pe lume ca să nu se mai ştie de mine.

Cînd m-a privit fără să mă vadă şi a rîs strîmb, am înţeles că trebuie să-mi trag undiţa din baltă şi să-mi schimb locul de lîngă bietul nebun. Plecînd, l-am auzit mormăind :

— Dumnezeul şi pogribania ta de împărat şi de boier !

Capitolul VI

RAIUL DE LA NADA FLORILOR

În ce priveşte pescuitul, tata era un amator călduţ pe cît înţelegeam, pe cînd eu mă trezisem deodată un ahotnic[1] aprig. Practicase şi dumnealui, la vîrsta potrivită, această îndeletnicire, la Iazul lui Beldiman lîngă Iaşi, împreună cu tovarăşi care nu erau din protipendada capitalei Moldovei. Drumul care ducea la acea baltă celebră avea un nume simbolic : Şoseaua Trei-Calici. În ceasurile noastre de conversaţie intimă, îl rugasem să mă iniţieze în iscusinţa şi înţelepciunea breslei. Ca cetitor pasionat ce se afla, în opoziţie cu mine care nu eram decît un călduţ amator, dumnealui îmi servise, pe lîngă dictoanele populare, diferite aforisme care mă amuzau, dar nu prea erau în legătură cu peştele şi cu pescarii. Odată însă îmi comunicase şi unele amintiri plăcute ale sale de la Tulcea, unde se dusese într-o expediţie de pescuit, însă nu cu undiţa, ci cu instrumente serioase. Acolo, în una din aşezările primitive ale Deltei, cunoscuse un simpatic medic rus, fugar din Siberia, care se oploşise între sectanţii lipoveni, pribegi şi ei cu două veacuri în urmă din imperiul ţarilor. Doctorul Pavel Ilici Zoltuhin îi vorbise despre deportaţii politici, încît domnu inginer a nostru, ţinînd samă şi de temperamentul dum-

[1] Ahotnic — pasionat. (N.R.)

nisale de buntuşnic [1], rămăsese prins în undiţa acelui revoluţionar şi se socotea cu plăcere adept al lui. Se afla în corespondenţă cu Pavel Ilici şi acum în izolarea sa disciplinară de la Folticeni, şi mi-a descris înfăţişarea lui : nalt şi bărbos, cu ochi albaştri, bun tovarăş cu pescarii şi lucrînd cu ei fie la vîslit, fie la aşezat setcile [2] şi vîrşele [3]. Cu mînecile suflecate pînă la cot şi încălţat cu cizme nalte de iuft, sta în rînd cu pescarii şi cînta în cor cu dînşii cîntece de libertate.

— Acolo aş vrea să mă duc şi eu, am mărturisit tatei.

— Să te trimit să te faci învăţăcelul lui Pavel Ilici, a rîs tata ; însă numai după ce ţi-a veni timpul. Pînă atunci te sfătuiesc să te ocupi mai mult de carte decît de pescuit.

— Desigur, domnule inginer a nostru, i-am răspuns eu.

Însă în acea primăvară mă aflam vinovat faţă de tata. Luasem năravul, pe care nu mi-l puteam birui, de a mă refugia la baltă şi în zile cînd s-ar fi cuvenit să fiu la gimnaziu.

Oamenii timpului meu, cu rînduielile anumite ale unei societăţi pe care tatăl meu o socotea pe cale de scufundare năprasnică, se aflau cu totul depărtaţi de natura primitivă. În ochii lor de fii vitregi nu se mai oglindeau apele şi codrii veacurilor dintăi.

Instinctul vieţii neguroase de la începutul anilor, cînd pămîntenii născoceau arme de apărare şi atac, căpcăni şi adăposturi, îl simţeam însă în fiinţa mea. Ceea ce visau cei din copilăria lumii, cînd ochii lor ageri luceau în vîlvoarea primelor focuri, eram încredinţat că se păstrase în mine. O poveste ori o privelişte îndeplinea asupra mea funcţia unei sonde, care pătrundea pînă la epoca eroică şi obscură, cînd toate cîte au dobîndit mai tîrziu oamenii erau numai intenţii în mintea şi în braţul primilor luptători. Cele din urmă fiare enorme şi stupide îşi lăsau scheletele în mlaştini şi sihle nepătrunse ; altele, vioaie şi sprintene, se înmulţeau şi aţineau omului calea în văile apelor nouă ; munţi şi păduri, şuvoaie şi lacuri, proaspete şi virgine,

---

[1] Buntuşnic — răzvrătit. (N.R.)

[2] Setci — plase pentru pescuit. (N.R.)

[3] Vîrşe — curse din nuieluşe sau împletituri de sfoară în care peştii intră şi nu mai pot ieşi. (N.R.)

luceau curat şi începeau a trăi pentru că intrau în conştiinţa celor dintăi vînători şi pescari. De acolo îmi venea fiorul pe care l-am avut aruncînd întăia oară undiţa în apa Şomuzului.

Acum înţeleg că tot ce spun eu e mai mult o scuză romantică pentru viclenia mea faţă de domnu inginer a nostru. Totuşi entuziasmul meu era într-adevăr nebiruit faţă de luciurile şi stufăriile acelor lacuri, ţinut neatîrnat al sălbătăciunilor aripate, al peştilor şi racilor, al vidrelor şi vulpilor. Şi al pescarilor, la tagma cărora m-am alipit după cea dintăi izbîndă.

Mă aflam într-o după-amiază la opust şi visam o pescuire minunată, stînd cu ochii aţintiţi asupra plutei de strujan.

Am auzit deasupra mea un glas cu intonaţii dispreţuitoare :

— Aici prinzi opt ori zece ocheniţe [1].

M-am răsucit. Îmi adresase acele vorbe un băietănaş care mă privea de cîtva timp din marginea drumului iezăturii. Era desculţ şi cu pantalonii suflecaţi cu grijă pînă la genunchi. Măsura aceasta era întrucîtva de neînţeles şi zadarnică, deoarece restul straiului era mai mult flenduri şi găuri. Deasupra pantalonilor, băietănaşul purta o cămaşă cam în aceeaşi stare şi, poate pentru aceleaşi motive, cu mînicile suflecate pînă la coate. Afară de îmbrăcămintea asta sumară, părea că nu mai simte nevoie de nimic : nici de surtuc, nici de pălărie. Un păr ars de soare, des, aspru şi ţepos îi făcea umbră frunţii şi ochilor. Ochii aceia mititei şi verzi mă priveau ţintă şi îndrăzneţ, de deasupra unui nas pălit în sus. Gura cu dinţi mărunţi şi puternici zîmbea fără răutate, împresurată de un puf bălan pe care nu-l atinsese încă briciul.

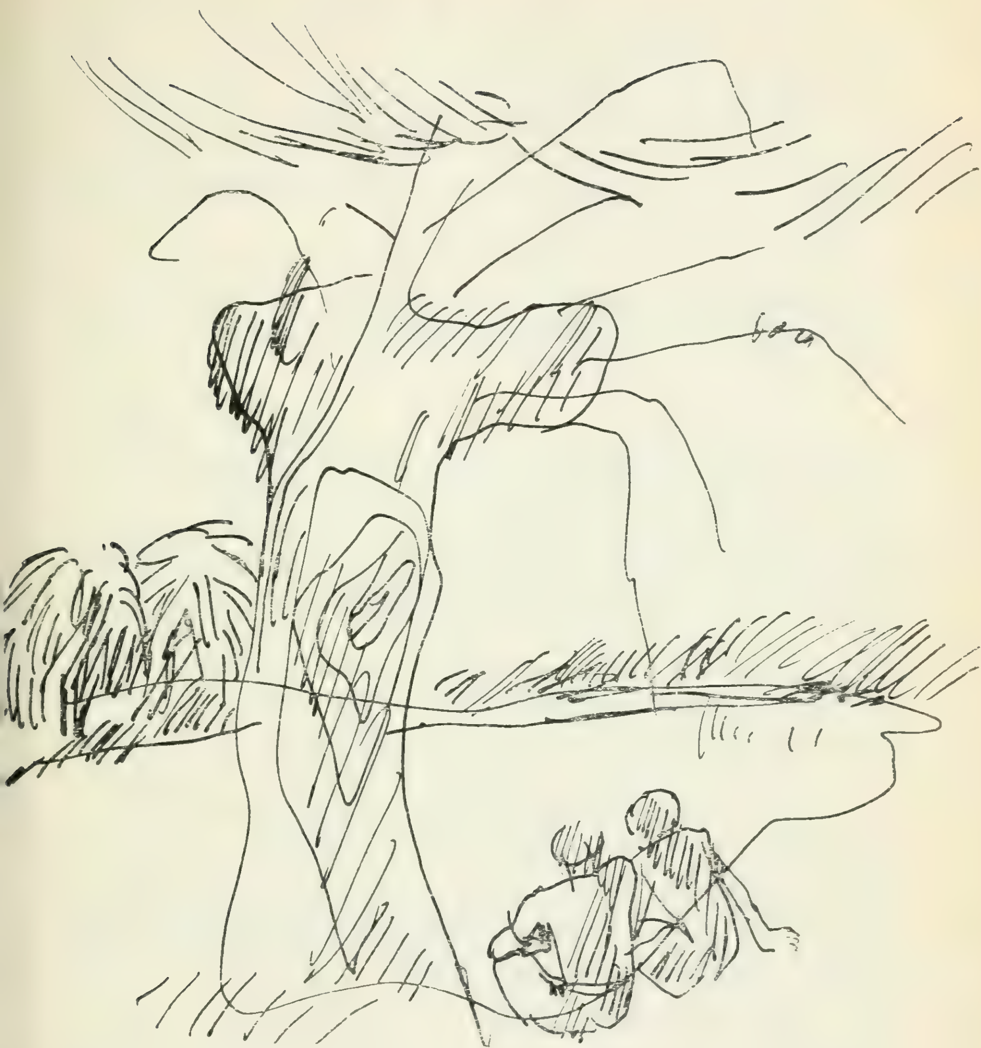
L-am întrebat cu nepăsare :

— Ce-ai spus ?

Îi auzisem foarte bine vorbele, dar voiam să-mi păstrez faţă de el un prestigiu care nu putea fi motivat decît de prejudecăţile ţîţacăi Leona.

---

[1] Ocheniţe — ochiană — specie de peşte. I se zice şi bălos, în Muntenia. (N.R.)

— Aici prinzi opt ori zece ocheniţe... reîncepu el rîzînd, şi îşi îngroşă glasul, ca să-şi dea importanţă. Eu, aici, nici nu arunc undiţa. Eu, cînd am de prins peşte, mă duc aiurea.

— Unde ?

— Mă duc tocmai la lazu Călugărului, ori într-un loc şi mai bun, la Nada Florilor.

Numele din urmă m-a lovit armonios şi plăcut. Am întors ochii, cu stăpînire de sine, spre pluta undiţei mele.

— Nada Florilor... a repetat băietănaşul.

— Frumos nume, m-am crezut eu dator să-i răspund.

Probabil că lui îi era indiferentă aprecierea mea.

— *Acolo* peşte... a declarat el cu hotărîre.

— Departe de-aici ?

— Cam departe ; în balta Şoldăneştilor. Ocoleşti pe după moară în Ţarna Mare şi umbli aşa pe o cărare pe lîngă stuh, pănă-ntr-un loc. Din acel loc treci prin apă şi sui pe-o plavie [1]. Şi apoi de-acolo, de pe plavie, zvîrli undiţile la adînc şi prinzi ochene cu pana roşie şi plătică, ori lin şi costrăş. Şi la ştiucă dai, cu undiţă anume, şi prinzi cîte una de te sparii de dînsa. Săptămîna trecută eu am prins acolo patru crapi de cîte-o ocă. I-am vîndut lui domnu Panainte. Este unul cu numele ista ; a fost profesor şi acum e la pensie. Îi duc şi raci şi scoici. Racii îi prind cu mîna pe sub coşcove [2]. La scoici mă duc înot pînă la locurile lor, mă cufund, şi le scot din mîl.

— Vra să zică dumneata vinzi peştele şi racii ?

— D-apoi cum ? Ca să cumpăr *tiutiun*... Eu, fără ţigară, la undit, nu pot. Dar duc şi-acasă mămucăi — peşte şi gologani.

Îl priveam nedumerit.

— Ne hrănim din asta amîndoi, eu şi cu mămuca, a urmat el. I-a murit de mult bărbatul, şi nu mă are decît pe mine. Mă înţeleg bine cu domnul Panainte. Avan îi place peştele !

— Şi acuma dumneata vii de la Nada Florilor ?

---

[1] Plavie — crengi şi rădăcini amestecate cu nămol, formînd o insulă plutitoare. (N.R.)

[2] Coşcovă — cocioc, plavie mică, fixată. (N.R.)

— Îhî !

— Şi-ai prins ?

— Am prins.

Am clătinat din cap ; socoteam că l-am pus în încurcătură. El, înţelegînd fără supărare îndoiala mea, se apleca la rădăcina de răchită lîngă care sta şi ridică în lumină un săculeţ umed, greu şi plin. Îl desfăcu, scotoci în el şi sticli ochilor mei uimiţi un crăpuştean încă viu.

— Mai am şi alţii, zise el cu voie bună. Am şi nişte plătici pentru muşteriul meu : îi plac fripte pe cărbuni şi cu saramură de usturoi. Şi apoi trimete de-i aduce o garafă de vin vechi de la Vadana.

— Atuncea unde ţi-s undiţile ? l-am întrebat eu iarăşi cercînd să-i pun altă piedică.

El rînji batjocoritor :

— Undiţile mele îs ascunse în stuh, măi băiete, într-un loc unde nu le poate găsi nici paserea măiastră.

Eu eram încălţat şi cu pălărie şi el îmi spusese *măi băiete*. Mi-am întors nasul către baltă. Dar sus, pe mal, îndărătul meu, sta unul care cunoştea tainele iazurilor şi ştia calea la un cotlon pe care mi-l închipuiam minunat numai după nume.

— Nada Florilor.

— Aşa-i zice, încuviinţă din spatele meu flăcăoaşul, rîzînd ca un Mefisto care n-a trecut încă pe la croitor.

Mi-am întors iar spre el privirile, fără supărare.

— Dacă nu-i prea departe, m-aş duce şi eu acolo într-o zi.

— Bine ; hai cînd vrei. Dar trebuie să te scoli dimineaţă tare, cînd se îngînă ziua cu noaptea ; şi să fii acolo pe mal cînd se luminează faptul zilei. Treci cu mine pe plavie, şi apoi acolo te învăţ eu meşteşugul nostru. S-aduci un pac de tutun şi hîrtie de ţigară. Amnar şi iască am eu.

Dintr-o dată, cu aprindere, m-am simţit tovarăş şi ucenic al flăcăoaşului aceluia încă fără nume, care ieşea din stuf şi din sălbătăcie şi era gata să-mi arate drumul singurătăţii la ostroave cu

nume frumos, ca şi cum ar fi sunat în depărtarea lor din clopote de argint.

— Ne-am înţeles ?

— Ne-am înţeles, am răspuns ; cîte undiţi să-mi pregătesc ?

— Adă numai cîrlige şi sfoară de in ; vergi şi plute avem pe loc. Numai să nu ne dai de sminteală şi să nu uiţi tutunul.

— Sînt om de cuvînt, am răspuns cu demnitate. Mîni dimineaţă ne întîlnim.

El şi-a ridicat de lîngă scorbură săculeţul cu peşte şi a purces în fugă spre tîrg, fără să-şi ia de la mine rămas-bun.

— Te-aştept mîne în zori ! a răcnit el de departe, de pe un dîmb.

Mi-aduc aminte : era spre 23 aprilie 1888. A doua zi n-aveam şcoală.

Mă aflam în ajunul unui mare eveniment. Avea să mă ducă la pescuit la Nada Florilor un flăcăoaş fără nume încă şi cu extrem de puţine straie pe el. Totuşi, din punctul de vedere ce mă interesa atunci, îl invidiam cu respect.

Mi-am pregătit cu grijă cîrlige nouă şi aţă subţire de in, după recomandările ce mi se făcuseră. N-am uitat tutunul şi foiţa, vamă pentru trecerea mea în altă zodie a vieţii. Mi-am cărat aşternutul afară în cerdac, m-am culcat şi am încercat să adorm. Necontenit simţeam în pleoape boldurile stelelor şi mă răsuceam ca pe grătar. De la o vreme am intrat în acea stare care nu-i nici somn, nici trezie : e o febră specială pe care o cunosc unii vînători şi pescari. Mă vedeam în locuri necălcate de picior omenesc, poate locuri ca acele pe care le-au contemplat întîi strămoşii la începutul migraţiilor ; între ape line, stufuri şi cer, se îmbulzeau spre undiţile mele peşti mari, de specii necunoscute. Tovarăşul meu, flăcăoaşul cu chica zbîrlită, îşi lepădase pe plavie puţinele straie nefolositoare şi rîdea c-o gură enormă ori de cîte ori trăgeam din adînc un peşte monstruos, care mă

privea blînd şi fix c-un ochi rotund de sticlă colorată. Nu mă miram de goliciunea tovarăşului meu, căci şi eu eram ca el, — şi parcă nu-mi aduceam aminte să fi purtat vreodată straiele oamenilor din meschine veacuri tîrzii.

Am deschis ochii dintr-o dată şi am văzut un sfert de lună în cerul negru peste livezi pustii în care susura vîntul. Am stat tulburat şi nedumerit, pînă ce-am străbătut timpurile şi m-am regăsit. Atunci am tras un chibrit şi, la luminiţa lui, am privit ceasornicul : lăbuţele de gînganie arătau ora două jumătate. Era timpul pe care îl hotărîsem expediţiei mele. Mi-am clădit grabnic pe mine hainele ; abia mi-am stropit fruntea cu apă de la fîntînă ; mi-am trecut pe după umăr gentuşca de pînză cu aţele de in şi cîrligele şi m-am avîntat, cu teama că voi ajunge prea tîrziu la întîlnire. Într-un răstimp, mi-am auzit paşii sunînd pe drumul singuratic şi gol.

În răsărit se zidise o culme de nouri posomorîţi. Simţeam în urechi şi-un bîzîit subţire de vînt. M-am înfiorat la gîndul că s-ar putea stîrni un vifor de ploaie ; ar fi fost o catastrofă iremediabilă ; mă simţeam în stare să murmur o rugăciune ca dadaca Anghelina ; mă oprea numai gîndul la zîmbetul ironic al tatei care era voltairian [1] şi nu admitea asemenea coborîre a demnităţii omeneşti.

Am intrat pripit pe drumul iezăturii, şi, încă pe întuneric, am cotit pe după moara cu roţile oprite şi vuietul cufundat în apă. Am apucat pe cărarea de care îmi vorbise mentorul meu şi m-am tot dus spre miazăzi pe lîngă peretele nalt al stufului.

Am ajuns în locuri necunoscute. Le-am bănuit că sînt locurile mele.

Poate am ajuns prea tîrziu — mă gîndeam — poate pescarii vechi au trecut în tainiţa lor, în ostrov la Nada Florilor, şi aşteaptă cea dintăi lucire de zori ca s-arunce undiţile.

Am stat un timp ascultînd. Era o linişte ca de cremene ; contenise adierea de vînt. M-am hotărît să trec mai departe. Căutam să observ

---

[1] Voltairian — discipol al lui Voltaire, scriitor şi filozof progresist francez din veacul XVIII. (N.R.)

dacă nu se află în marginea cărării vreun semn. Întunericul păru deodată în juru-mi ceaţă străvezie. Am început a desluşi cărările din trestii. Apoi mi s-a deschis luciu larg, rumenit de cea dintăi lucoare a zorilor.

Am privit văzduhul : nourii se scufundaseră, stele nu mai clipeau ; un ţipăt răguşit de bîtlan a spart tăcerea.

Fără îndoială — mă gîndeam iar — am trecut dincolo de ostrovul pescarilor. Ziua se apropie şi rămîn singur pe mal. Trebuie să mă întorc îndărăt, la cărările pe care le lăsasem.

Nu mă mai interesa nimic din minunile ce se petrec în faptul zilei. Am făcut calea întoarsă pînă la trecătorile în trestii. Am ales una ce mi s-a părut mai largă. Auzeam uşoare şoapte şi fluierături. Acuma ştiu că erau raţele cele mici sălbatice, care fulgerau la linia stufurilor. În mine, însă, sunetele lor aduceau altă înţelegere. Ca într-o aiurire, m-am hotărît brusc să intru în cărarea lichidă din papuri, spre locul unde pescarii şopoteau desfăşurîndu-şi undiţile şi pregătind năzile.

Mi-am lepădat ghetele ; mi-am suflecat pînă la genunchi pantalonii. Apa nu părea mai afundă decît pînă la glezne. Cu ghetele într-o mînă, am străbătut cu îndrăzneală cinci ori şase paşi ; apa mi s-a suit la coapse. Dorinţa de a trece şi pasiunea m-au împins înainte ; în acele clipe curajul meu n-avea nevoie de raţionament. M-am cufundat pînă la brîu. Fie ! Cel care s-a udat pînă la brîu nu se mai teme de apă. După alţi patru paşi am simţit luciul iazului sub bărbie. Judecata nu mă mai putea ajuta : instinctul a făcut cu mult mai mult, mai bine şi mai rapid. M-am regăsit pe mal, fulgerînd cu coada ochiului spre locul primejdiei şi gîfîind ; eram biruitor, însă într-o stare jalnică, cu straiele şiroind şi lipite pe trup.

Tresări deodată lîngă mine un strigăt :

— Ce este şi ce s-a întîmplat ?

M-am răsucit ca pe teluri. Pe rumeneala zorilor se proiecta silueta băietănaşului meu cel desculţ şi cu capul zbîrlit.

M-am bucurat ca de-o băutură bună. Am răspuns cu prefăcută linişte eroică :

— Nu-i nimic ; am vrut să trec la plavie, la Nada Florilor.

— D-apoi, măi băiete, aici nu-i Nada Florilor ; aicea ai intrat ca să te îneci.

S-a întors spre umbrele unor tovarăşi care soseau tocmai atunci :

— A intrat în Bulboana Mînzului !

— Vai de mine şi de mine ! a strigat un glas răguşit de femeie. Ce facem noi acuma ?

— Nu facem nimica, mătuşă Ileană : dumneata du-te cu moşnegii la ostrov. Eu îl pun pe băiet în rînduială şi-l aduc numaidecît.

Momîiele femeii şi moşnegilor au trecut mormăind după foltanele [1] de stuf.

— Leapădă de pe tine straiele, a poruncit învăţătorul meu, trăgînd de pe mine surtucul. Aşa, leapădă tot ; stoarcem. Pe urmă te încalţi şi-ţi pui pălăria în cap şi mergem unde se cuvine, ca să nu întîrziem. Mai avem o bucată bună de drum.

Doream în acele clipe să mai am o deşteptare fericită în cerdac, la lumina lunii. Mi-am pipăit ceasornicul şi l-am tras din buzunăraşul vestei. Se înecase. Fără a mă opri mult asupra acestei jertfe nouă, am apucat straiele adunate şi le-am ţinut de-un capăt. Tovarăşul meu a răsucit cu putere din cealaltă parte, uşurîndu-le de apă. Atuncea mi-a venit mie să-l întreb cum îl chiamă.

— Mă chiamă Culai, mi-a răspuns el, uitîndu-se pieziş la mine. Acu, hai să mergem.

— Pe mine mă chiamă Dumitraş.

— Aista va fi fiind numele tău de *famelie*, cu care te chiamă la şcoală.

— Da. Din botez îmi zice Iliuţă.

— Aşa mai vii de-acasă. Stai oleacă să văd cît de frumos îţi şede.

Eram în pielea goală, încălţat şi cu pălăria în cap.

[1] Foltane — desişuri izolate de stuf. (N.R.)

Culai a rîs scuturîndu-şi chica :

— Mare minune, măi Iliuţă ! Haidem răpejor.

El poate îşi făcea socoteala că aveam din îmbrăcăminte tocmai ceea ce îi lipsea lui — părţi cu totul de prisos, fără îndoială. Mi-a luat săculeţul cu cîrligele şi sforile ; mi-a aşezat ceasornicul cu lănţişorul pe după gît ca pe-o amuletă. M-am luat cu paşi mari după dînsul.

— N-am uitat tutunul.

— Bun, a răspuns el fără a întoarce capul ; îl uscăm la soare o dată cu straiele. Numai cît îmi pare rău de prostia ce ai făcut. Dacă te duceai la fund, nu ştia nimeni şi te mîncau racii.

Atunci, cu spaima acestei înţelegeri, mi-a bătut în ochi şi cea dintăi strălucire a zorilor. Am rămas uimit de ce era să mi se întîmple şi am cugetat la mîhnirea tatei şi la satisfacţia ţîţacăi Leona, nu că m-am prăpădit, dar că i-a ieşit dreptatea aforismelor dumneaei cu derbedeii.

Astfel, gol şi cu idolul la gît, am trecut pe lîngă luciul neclintit pe care îl văzusem, şi Culai m-a dus tot înainte. Se deşteptaseră pe pămătufurile înalte şi privighetorile de baltă cu fluierături şi larmă. Cînd ne-am oprit, lumina alunga aburii peste oglinzile luminişurilor.

— Aici avem noi o trecătoare, mi-a zis tovarăşul meu. Ca să nu scăpătăm în mîl, tragem dintr-un loc ştiut numai de noi o scîndură lungă de trei stînjeni şi groasă de patru ţoli, pe care am împrumutat-o de la moară...

După accentul indescriptibil al lui Culai, am priceput că «împrumutul» era un eufemism, un fel delicat de vorbire, ceea ce dezminţea, într-o oarecare măsură, părerea zgripsorului despre derbedei.

— Acea scîndură o punem punte peste păpurişuri ; nici mai la dreapta, nici mai la stînga, ci taman la locul potrivit, ca la inginerie... Aşa trecem pe-un colţişor de coşcovă, şi iarăşi printr-un colţ ingineresc, unde ocrotim noi vergile. După ce-ajungem, uscăm tutunul ; pe cît am văzut, foiţa ai ascuns-o în căptuşala pălăriei. Bem ţigări şi prindem peşte.

După cît mai observasem, amănuntele tehnice ale lui Culai erau făcute să bucure pe domnu inginer a nostru.

Am săvîrşit trecerea noastră întocmai după descrierea lui Culai. Şi de pe punte pe coşcovă, printre lintiţi şi nuferi, am trecut în ostrov, în faţa unui luciu adînc şi limpede. Ajunsesem departe şi în singurătate şi răsăritul se înflăcăra numai pentru noi. Departe, pe oglinzi, se scăldau raţe. Nu s-au tulburat din petrecerea lor. Pe deasupră-ne

treceau, fîlfîind rar, pescăruşi de coloarea ceţei, şi, ridicînd capul cu plisc roşu, ne priveau numai c-un ochi.

Pe cînd înaintam spre malul luciului printre sălcii mărunte, o parte din buruieni şi papuri ale insulei plutitoare se agitară şi se răscoliră, prefăcîndu-se în înfăţişeri omeneşti. Erau tovarăşii noştri şi doream să-i cunosc.

Mai întăi am văzut două chipuri de bărbaţi, unul spînatec şi uscat, altul c-o barbă de arici cărunt. De mai la o parte înălţă fruntea îmbrobodită o femeie. În prima clipă n-am avut conştiinţa stării în care mă înfăţişam. Sexul frumos al ostrovului avea negei cu tufe de păr în jurul buzelor şi o voce deosebit de gravă. Nu rîdea de mine ; mila ochilor ei m-a învăluit aşa fel, încît mi s-a încălzit inima aducîndu-mi aminte de primejdia prin care trecusem.

— Ai rînduit toate, măi Culai ?

— Rînduit, mătuşă Ileană.

— Dacă ai stors straiele, întinde-le la soare. În colţul tău, găteşte băiatului undicioarele şi dă-i învăţătură.

Bărbaţii au mormăit şi ei ceva — mi s-a părut cu simpatie — după care şi-au întors nasurile spre baltă. Cel cu barba de arici s-a aplecat grabnic, şi-a încordat varga, şi a adus la faţa apei, în lumină, o plătică argintie. M-am simţit înfiorat şi fericit şi l-am urmat cu supunere în cotlonul lui pe Culai.

— Să-ţi aleg trei vergi bune de trestie roşie, mi-a şoptit el, să punem la ele aţă, cîrlige şi plute şi să te aşezi colea, alăturea de mine. Să ştii, măi Iliuţă, că acei moşnegi sînt oameni blînzi şi ai să te împaci cu dînşii.

— Desigur, am încuviinţat eu nerăbdător.

El mi-a aruncat o privire dintr-o parte.

— Am socotit eu că, la un loc amîndoi, au o sută treizeci de ani. Mai ales moş Hau, cel bărbos, a avut atîtea de pătimit, încît, dacă i s-ar preface zilele lui negre în băncuţe de argint, apoi ar fi mai bogat decît cneazul Ţugui de la Bălţăteşti ; şi, zice el, că s-ar duce la acel cneaz, i-ar smulge cuşma din cap şi-ar trînti-o de pămînt.

Eu nu pricepeam nimic. Culai mi-a prezentat rîzînd undiţile alcătuite de el.

— Asta-i o poveste ; are să ţi-o spuie poate mătuşa Ileana, cînd a fi soarele în putere şi ne-om trage în buruieni.

Aşa mi-am făcut intrarea în ostrov, mi-am aruncat undiţile cu rîmă în balta adîncă şi m-am cinchit [1] atent lîngă ele, ca strămoşul cel de demult, care nu era mai îmbrăcat decît mine.

---

[1] A se cinchi — a se stîrci, a se aşeza pe vine. (N.R.)

Capitolul VII

LELEA ILEANA
ÎŞI ADUCE AMINTE DE TRECUT

Cît stau în baltă, lîngă tovarăşii mei, sînt fericit ca salcia ori ca papura şi parcă nu mă gîndesc la nimic, dar ştiu că intră în mine nesimţit tot ce sună şi tot ce se vede, ca soarele care lucrează în mîzga pămîntului şi în ape. Mă grămădisem deci cu genunchii la gură, într-o poziţie potrivită ca să-mi pot supraveghia plutele celor trei undiţi. Stam neclintit şi aţintit, concentrat în ochi. Ca şi mine, în stînga mea aproape, şedea lelea Ileana. Dincolo de ea moş Hau şi moş Spînu. Păreau momîi de lut. Din cînd în cînd numai, tresăreau şi se puneau în mişcare. La dreapta mea, Culai, după ce-mi rostise numele către ceilalţi trei în desăvîrşita lor nepăsare, ca şi cum ar fi fost vorba de dealuri ori de văi, se îndeletnicise o vreme cu straiele mele, întinzîndu-le la o parte, pe coşcană.

— Coşcană, răspunse Culai nedumeririi din ochii mei, se chiamă stuful ars ori tăiat la faţa bălţii ori pe plavie. În coşcană, măi Iliuţă, cată să umbli şi să calci cu băgare de samă, ca între cuţite.

M-a pîndit cînd mi-am aruncat privirile spre bărbosul cărunt, care trăgea încă o plătică mare, argintie, din fundul luciului.

— Află, măi Iliuţă, că moş Hau îngînă din gură toate lighioile bălţii şi ostroavelor.

Îmi dădea aceste informaţii într-o şoaptă lină, ca să nu tulbure pacea locului.

— Moş Spînu, măi Iliuţă, e mai mult mut : spune numai o vorbă într-o zi. Dar lelea Ileana grăieşte şi pentru dînsul. Lele Ileană, să-i spui lui Iliuţă întîmplarea dumnitale adevărată, ca să se minuneze.

— Îhî ! a îngînat lelea Ileana fără să-şi întoarcă obrazul şi trăgînd adînc din ţigară.

— Iar în partea cealaltă de baltă, a urmat a şopti Culai, unde se văd ostroavele cu sălcii, au clocit în iastă-primăvară patru părechi de gîşte sălbatice şi acuma ies cu patru cîrduri de boboci de se întrunesc pe luciu, după cum poţi vedea, dacă mai ai vreme să-ţi ridici ochii de la plute şi să priveşti într-acolo. Deasupra, în răchiţi, îşi fac acuma cuibare turturelele şi din vreme în vreme s-aude cîntînd cucul.

Isprăvindu-şi treaba cu straiele, Culai şi-a contenit şi vorba. Trăgînd dintr-un cotlon, din stuh, cinci undiţi, unele mai lungi, altele

mai scurte, le-a desfăşurat, le-a pus nadă — mămăligă ori rîmă — şi le-a aruncat una după alta pe luciu, tăcut, grăbit, atent, şi a încremenit şi el lăsat pe vine, ca un idol, cu umbra răsturnată în baltă. Bobocii, în urma gîştelor bătrîne, evoluau graţios în partea cealaltă a lacului, spre raţe, prin cele dintăi fulgerări ale răsăritului. Moş Hau, bărbosul cel cărunt, apucă iar varga ; sfoara îi vibră lung şi pe faţa undei ieşi zbătîndu-se plătica cea mai mare din acea dimineaţă. Spînu şi Culai cîrniră uşor nasurile spre partea lui. Lelea Ileana scuipă mucul de ţigară şi, apucînd c-o delicateţă surprinzătoare vărguţa ei cea mai subţire, începu spectacolul unei lupte cu un autohton al iezerului.

— Crapu ! mi-a şoptit din dreapta Culai. Apoi a adăogat numaidecît : Bagă de samă !

Mi-a zvîcnit în piept inima. Una din plutele mele plecase şi se ducea la fund. M-am zvîrlit năprasnic spre vargă şi am tras-o mai repede decît s-ar fi cuvenit după stilul elegant de la Nada Florilor. Cînd am cumpănit în palme cel mai mare costrăş ce-mi fusese dat a vedea pînă în acea zi memorabilă, am închis ochii fericit.

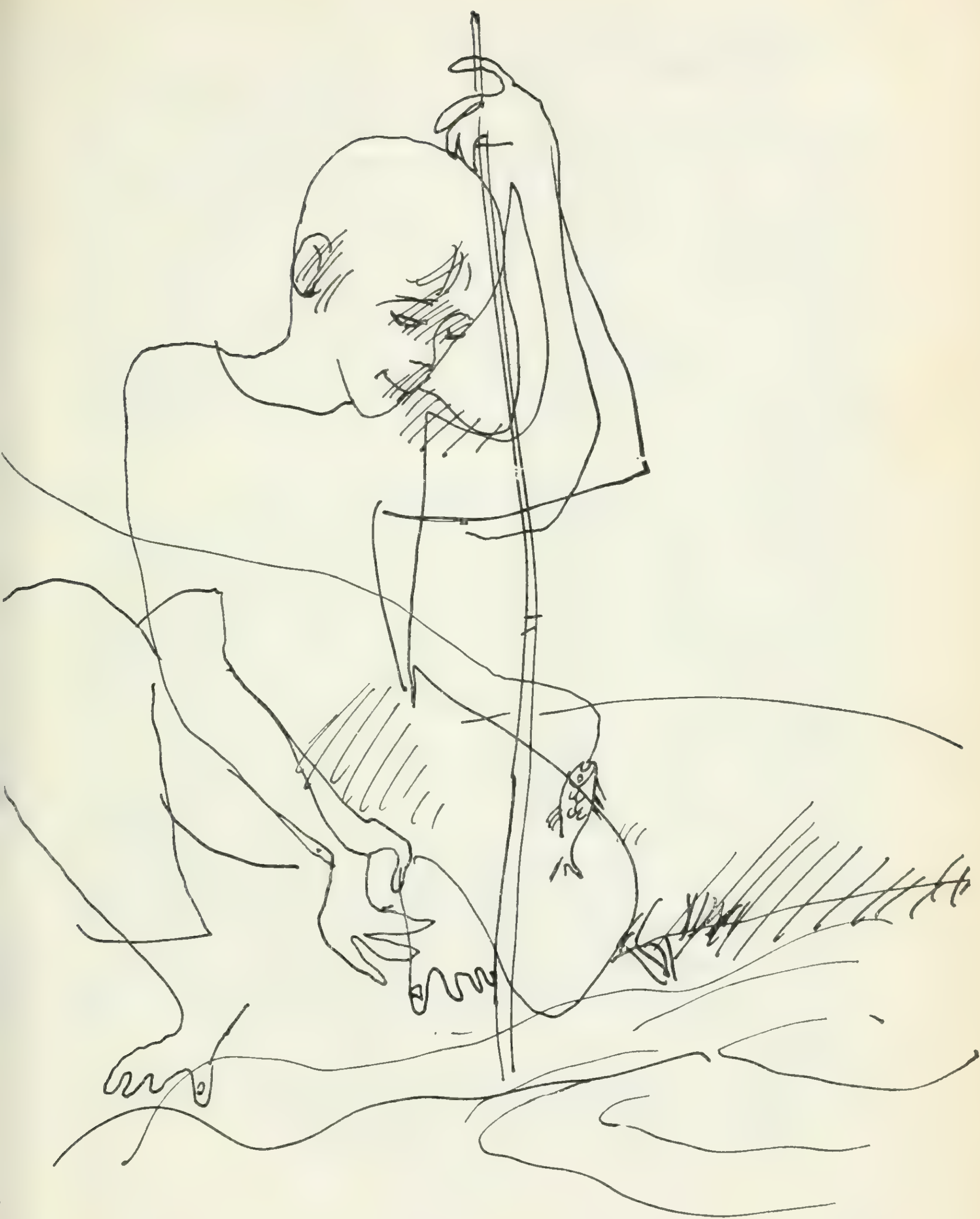
Acuma, gîndeam eu, se poate spune că sînt pescar. Pot să fumez la nevoie şi o ţigară. Şi pot privi cu dispreţ la cei care prind opt chitici mărunţi la iezătură, în marginea tîrgului.

Ţigara a rămas numai o dorinţă fugarnică, fără urmări, ca şi fulgerul albastru al unei libelule.

În cel dintăi ceas după răsăritul soarelui, am avut impresia că ne-am aşezat acolo, la marginea plăviei, pentru o întrecere. Peştele trăgea necontenit la cîrlige şi adunam în săculteţe bună dobîndă. Poposisem deci în locuri încîntate, unde timpul n-avea noimă şi fiinţă.

Abia tîrziu am băgat de samă neclintirea plutelor mele. Soarele se ridicase deasupra pămătufurilor de stuf şi săgeta cu înverşunare. Tovarăşul meu Culai şi-a părăsit locul, a trecut la hainele mele expuse ca o jertfă zeului luminii şi mi-a adus cămaşa.

— Trage-o pe tine, Iliuţă, m-a sfătuit el, ca să nu ţi se cojească la noapte spatele. Soarele păleşte ; se poate să ne vie ploaie.

M-am simţit dezolat.

— Dacă plouă, ce facem ?

— Nu facem nimica : stăm aicea pe ostrovul nostru. Uneori, pe ploaie, trage peştele mai tare decît pe vreme frumoasă. Iar dacă ne răzbeşte, avem oleacă de colibă de stuh, la marginea plăviei.

Mi-am întors privirea spre locul pe care mi-l arăta el împungînd într-o parte cu fruntea. Am văzut un fel de covru, din alte vremuri.

— Foarte bună colibă, m-am bucurat eu.

— Se-nţelege că-i bună, a hotărît cu tărie Culai, cu toate că nu e tocmai colibă. Avem şi un ceaun de fiert mămăligă.

Deci în acel ostrov de la Nada Florilor se găseau unele unelte şi se născocise şi focul. De haine, pe cît se vedea, n-aveam numaidecît nevoie, dar foamea o simţisem chiar în clipa aceea muşcîndu-mă.

Culai a înţeles şi a rîs :

— Mai îngăduie o ţîră... m-a sfătuit el.

Am rîs şi eu puţin ruşinat că tovarăşul meu mă pricepuse. Priveliştea vie a luciului se isprăvise ; raţe, gîşte, lişiţe, şi bodîrlăi [1] se retăseseră în culise. Se stîrnise pe iezer deodată o pînză de creţuri mărunte de coloarea oţelului. La marginea plăviei însă, limpezimea îmi apărea tot neclintită, şi am văzut aproape de mine, intrînd înot sub podul plaurului [2] pe care ne aflam, o broască ţestoasă. «Broasca cu covată» a numit-o Culai. În urma ei au apărut gîngănii ovale, încrestate cu tighiluri de purpură. Suiau din adînc şi coborau în adînc pe scăriţe invizibile. Treceau şi stoluri dese de peştişori mărunţi ca nişte ace. Dintr-o dată am simţit în auzul pînă atunci aromit zvoana cîntăreţilor mici de baltă. Ţupăiau pe fire de lejnicioară [3] pitulici cît alunele, cu picioruşe de aţă ; cîrîiau fără păsare şi ruşine, legănîndu-se pe trestii, privighetorile de baltă.

— Acum soarele-i sus, mi-a zîmbit sexul frumos al insulei. Peştii au intrat la hodină, — s-or hodini şi pescarii.

---

[1] Bodîrlău — cufundar, pasăre de apă de mărimea raţei. (N.R.)

[2] Plaur — insulă plutitoare. (N.R.)

[1] Lejnicioară — plantă agăţătoare de apă. (N.R.)

În ostroavele cu sălcii din ceea parte, a cîntat de trei ori cucul : îndată a sunat răspuns din preajma noastră cea mai apropiată.

Lelea Ileana îmi făcu semn cu ochii spre bărbosul cărunt :

— Bată-l pustia să-l bată !...

Moş Hau mai slobozi o chemare spre cealaltă parte a bălţii şi cucul din ostrovul cu sălcii îi răspunse numaidecît.

Cei doi bătrîni s-au ridicat de la locurile lor şi au prins a se dezmorţi răsucindu-şi trup şi braţe în toate felurile. S-au uitat încolo şi încoace, căutînd un loc umbrit. Bărbosul s-a oprit puţin lîngă mine ca să cerceteze deaproape ceasornicul ce-mi atîrna de gît. S-a dus apoi mai încolo, ca să-şi răsucească o ţigară şi să scapere.

— Acu lasă undiţa, m-a îndemnat el întorcîndu-şi obrazul şi zvîrlind fum de tutun spre mine. Te dai încoace la umbră. Facem foc şi ne punem inima la cale.

Am ascultat şi m-am retras spre colibă, unde lelea Ileana pregătea gătejele şi ceaunul. Îndeplinindu-şi rînduiala ei, lelea Ileana făcea diferite reflexii. Între altele mi-a dat şi o învăţătură.

— Azi peştele s-a lenit mai devreme decît altă dată. Ieri, soarele s-a uitat înapoi de după nourii asfinţitului şi cucoşul a păşit pînă la pragul bordeiului şi mi-a trîmbiţat de trei ori la şir. Am înţeles că astăzi are să se schimbe vremea.

— Aşa spunea şi Culai ast' dimineaţă, am răspuns eu, amintindu-mi prognosticul tovarăşului meu.

— Apoi da, mi-a zîmbit lelea Ileana ; a învăţat şi Culai ce-au uitat alţii.

Culai umbla modest şi supus în preajma stăpînei ostrovului. Îşi îndeplinea cu hărnicie partea lui de slujbă în acel ceas al zilei. Curăţise de coajă ceaunul şi-l aducea plin cu apă din baltă.

— Asta-i bine aici, a observat el, că nu-i nevoie să ne mai trudim cu fîntîna. Acuma s-aduc cujba, lele Ileană.

— S-o aduci.

Culai a înfipt lîngă foc dispozitivul străvechi şi a aninat ceaunul în clenciul lui, deasupra flacării.

— Lele Ileană, a vorbit el apoi cu oarecare taină, acu, pînă ce fierbe apa şi curăţim peştele, cît sîntem numai noi trei şi moşnegii aţipesc la umbră, ar fi potrivit să spui băietului istuia al nostru Iliuţă întîmplarea aceea de la Bălţăteşti.

— Apoi ce trebuinţă îi face unuia ca dînsul poveştile mele ? a răspuns femeia, ridicînd spre noi mila ochilor ei castanii. Las' că nici nu-s poveşti ; îs dureri ale vieţii mele. Ce să facă el cu dînsele ? El vine aici din zburdăciune ; pe urmă se duce la ale sale şi uită.

— Lele Ileană, Iliuţă aista pe care-l vezi nu-i ca ceilalţi pui de tîrgovăţ. L-am cîntărit eu, şi nu-l am de vînzare. Pe cît am băgat de samă, e şi cărturar şi, poate, cîndva, şi-a aduce aminte şi-a scrie, ca să afle de cîte pătimeşte lumea sărmană. Măi Iliuţă, s-a întors el spre mine, tare-i grea şi amărîtă viaţa noastră ! Cum spune biata mămuca : «Noi mîncăm într-un genunchi şi, cît ne-am şters o dată la gură, am şi mîntuit, ne-am sculat şi ne-am întors la nacazuri. Pe cît de goi sîntem, pe-atîta de flămînzi. Ne arde soarele vara, zice tot mămuca, ne spulberă vifornița iarna şi nu ne găsim culcuş bun niciodată !»

— Apoi mă-ta e un fel de firoscoasă, a încuviinţat lelea Ileana. Dar tu nu sta degeaba. Cît spun eu, tu dă zăgneată [1] focului, c-o leacă de stuh.

Culai a aruncat cîteva grunzuri de sare în apa ceaunului şi a presărat făină de porumb ; după asta a rupt un mănunchi de stuf uscat, zădărînd flăcările deocamdată leneşe.

— De ce-ai presărat asupra apei malai ? am întrebat eu cu interes.

— Ca să fiarbă apa mai degrabă, mi-a răspuns privindu-mă lung lelea Ileana. Nu spun eu, măi Culai, că băietul ista e cu gîndul la ale sale, nu la păţaniile mele ? Chiar nu ştiu ce-i pot spune.

— Spune-i de pe cînd erai...

— Ehei ! De pe cînd era lupu căţel şi eu nevastă tînără, a oftat lelea Ileana, fără a-şi încetini treburile ei. Curăţa de solzi plăticile c-o

[1] Zăgneată — zor, aţîţare. (N.R.)

custură şi le despica pe la pîntece. Cît trebăluiesc şi spun, tu nu uita de ţăpuşă, măi Culai, a adaos ea.

...Şi trăiam c-un pădurar în nişte păduri cătră munte, spre Pătru-Vodă...

Curăţă bine şi melesteul[1]*, Culai, văd că prinde a se înfiora apa în ceaun. Dă un abur de sare plăticilor şi le aşează în proţap.*

...Şi trăind eu cu acel pădurar după dragostea noastră, socoteam că lumea-i a mea.

Făina e aninată în cornul din fund al colibei, măi Culai.

...Stăpîn al nostru, unul cneazul Ţugui, aşa-i era porecla. Vine cu alţi vînători într-o toamnă, şi cu haitaşi din Ghindăoani, să bată nişte pripoane cu mistreţ, chiar în preajma pădurăriei unde trăiam eu cu soţul meu Gavrilaş Macavei. Locul se chiamă «La Cumpănă». Au făcut ei vînătoarea cum au ştiut ; eu, cu treburile mele, nici n-am dat ochii cu acei boieri. Au puşcat ei nişte mistreţi, s-au întors cu ei în părîngă la pădurărie. Au făcut foc în poiană şi au benchetuit. Au trimes pe Gavrilaş cu haitaşii la orîndă la Ghindăoani, ca să le deie orîndarul[2] cîte-un gologan ori cîte-un păhărel de băutură.

Nu lăsa, măi Culai, să stupească prea tare ceaunul în foc.

...Am primit poruncă de la camardinerul[3] lui Ţugui Cneazul să aştern paturile în cele două odăi de oaspeţi : cinci boieri vînători în odaia cea mare şi Ţugui, stăpînul nostru, într-o cămăruţă.

L-am văzut venind dinspre focul din poiană. Nu-l cunoscusem pe acel Ţugui pînă atunci. Era greoi, puhav şi spîn. Cum mă vede, rîde la mine. Am rîs şi eu după cuviinţă. Bag de samă că-i cu chef.

M-a chemat ia aşa cu degetul, ca pe-o căţeluşă.

Pune mîna pe melesteu, măi Culai.

...Zice : Vină încoace, nevastă. Cum te chiamă ? Zice : Dă-te mai aproape. Zic : Aştept de aici porunca măriei tale.

El rîde : Uite ce-i. Să-mi aduci la aşternut un ciubăraş de apă fierbinte, pentru picioare.

---

[1] Melesteu — făcăleţ. (N.R.)

[2] Orîndar — cel ce ţine în arendă cîrciuma proprietarului (orîndă). (N.R.)

[3] Camardinerul — camerier la o curte domnească. (N.R.)

Zic : La treaba asta mai bine să te slujească camardinerul măriei tale.

El rîde : Dar tu n-ai putea ? Şi m-apucă de bărbie, deasupra zgărdiţei de hurmuz.

Eu îl pălesc peste labă şi-l feresc.

El se jimbează [1] : Eu poftesc să te văd pe tine aducîndu-mi ce-mi trebuie.

Îl feresc iar : Nu cumva ţi s-au aprins călcăiele ?

Zice : Nu ; am un capriţ !

Ptiu ! zic, du-te la căpriţa măriei tale şi lasă în pace nevestele creştinilor. Ai învăţat măria ta la Paris asemenea mişălii. Ai uitat şi-a grăi moldoveneşte.

El se strica de rîs şi mă ia în piept să mă împingă în cămăruţă. Cînd m-a cuprins mai strîns, n-am ţipat, ca să n-audă cei de la foc. Am crîşnit : Ardă-te para focului de spîn ! M-am răsucit asupra lui, dîndu-i un cot în pîntece şi l-am repezit de pe prispă cît colo. A căzut pe spate şi s-a dus de-a dura în prăvăliş. Aman ! Chiu ! Vai ! Ce este ?

Au dat năvală ceilalţi boieri cu camardinerii, bolborosind şi zvonind în limba lor. L-au ridicat. Îi pocnise mîna dreaptă de sus, din spată... Au venit asupra mea şi m-au lovit ; m-am apărat cît am putut ; m-au legat şi m-au dus pe loc la închisoare la Piatra. L-au apucat şi pe Gavrilaş Macavei, cum că m-ar fi pus la cale să săvîrşesc asemenea faptă.

Măi Culai, nu sta cu gura căscată şi mestecă bine mămăliguţa. Eu grijesc de plătici şi de mujdei.

— Pe urmă ce s-a mai întîmplat, lele Ileană ? am întrebat eu cu nerăbdare.

— D-apoi ce putea să se întîmple, a răspuns cu greaţă stăpîna ostrovului. L-au prăpădit în bătăi pe pădurar şi l-au jertfit fără vină ; nici n-a mai apucat să se înfăţoşeze la curtea de judecată.

Lelea Ileana a privit cu ură în negura trecutului :

---

[1] A se jimba — a rînji. (N.R.)

— Iar pe mine, pentru că am răpus pe acel Cneaz, Țugui, m-au osîndit la opt ani. L-am blestemat chiar atunci : a și pierit prin străinătăți, după cît am auzit.

Spînu și Bărbosu să se înfățișeze la ospăț ! a poruncit ea localnicilor ostrovului de la Nada Florilor.

Pentru întîia oară am mîncat cele mai minunate bucate cu putință, servindu-mă cu mînile ca în preistorie și uitînd cu desăvîrșire uneltele moderne din casa lui domnu inginer a nostru. După aceea ne-am întins pe spate la umbră, așteptînd cu nepăsare ploaia. Numai lelea Ileana a mai rămas o vreme singură, descîntînd cioveiele [1] și stupind focul, făcînd semne și închinîndu-se cînd spre soare, cînd spre balta misterioasă.

— Peștele a fost cam prea spuzit de sare, mi-a șoptit Culai ; socot că ești însetat ca și mine.

— Mai pot răbda, am răspuns cu lene.

Setea îmi era cumplită ; mi se uscase limba în gură. Apa din jurul ostrovului era plină de gîngănii mari și mărunte, pe care le vedeam cu ochii ; și de altele și mai mărunte pentru care, ca să le deosebesc, aș fi avut nevoie de instrumentele din laboratoriul gimnaziului nostru. Era mai bine poate să nu fi ajuns la cunoștința acelor instrumente și a elementelor de higienă. Viața mi-ar fi fost mai simplă și apa din preajma plaurului mai acceptabilă.

— Atuncea cît rabzi tu, mi-a zis Culai cu un rîs nesuferit, uită-te cum scot eu apă din adînc, mai bună decît la cofetărie. Noi avem aici o cișmea pe care tîrgoveții n-o știu și-o pivniță mai bună decît la voi acasă. Vezi tu ulciorul ista pe care-l trag din tainița noastră de sub plavie ? Are frînghioara cu care îl cobor și greutatea de cremene care îl atîrnă. Îl trimet la fund gol și astupat cu plută. Cînd ajunge la izvoarele de acolo, scot pluta trăgînd de ața ei și ulciorul se umple de forfoteala șipotului de la adînc.

Cui nu i-i sete, n-are decît să nu beie !

---

[1] Cioveie — obiecte casnice vechi, de lepădat. (N.R.)

Explicîndu-mi acel complicat meşteşug al oamenilor primitivi din locuinţile lacustre, Culai săvîrşea scoaterea apei reci din pivniţa iezerului.

— Nu năcăji băietul ! l-a ameninţat de departe lelea Ileana.

Ca bun tovarăş, flăcăoaşul cu păr zbîrlit mi-a prezentat întîi mie ulciorul.

Am sorbit din el, descoperind abia atunci în viaţa mea plăcerea apei. Am depărtat o clipă ulciorul de la gură şi am răsuflat adînc ca după un început de asfixie.

Am băut iar prelung. Bună apă, rece apă, ca pentru o sete sărată ca a mea şi pentru o arşiţă ca aceea care mă apăsa.

— Mai bei o gură ? m-a întrebat biruitor Culai.

— Pe urmă.

— Aşa-i că-i bună ?

— Grozavă.

— Îmi place că vorbeşti cu dreptate, măi băiete. Acuma scoală şi să mergem să potrivim undeva, subt o perdea de stuf, straiele tale. S-au uscat, dar n-ai nevoie să te îmbraci cu ele. Acuşi plouă.

Într-adevăr, văzduhul neclintit al amiezii ne cocea ca în cuptor. Din miazăzi creşteau nouri, dezvoltîndu-se spre cupola cerului. Un vîntişor fîlfîi în pămătufurile trestiilor ; luciul s-a umbrit şi s-a zimţuit. În liniştea mare a cuprinsurilor, s-a auzit în depărtare sunînd ploaia.

Venea împotriva noastră ca un painjeniş. Curînd sticli în mărgele oblice. Foltanele de stuf tresăriră, frămîntîndu-se. Balta scăpără de bulbuci. Şi painjenişul de stropi ne învălui brusc, apoi se linişti asupra noastră o ploaie călduţă şi totuşi răcoritoare.

Sexul frumos al insulei se retrăsese sub coliba şubredă. Într-un colţ moş Hau, în celălalt moş Spînu, ca nişte ihtiosauri, se trăseseră domol în umbră, aşa încît să n-o supere cumva pe lelea Ileana.

Eu, ca şi Culai, primeam ploaia, care îmi şuroia de pe păr, ca pe-o desfătare, aşa cum o primea întreaga împrejurime de la Nada Florilor. Sălcii, liane, papură şi trestii sticleau de un rîs real pe care îl simţeam şi în mine.

Stînd cinchit la marginea ostrovului, am observat deodată foirea formidabilă a bălţii. Toate lighioanele ei de la adîncuri suiau în zigzaguri spre acele de fulger ale ploii. Erau mii de crustacee neclasate încă de naturalişti, de toate dimensiunile mici, de colorile şi desenurile cele mai surprinzătoare. Coloane de alevini [1] care abia atunci intrau în viaţa lacului, abia avînd forma speciei, cu punctul enorm al ochiului în mica lor transparenţă. Puzderie de alţii mai mărişori evoluau cu instinctul primejdiei, învîrtejindu-se într-o latură şi fugind de umbra ghimpoasă a bibanilor sau de gura de balaur a ştiucii. Spre limpezimea fundului, caraşi cu reflexe de aur vechi, crapi bătrîni cu solzii ruginiţi. Scoici, melci, lipitori şi şerpi, întreaga faună fără număr, fiica mîlului primordial, se frămînta într-o monstruoasă bucurie sub tremurul ploii de primăvară.

Era bucuria vieţii şi a morţii, şi a transformării necontenite.

Cînd ploaia conteni şi se aşezară iarăşi străluciri pe lac, lelea Ileana părăsi coliba şi veni lîngă noi.

— Nu e chip de stat acolo, zîmbi ea ; mă doare capul de horăitul moşnegilor ; parc-ar fi balauri...

Privisem atent la acel zîmbet, care era mai mult o crispare. Stăpîna ostrovului s-a aşezat cu coatele pe genunchi şi palmele cuprinzîndu-i obrajii, lîngă o tufă de măr pădureţ, crescută pe plaur dintr-o semincioară adusă de vînt.

— Lele Ileană, am întrebat eu, făcut-ai acei opt ani de închisoare ?

— Făcut, Iliuţă. Nu mi-au iertat nici o zi.

Sticliseră în ochii ei lacrimi.

Şi i-a întors către pîcla albastră a munţilor, departe, acolo unde avusese tinereţă şi bucurie. Am cunoscut în înfăţişarea ei cea mai cumplită mîhnire a deznădejdii.

[1] Alevin — pui de peşte. (N.R.)

Capitolul VIII

NĂCAZURILE BRESLEI

În prima clipă, viaţa acelui trib de pe ostrovul de la Nada Florilor îmi păruse fericită şi uşoară. În inima mea făceam supunere şi jurămînt legii lui ; îmi plăcea şi soarele pe baltă, şi stufurile şi sălciile unde cîntă cucul şi alte neamuri de paseri, şi ploaia ce-mi dezvăluise un spectacol rar, şi mai ales apa cu peştii, din care mîncasem o friptură aşa de bună — cam sărată. Însă văzusem obrazul lelei Ileana şi-mi apărură apoi mumiile de argilă ale bătrînilor. Entuziasmul meu s-a domolit.

— Ehei ! măi băiete, mi-a răspuns Culai la o întrebare a mea ; după cum ţi-am mai spus, viaţa noastră e destul de grea.

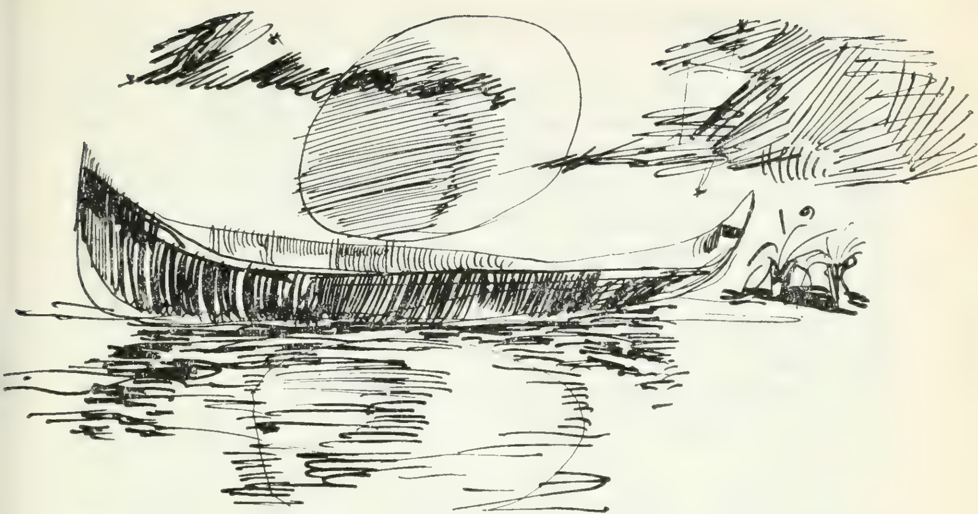
Moş Hau a mormăit :

— Ca să mînînci peştele pe care-l prinzi, trebuie mai întăi să-l frigi. Ştii tu să faci foc ?

— Fac, cu chibrituri.

— Te bizui pe nimic, şi-a strîmbat moş Hau gura într-un rînjet. Mai întăi chibriturile nu ţi le dă nimeni degeaba, şi nouă nu ni se cuvine să facem asemenea cheltuială. Afară de asta, învăţat-ai să aprinzi foc pe vînt şi ploaie ? Cu chibriturile tale nu faci nimic.

— Ba asta încă n-am învăţat.

— Apoi să ştii tu că aista-i cel mai greu meşteşug al nostru. Noi facem foc cu ostromenturi mai vechi decît cele de la tîrg.

— Da : cu amnar, cremene şi iască.

— Văd că eşti învăţat. Cremenea scoate scîntei : caut-o prin nişte prundişuri la Moldova. Faurul să meşteşugească o criţă moale. Iasca, du-te şi-o găseşte la o pădure veche ; fierbe-o ca s-o moi şi usuc-o. Acu, după asta, alege crenguţe, muşchi şi stuh uscat ; fă un şumoiog ; bate în cremene cu amnarul, aprinde un firişor de iască ; potriveşte cărbunaşul în şumoiog, învîrteşte braţul de trei ori ca să-i dai vînt şi flăcăruia aşeaz-o în clădirea de vrescurele de mai înainte pregătită. Am să te învăţ eu pe tine meşteşugul acesta şi n-ai să mă uiţi toată viaţa.

— Apoi, moş Hau, s-a amestecat lelea Ileana, Iliuţă nu trăieşte în sălbăticie şi n-are nevoie de învăţătura asta.

— Cine ştie, cuscră Ileană ! În viaţa lui cade într-un nacaz ; ajunge fugar şi pribeag la vreme de noapte şi frig...

— Ptiu ! îl menesc să fie ferit în viaţa lui, sărăcuţul, de ce pătimim noi obijduiţii...

— Ba eu, cuscră Ileană, i-oi alcătui într-o punguţă de piele măiestriile acestea şi le-a purta cu sine : să nu-i trebuiască. Dacă mi-a mai aduce cîte-o leacă de tutun şi-o leacă de rachiu, l-oi mai învăţa şi celelalte. Ca să poţi fierbe la acel foc o mămăligă îţi face trebuinţă ceaun şi culişer [1]. Şi mai înainte de acestea, făină. Cată sită, s-o cerni. Dar mai întăi şi mai întăi să ai păpuşoi, să-i desghioci şi să-i macini la o moară ca asta ce se află nu departe de aici. Dar mai înainte de toate să ai o bucată de loc, să-l ari, să-l sameni, să prăşeşti şi să aduni păpuşoiul...

Lelea Ileana şi-a subţiat gura a zîmbet :

— Însă, după ce a adunat şi a săvîrşit toate, nu uita că-i mai trebuie cujbă...

— Să zicem, a urmat moş Hau bărbosul, că în loc de cujbă face o vatră din trei pietre, ori trei brazde, şi potriveşte ceaunul deasupra. Apoi tot mai are nevoie de melesteu, de sare, căci nu-i nimic mai nesuferit decît mămăliga nesărată. Nici fund nu-i trebuie numaidecît ; răstoarnă mămăliga pe o frunză de lipan, dacă n-are cu sine în traistă un ştergar de cînepă. Apoi la mămăligă îi mai trebuie adaos. Dacă e o vreme potrivnică, de nu poate prinde peşte, atunci scoate din traistă o ceapă. Dacă n-are ceapă, caută în preajma malului acestei bălţi nişte usturoi sălbatic : leordă ori pir.

— Da' ce-ţi închipui dumneata, moş Hau, că tocmai asta are să facă băiatul acesta în viaţa lui ?

— Orice-ar face, chiar dacă fi-va inginer, învăţăturile mele or să-i prindă bine. E mai greu să-l învăţ, cuscră Ileană, ce face unul ca noi cînd îngheaţă balta, şi aici, la vatra noastră din vremea verii se suie lupii, fac cislă şi urlă. Atuncea noi, măi băiete, n-avem ce căta acolea, deoarece apa-i închisă sub ghiaţă ca sub stîncă şi va să ne cîştigăm pînea între ceilalţi oameni.

---

[1] Culişer — făcăleţ, mestecău. (N.R.)

Deşi moş Hau părea că rîde, eu am simţit în glasul lui o dezolare rece şi profundă care m-a înfiorat.

— Atuncea cum faceţi ? am întrebat eu cu sfială.

Mi-a răspuns lelea Ileana :

— Of, Iliuţă, atuncea începe robia noastră ; şi ţine acea robie a noastră pînă ce se-ntoarce iar soarele de primăvară şi ne chiamă la Nada Florilor cucul. Iarna, ne plecăm fruntea în slujba tîrgoveţilor şi roadem pîne uscată — dac-o avem şi pe aceea — gîndindu-ne cu lacrimi la ospăţul nostru de mai nainte. Între năcazurile mele, eu am dobîndit cunoaşterea descîntecelor şi doctoriilor. Am în bordeiul meu strînse buruieni de leac. Mai cunosc rînduiala lehuzelor şi a pruncilor celor mărunţei : pun în scăldătoarea lor floare de fîn, îi trag şi-i ung cu undelemn, chem pentru ei somnul de la casele unde ard lumini sara.

S-a amestecat în sfat şi Culai.

— Lelea Ileana face de dragoste şi de scîrbă...

— Piei, drace ! Asemenea lucruri nu se cade să le afle bărbaţii, şi tu, Iliuţă, nici nu crede. După cum vezi, nu-i uşor drumul nostru spre moarte, cum spune Maria firoscoasa, mama lui Culai. De asemenea o duce greu iarna şi năcăjitul acesta, care măcăieşte ca raţa ori cîntă ca un cuc fără grijă. El, aicea pe ostrov, uită de Ghenar şi de Faur cînd îi suflă vîntul din crivăţ în spărturile sumanului. Atuncea intră ca o cîrtiţă prin unele case şi cearcă a sluji. Dacă nu se împacă aşa, se dă pe lîngă măririle de la primărie ; taie lemne pe la canţelerie, cară apă, aprinde fînarele pe uliţi. Dacă-i dă stăpînirea cojoc, face de strajă. Astă iarnă a fost străjer în uliţa noastră, zisă a Pietrarilor, şi-apoi mai intră la mine în bordei, de se încălzeşte la vatră. Mai vorbim de una, de alta, povestim cîte au fost, aşteptînd să ne petrecem şi noi din astă amară viaţă. Nu cunosc ce-a fi făcînd în asemenea timp moş Spînu. Intră pesemne undeva într-o ghizunie şi-şi suge labele ca ursul.

A urmat un răstimp de tăcere. Cei patru insulari mă priveau ţintă, cu ochii lor de tristeţă.

Am cerut alte informaţii :

— Spuneaţi mai înainte că cel mai greu meşteşug e al mămăligii. Cum faceţi ?

— Avem noi un secret... a zis grav moş Hau, chiorîndu-se iar cu mirare la ceasornicul meu.

— N-avem pămînt, Iliuţă, şi luăm în parte, a urmat lelea Ileana. Luăm cîte-un ogoraş, ba în coada iazului Botoşanilor, ba în Ţarna Mare. Puţin lucrăm, după ale noastre puteri, şi dintr-acel puţin ne ia trei părţi şi ne lasă una. Cînd chiaburul ară şi samănă, ne dă sape la prăşit şi seceri la tăiat strujenii, iar cînd începe a se coace păpuşoiul, umblă oameni de-ai lui şi rup ştiuleţii cei mai frumoşi.

— Fără ştirea dumneavoastră...

— D-apoi cum ? Fără ştirea noastră.

Moş Hau a prins a rîde, foindu-se :

— Să-ţi spun drept, inginerule ; secretul nostru este că ne ducem şi noi pe ogoraşele noastre şi furăm cît putem noaptea. Măcinăm după aceea la moară, dînd morarului dreptul său. Fără dreptate şi cinste numai cei bogaţi pot hălădui. Aşa că, a sfîrşit bărbosul, eu am să-ţi fac ţie punguţa cu sculele focului. Şi cînd îi veni iar la noi, am să te învăţ cum să prinzi racii fără să vîri mîna în cotloane.

— Asta mi-ar plăcea, m-am bucurat eu.

Bătrînii s-au sculat din locurile lor şi s-au dus să-şi caute undiţile, însă încă nu era vremea, soarele se afla sus deasupra asfinţitului ; plutea în jurul nostru un abur cald.

— Am vreme, şi-a făcut socoteala Culai, să trec la coşcova de dincolo, să caut nişte scoici pentru domnul Panainte al meu.

Fără să aştepte nici un îndemn de la noi, cu mişcări scurte a dat drumul de pe el straielor sumare care mai mult îl dezgoleau decît îl acopereau, şi lunecă fără nici un zgomot în apă, lîngă plavie, ca un animal în elementu-i obişnuit. Trase după el o traistă de lînă şi, înotînd în picioare, şi-o trecu pe după gît. Se lăsă pe-o coastă, cu mişcări sprintene. Cînd ajunse la o bătaie bună de săgeată, lîngă coşcova din faţă, se răsturnă dintr-o dată cu fruntea înainte şi, o clipă, i se zări pe luciu numai furca picioarelor. Apăru cu scoici în mînă şi în gură ; le strecură în traista atîrnată de gît şi iar se cufundă. Îl priveam cu jind cum se mişcă fără silinţă şi fără zgomot, cumpănindu-se cu mlădieri sigure. Ca mine îl privea şi un bîtlănaş cînepiu de pe

tava verde a unei frunze de nufăr : nu-i strica nimic din liniştea lui posomorîtă şi din peisagiul familiar. Pluti ca pe deasupra unui tovarăş şi un pescăruş vînăt c-un ţipăt vesel. Culai îşi săvîrşi neîntrerupt operaţia de cufundător şi se întoarse la ostrovul nostru cu aceleaşi ondulări line de dihanie acvatică.

— Suta asta de scoici, vorbi el depunînd traista la adăpost şi acoperindu-şi o parte din goliciune, suta asta de scoici o duc muşteriului meu. Am cu dînsul contract. Şi-apoi el le fierbe, le toacă, le pune sare şi piper, undelemn şi legume, umple iar găocile, le leagă cu aţă şi le fierbe răzbit. Zice că tare-i plac.

— Cu aşa adaosuri poate face şi mîncare de surcele, a rîs lelea Ileana. Ascultă, Iliuţă, s-a întors ea spre mine, după ce i-a făcut cu ochii semn lui Culai să se depărteze ; acu, dacă te duci acasă şi te-or întreba unde-ai prins peştele, să nu cumva să le spui că ai venit aici la Nada Florilor cu cutare şi cutare oameni. Să le spui că l-ai prins la iezătură.

— Din care pricină, lele Ileană ?

— Din pricina asta că eşti şcoler şi tîrgovăţ, iar noi sîntem cei mai umiliţi dintre sărmanii lumii, şi nu se cade să stai în rînd cu noi. Să nu te mustre ; iar pe noi să ne prigonească cei de la poliţie, pentru că te ademenim.

Am stat şi am cugetat, pînă ce m-am dumerit.

— Înţeleg, lele Ileană ; aşa am să fac.

— Înţelegi pentru că eşti deştept.

— Ba pentru că-mi place tare aici şi vreau să mai vin.

— Dar nu se supără profesorii ori tătucă-tu ?

— Cu tata sînt prietin ; şcoala o mai leg de gard ; nu mai apuc cu aşa primăvară, ca la Nada Florilor.

— Ruga-m-aş să-mi spui dacă eşti băietul inginerului de la prefectură.

— Da, mătuşă Ileană.

— Mîndru bărbat şi serios. Nu te asupreşte ? Îmi place dacă spui că trăiţi bine. Dar măicuţa ta ce face ?

Eu am plecat fruntea pînă ce mi-a ajuns bărbia de ceasornic. L-am auzit deodată bătînd. Înviase ! M-aş fi bucurat mai mult dacă nu mi-ar fi fost ochii în lacrimi la amintirea mamei.

— Nu mai trăieşte măicuţa ta ?

— Nu mai trăieşte.

— Mămuţii tale îi zicea Polixenia ?

— Da, lele Ileană.

— Vai, Iliuţă, lasă-mă să plîng şi să bocesc, căci eu pe maica ta am cunoscut-o cînd era pe lume, iar acuma îi ulcior. Cînd va bea cineva apă din acel ulcior, iar cînd va bea cineva apă din acel ulcior — repetă tînguindu-se cu mîinile la tîmple lelea Ileana — are să bea lacrimile ei, sărmana, care n-a ajuns să te vadă mare şi mîndru. Eu te ştiu de mic, cînd îţi descîntam de plînsori ; şi pe dadaca ta Anghelina o văd cîteodată.

Lelea Ileana îşi culegea cu arătătorul drept lacrimile din găvanele ochilor şi le lepăda, cînd la dreapta, cînd la stînga.

— Lasă-mă singurică, puiule, a şoptit ea stîns. Ia-ţi undiţile şi du-te la celălalt băiet. Tu eşti mai sărac decît dînsul, căci el are mamă...

La bocetul ei, deodată, în acel ostrov al primăverii m-am simţit întristat cum nu fusesem niciodată.

Lelea Ileana desigur îşi dăduse înştiinţările, cît am stat eu tăcut şi singur în colţul meu cu cele trei undiţi ; căci într-un răstimp au sosit păşind cu fereală în preajma mea Culai şi moşnegii.

— Am oblicit [1] că ar fi înviat dihania, s-a mirat moş Hau apropiindu-se.

S-a uitat la ceasornicul meu şi moş Spînu, mirosindu-l, apoi tustrei au prins a rîde şi a se veseli, ca să mi se pară primăvara mai plăcută în acel ostrov.

— Iaca ce m-am sfătuit eu cu lelea Ileana, a zis moş Hau aşezîndu-se lîngă undiţile mele. Mîne, săpăm un colţişor de grădină pe care îl are ea împrejurul bordeiului, ca să punem fasole şi alte legu-

[1] A oblici — a afla, a descoperi. (N.R.)

muri ; aşa că mîni noi nu venim aici. Dar poimîni venim, tot cu aceeaşi rînduială ca azi. Dimineaţa prindem peşte, iar după-amiază te învăţ socoteala racilor. Cu patru vărguţe de răchită şi cu ce mai trebuie pe lîngă ele, ai să deprinzi un meşteşug să te duci cu el şi la Pariz, să te fuduleşti. Bun cuvînt ?

— Da, moş Hau, am încuviinţat eu.

— Atuncea dă pe obraz c-o leacă de apă din baltă, ca să-ţi luminezi ochii. Şi mîni, după ce te hodineşti, te duci în tîrg la o căsăpie şi cumperi de-un gologan o leacă de carne ! poate ne rămîne şi nouă ceva dintr-însa ; dar mai întîi şi mai întîi alegem pentru raci.

— Nu uita şi de altele... a adaos Culai.

Cunoştinţele mele pescăreşti dobîndeau perspective. Am reconfirmat înţelegerea şi, trăgînd pe mine straiele uscate, îmi făceam socoteală că, pînă la partida mea de raci, mai aveam patruzeci şi ceva de ceasuri. M-am spălat cu apă din baltă şi viaţa mi s-a părut iarăşi frumoasă.

— Mieii uită repede, moş Hau, a murmurat lelea Ileana pe cînd ne pregăteam de plecare.

Atuncea n-am înţeles despre ce e vorba.

Culai a rămas la urmă, ca să rupă puntea spre rai. În întortocherile acelor coşcove şi liane nu se putea răzbi nici dinspre luciu cu barca, aşa că ascunzişul nostru era ferit şi de pescarii cu vîrşe. Taina trecerii de la mal n-o mai cunoştea nici un alt pămîntean.

— Ba mai este unul care o cunoaşte, şi-a adus aminte la observaţia mea lelea Ileana, dar acela nu mai trăieşte prin partea locului. S-a înstrăinat şi am auzit că ar fi acuma meşter la o fabrică... Petreceam bine şi cu acela, Iliuţă.

— După ce s-a dus, a rînjit moş Hau, nu ne-a trimes nici scrisori nici telegrabnice... Ne-a uitat.

— N-aş crede, moş Hau, am zis eu cu avînt.

— Are dreptate Iliuţă, a încuviinţat lelea Ileana.

— Numaicît el e pe ceea lume, a observat Culai ; tocmai la Paşcani. Vine cînd şi cînd cu trenul, s-o vadă pe mă-sa. Tatu-său

Gheorghe Deşca a murit. S-aude că Alecuţ vrea s-o ducă pe maică-sa acolo unde se află el.

— Petreceam bine şi cu acel flăcăoaş, a suspinat femeia, dar aşa-s înşelările vieţii, cum spune mama lui Culai. Trăieşte bine la Paşcani, are vreo fată care i-i dragă...

Păşind repejor după tovarăşii mei de pescuit, făceam în mine legămînt să nu uit pînă la sfîrşitul vieţii mele raiul de la Nada Florilor.

Capitolul IX

ÎN CARE AM ÎNSEMNAT ŞI POVESTEA LUI DUMITRACHE HAU

Acasă, n-am găsit pe domnu inginer a nostru. Plecase la Boroaia, ca să ia măsuri privitoare la podul Moldovei, rupt de viiturile[1] din urmă ale acelei primăveri. Mama Anghelina s-a bucurat de dobînda mea ; m-a încredinţat că peşte mai frumos decît acela pe care i-l adusesem, rareori a văzut în viaţa ei. Nu i-am spus nimic de locurile unde hălăduisem. Am rămas întrucîtva mirat că nu mă întreabă şi nu-mi cere amănunte despre asta. Am înţeles mai tîrziu, ca pescar şi vînător, că interesul profanilor e cu totul slab faţă de isprăvile noastre. Niciodată laudele şi uimirile celor de-acasă nu sînt în proporţie cu entuziasmul nostru. Mama Anghelina se socotea plătită c-o laudă convenţională ; mamei Anghelina îi plăcea peştele şi-şi făcea socoteală cum să-l gătească a doua zi ; avea trebi de nu-şi vedea capul ; o striga într-una, pentru ale sale trebuinţi, ţîţaca Leona din camera ei ; n-ar fi ieşit dumneaei, să puie singură mîna pe ceva, doamne fereşte ! Aşa că am rămas singur cu visurile mele.

Într-un tîrziu, cînd a venit în cămăruţa mea să-mi facă aşternutul, dadaca s-a aşezat întăi cîteva clipe la marginea patului şi a oftat trudită.

---

[1] Viitură — puhoi. (N.R.)

— Îmi asfinţesc ochii de somn, dragu mamei Iliuţă, a suspinat ea. Am uitat să-ţi spun că a trecut la amiază pe la noi cuscrul Haralambie, întorcîndu-se de la tîrgul Botoşanilor, unde are dumnealui afaceri cu negustorii.

Întăi m-am bucurat : dar îndată mi-am adus aminte de păţania mea cu căţelandrul şi m-am ofilit.

— Mi-a spus că l-a văzut pe Colţun la munte, dincolo de Rîşca, la ciobanii lui Oanea.

Iarăşi am înflorit.

— S-a mirat dumnealui şi i-a părut bine că ai avut atîta iscusinţă să-l aperi pe Colţun de pieire. Întăi voia să facă o mustrare duducăi noastre, dar pe urmă a lăsat-o în pace, nu şi-a mai bătut capul cu asta. Văzînd că domnu inginer a nostru lipseşte, n-a stat pe loc decît puţină vreme ; a încălecat, şi eu l-am petrecut pe jos pînă la poartă.

— Cuscră Anghelină, zice, am poftit să-l văd pe băiet. Dacă aş şti anume la ce baltă îi înseninează ochii, m-aş abate călare, căci atîta nepot am, şi cînd mă uit la el, văd ochii Polixeniei noastre. De-acu cine ştie cînd oi mai veni la tîrg. Foarte mi-a plăcut cum a alcătuit el legămînt cu Oanea şi cu feciorul lui Oanea şi cu ciobanii. Aş pofti să-mi scrie un răvaş.

După ce dadaca mi-a făcut aşternutul, m-am culcat îndată şi am adormit dus, un somn.

M-am trezit dintr-o dată într-o arşiţă mare. Nu puteam şti cît e ceasul. După porunca ţîţacăi Leona, lampa şi lumina lipseau din cămăruţa mea, «ca să nu cetesc prostii» — cum spunea dumneaei. Am auzit cîntînd cucoşii, cu străşnicie în vecinătate, iar în depărtare, stîns. După învăţătura uncheşului meu Haralambie, am bănuit că ar fi miezul nopţii.

Mă mînca şi mă înţepa în acelaşi timp pielea spatelui. Mi-am pipăit pe sub cămaşa de noapte grumazul. Parcă aş fi atins o rană. M-am înspăimîntat. M-am gîndit că mi se umflă şi mi se cojeşte pielea de pe spate. N-ar fi nimic, dacă asta nu m-ar împiedica să mă întorc la Nada Florilor.

S-a făcut oarecare lumină în înțelegerea mea. De aceea ziua de mîni mi-i oprită ; tovarășii mei îmi observaseră spatele și cum lucrase asupra mea arșița soarelui. Pînă ce nu mi-oi lepăda pielea ca șarpele, greu să mă întorc în grădina de pe ostrov. Toate furnicile primăverii se aflau în spatele meu, înțepîndu-mă și mîncîndu-mă de viu. Cînd m-am răsucit în așternut, am slobozit un scîncet de durere. Am sărit în picioare, m-am izbit în ușă deschizînd-o și am bătut cu amîndoi pumnii la camara dadacei mele.

— Eu sînt, mamă Anghelină ; deschide.

— Ce s-a întîmplat, Iliuță ?

— Vino cu lumină, să vezi ce am ; nu mai pot !

Dadaca Anghelina a fost în clipă în odăiță la mine c-o făclioară de ceară. I-am spus despre ce-i vorba ; mi-a scos cămașa de noapte, mi-a privit spatele și s-a speriat și ea ; dar îndată mi-a adresat vorbe de mîngîiere.

— Nu te teme, Iliuță, asta-i puterea soarelui ; stai o țîră pînă ce-aduc undelemnul de pojarniță. Cum te-oi unge cu acel undelemn, arsura și mîncărimea se potolesc.

După ce m-a doftorit, am rămas un timp poponeț în marginea patului... Cînd închideam o secundă pleoapele, vedeam toate scînteierile zilei însorite. Am cercetat ceasornicul de pe măsuță. Zece.

— Eu socoteam că-i miezul nopții, dadacă.

— Ba cucoșii au cîntat abia straja întăia, Iliuță ; eu numai mă lăsasem pe pat, nici nu ațipisem.

— Ține mult, mamă Anghelină ?

— Ține pînă ce se ia de pe tine pielcica.

— Durează pînă mîne sară ?

— De ce ?

A rîs, înțelegînd.

— Dacă ești răbdător și viteaz, poimîine te poți duce iar la baltă. Cînd vei simți că te alini și ți-i somn, te mai ungi o dată singur pe unde simțești usturimea ; și după aceea ai să dormi bine.

Cînd am rămas singur, m-am întins cu luare-aminte ca pe-o saltelută de ghimpi. Am stat neclintit, fără să pot adormi multă vreme.

Am stîns făclia de ceară, potrivindu-mi la îndămînă chibriturile. Mi-au apărut în vedenie priveliştile zilei. La un ceas tîrziu, în ceaţa halucinată, am văzut pe uncheşul Haralambie calare. Mi-a pus mîna lui grea în creştet.

— Cine-i voinic şi viteaz, a îngînat el...

Cine-i voinic şi viteaz,
Stă calare pe năcaz.

Năcazul meu părea a fi o mîrţoagă murgă...

Am deschis pleoapele. Se zărea de ziuă.

„Acuma tovarăşii mei trec la Nada Florilor“, mi-am făcut socoteala în gînd.

Mult mai tîrziu, după ani şi ani, am înţeles că pentru toate plăcerile noastre mari plătim cu suferinţă. Atunci nu m-am gîndit la asta şi am adormit iarăşi, profund.

În zorii zilei pe care o hotărîsem, m-am întîlnit iar cu insularii mei, avînd cu mine cele de trebuinţă.

Se cuvine să mărturisesc că, între toate sistemele de prins raci, fie văzute la specialiştii cu care m-am întîlnit în peregrinările mele, fie aflate în enciclopedii, meşteşugul lui moş Hau mi se pare cel mai iscusit şi mai vrednic de luat în samă.

Iată-l, cu toate fineţele şi complicaţiile lui.

— Tutun este, precît văd, zice bătrînul.

Depusesem undiţile de peşte şi trecusem în altă parte, la învăţătura răcăritului.

— Sînt de asemenea şi celelalte, urmează moş Hau ; racilor rachiu nu le trebuie ; carne — da. Am gătit vărguţele ieri...

— Vra să zică aţi fost şi ieri aicea, am rîs eu.

— Fost. Tu nu puteai veni cu spatele urzicat. Aşa a fost politica noastră, ca să stai acasă şi să te doftoreşti. Acu, după ce te-ai doftorit, să-ţi dau învăţătură. Dar mai întăi să-mi sucesc o ţigară ; tu n-ai nevoie, racii îi prinzi şi fără asta. Am tras un fum bun şi mi-am încălzit nasul şi barba. Bagă de samă că întind pe plavie cele patru

undicioare cu ațele lor ; leg la capetele ațelor cîte o bucățică de carne și cîte un plumb ; zvîrl undițile, și carnea se duce la fund. Tu ai adus carne bună, ca să ne înfruptăm și noi : n-am gustat carne din toamna cealaltă ; dar racilor să știi că le place carnea aceea pe care casapii n-o mai pot vinde ; racilor le place mai ales carnea cu amiros tare. Așa că racii, măcar că n-au nas ca noi, o adulmecă și se trag spre

dînsa cu bucurie. Nu se află altă dihanie pe lume, în văzduh, în apă şi în pămînt, care să caute hoit cu mai mare hărnicie precum este racul. Din pricina asta, cînd s-a înecat Gheorghiţă Ţaţomir în Bulboana Mînzului acu doi ani, nu l-au mai putut găsi pescarii nici cu căngile, nici cu voloacele, căci l-au mîncat racii de n-a mai rămas din el nici cît un fir de mac.

După ce-am trimes la fund bucăţile de carne, aşteptăm un răstimp pînă simţesc racii şi prind a veni la ele, pipăindu-le cu mustăţile. Pregătim meredeul ; cum vezi, e o cupă de sîrmă împletită, întărită în capătul unui băţ, ca să ajungem cu ea mai depărtişor. Cînd aduci racul spre faţa apei, îi pui pe dedesubt meredeul, cu care îl culegi, cînd el îşi dă drumul de la carne. Îl iai din meredeu cu două degete, aşa ca să nu te-apuce cu cleştele, şi-l zvîrli în traistă. Bagă de samă, inginerule, lucrează cum ţi-am spus. Eu mai sucesc o ţigară. Bun tutun şi-ţi mulţămesc. Să-mi spui dacă-ţi plac racii.

— Îmi plac, moş Hau.

— Atunci cată să ştii a-i găti ; asta-i a doua datorie a răcarului. Întăi să-i prinzi ; ai doilea să-i găteşti. Îi speli în trei ape...

— Numaidecît în trei ?

— Numaidecît, asta-i lege. După aceea, le smulgi aripioara din mijloc de la coadă. Îi aşezi în oală, torni peste ei un pahar-două de apă amestecată cu vin, sărezi şi-i pui la foc, neuitînd usturoi şi alte legume. Acoperi oala ca să fiarbă în abur. Cu puţină zamă de la ei, pregăteşti mujdei ; iar mămăliga să fie fiartă îndelungat, aşa cum o fac ţăranii. Să nu curgă pe fund : aceea-i născocire a tîrgoveţilor. Să nu carecumva să le pui ouă şi undelemn, nici să-i împungi cu furcuţa şi să le scoţi carnea cu linguriţa, cum am auzit că făcea Mavru Codatu.

— Cine-i acela ?

— Las' că-ţi spun eu, că doar de ce ţi-s profesăr ? Bagă de samă ; trage uşor ; pui lin meredeul. Brava ! Aista-i de cei bătrîni.

S-ar părea că-s vrednic ucenic. Moş Hau e mulţămit de mine.

În singurătatea stuhurilor neclintite şi solemne, soarele curgea ca aurul. Era la al cincilea ceas al amiezii ; tovarăşii ceilalţi îşi potri-

veau undițile pentru altă toană de pescuit. Eu și moș Hau ne aflam singuri în colțul de miazănoapte al ostrovului. Profesorul meu a tras pe furiș din sîn gărăfioara verde ce-i adusesem și a gustat din ea.

— Acel Mavru Codatu era stăpîn la Cornești, m-a informat el ; acel care mînca racii cu furcuța și cu lingurița. Pe atuncea nu eram undițar ; mă făleam că am pămîntul meu care mi se împărțise la 64, și cîntam și un cîntec :

De-acu știu c-am să trăiesc,
C-am scăpat de boieresc.

— Ce vorbe-s acestea, bre Dumitrache Hau ? mă întrebă Nedelcu, vechilul lui Codatu. Ce vrai tu să facă boieru cu pămîntu dacă nu l-a lucra cu oameni ca tine și ca alții ?

— Domnu Nedelcu, zic, noi ne lucrăm pămîntul nostru ; el să și-l lucreze pe-al lui.

— Cu ce ?

— Cu palmele, ca noi.

— Măi Dumitrache Hau, boieru-i boier ; cum s-ar putea să facă ce spui tu ?

— Atuncea — zic — dumneata vrai să intrăm iar la robie ? Văd de-o vreme pe atîția care au luat bani pe muncă de la dumneavoastră. Puțini bani toamna ; multă muncă vara ; că le puneți asemenea nart [1], de nu se mai pot descurca. Văd pe Neculai Calapod, pe Ghiță Ungureanu, că au intrat iar la robie. Pe lîngă aceștia, mulți alții...

— Măi Dumitrache Hau, îmi întoarce cuvînt acel Nedelcu ; văd că ești clănțău și te ții cu nasul pe sus. Ai să ai și tu odată o nevoie, și atuncea n-ai să te duci la bancherul Daniel de la Iași ; ai să vii la curte. Iar eu am să-ți spun : nu te știu, nu te cunosc ; tu ești din lună, nu ești de pe pămînt.

— Așa să fie, m-am îndîrjit eu, să nu-mi dați ; mie nu-mi trebuie bani de la ciocoi.

---

[1] Nart — normă. (N.R.)

Inginerule, fii cu urechea la mine, dar cu ochii la undicioară !

Pe vremea aceea, Ilinca nevastă-mea clădea zestre fetei şi umbla s-o mărite. Nu ne învrednicisem a avea decît o fată ş-o chema Aglaia. Am vîndut ovăsul la tîrg ; am mai dat cîteva oi, am făcut ce-am făcut, şi o mătuşă a mea, Casandra lui Filip Cîrnu, a prins a cerca icicolo, să neguţeze un mire potrivit. Nici n-apucă Mănăilă şi gospodina lui s-aducă la vedere pe feciorul lor, numai iaca se bolnăveşte Aglaia noastră de tifos. Au venit babe doftoroaie din sat, — ce să se priceapă ele ? Moare fata. Nunta ei — îngropăciune.

La noi la ţară îngropăciunile îs mai scumpe decît nunţile. Popi, pomeniri, praznice...

Mă gîndesc eu că am un cumătru, care-mi botezase fata : unul Gavril Baba, crîşmar. Om bătrîn şi cuminte.

Mă duc la el :

— Cumătre Gavrile, iaca aşa şi aşa, fă-mi bine c-o sută de lei.

— Bucuros, zice cumătru-meu ; numai să-mi spui cînd îmi întorci datoria.

— Apoi la toamnă, cînd strîng păpuşoiul.

— Bun ; eu n-am nevoie de bani ; îmi cari în sîsîiac [1] zece mierţe de cucuruz.

Zic :

— Fie cum spui ; îţi aduc la toamnă zece mierţe, căci am semănat cu îndestulare cucuruz, cum îi spui dumneata. În loc să-l duc la tîrg, ţi-l pun în sîsîiac, cum îi zici dumneata.

— Bun, ne-am înţeles, facem înscris la primărie. Cu stînga pui degetul pe cruce unde ţi-i scris numele, şi cu dreapta iai banii. Ţi-aş da şi numai pe cuvînt, căci te ştiu om de treabă, dar sîntem trecători, Dumitre ; mîni pot să mor ; rămîne nevestei şi copiilor în saltar hîrtia.

— Puşchea pe limbă-ţi, cumătre Gavrile. N-avea grijă dinspre partea asta. Bem vin nou la toamnă, cînd îţi aduc cucuruzul, cum îi spui dumneata.

---

[1] Sîsîiac — un fel de pătul pentru porumb. (N.R.)

Zis şi făcut ; dau înscris în primărie, îmi numără banii, îmi îngrop copila. Gata. Nevasta o bocea în toate zilele, de-mi venea să iau cîmpii.

Nu trece mult şi, cu cinci zile înainte de Sintilie a acelui an 1867, bate piatra la noi la Corneşti şi-mi face păpuşoiul una cu pămîntul. Înainte de acea cumpănă mare, alesesem ceva orz. Dar lui cumătru-meu Gavril îi făcea trebuinţă cucuruz.

— Nu-i nimica, mă mîngîie el ; n-ai anul acesta ; vei avea la anu ce vine. Numaidecît să prefacem înscrisul.

— Să-l prefacem, cumătre Gavrile.

— Ba eu aş zice, Dumitre, să facem noi doi întîi o socoteală şi pe urmă ne-om duce la primărie. Cele zece mierţe de cucuruz — cum îi zic eu, he-he ! — cele zece mierţe de cucuruz care îmi fac mie trebuinţă, eu le cumpăr de la tîrg cu alt preţ. Anu-acesta, cucuruzu-i scump. S-a vedea pe urmă preţul adevărat. Punem în hîrtie : «Cu preţul care va fi în tîrg la 15 septemvrie viitor».

— E bine aşa, cumătre Gavrile, zic. Îţi sînt mulţămitor că te porţi cu mine ca un creştin.

Apoi ce să-ţi spun ? La o nevoie s-au adaos altele ; n-am răspuns datoria nici anul al doilea. Dintr-o sută s-au făcut trei, după aceea a trecut mia.

La judecată, cumătru-meu Gavril Baba, pe lîngă hîrtia de învoială la care ajunsesem la urmă, a înfăţoşat şi pe celelalte pe care le strînsese an cu an în saltar. M-a dovedit cu avocaţii. Că să-mi ieie pămîntul în folosinţă pînă ce s-a despăgubi.

Fiind eu bărbat fudul, am strigat atuncea cu îndrăzneală :

— Da mă rog dumneavoastră, ce fel de judecată e asta ? Cum să mă lăsaţi pe drumuri ? Ce fel de judecător, care ţine legea în mînă şi nu mă apără de leorbăiala [1] avocaţilor ? După cît arată ei, eu aş fi cel mai păcătos om, cel mai mare tîlhar ! Încaltea trimiteţi-mă la ocnă !

[1] Leorbăială — flecăreală. (N.R.)

— Te-om trimite și la ocnă — au rîs ei — dacă nu-ți vîri mințile în cap.

— Vai de mine și de mine ! Cum să rămîn eu orfan de pămîntul meu ? O singură datorie am, nu patru. Puneți-mi dobîndă la zece mierțe de cucuruz și m-oi răscumpăra eu. Nu-s dator pe toate hîrtiile, ci numai pe una. Nu mă lăsați să mă cufund, oameni buni !

— E beat, domnule judecător, nu știe ce spune, au leorbăit avocații.

— N-am mîncat și n-am băut de ieri, oameni buni : îs amețit de scîrbă.

— Ieși afară, omule ! poruncește judecătorul. Era unu Crivăț : încruntat și nemilostiv.

Cînd să m-apuce aprozii, eu strig iar cu mînie :

— Dați-mi macar o bardă ! Unde-oi găsi un cumătru, să-i dau una în frunte. Să dau în avocați și judecători. Să dau în Dumnezeu !

— Pe cît se vede, zice domnul judecător, nu vrai s-asculți sfatul nostru, să fii cuminte...

— Cum să fiu cuminte, cînd îmi luați viața ! Dați-mi barda !

— Ba ți-om da zece luni de închisoare ca să te potolești.

M-au dus la închisoare. Nevastă-mea Ilinca a căzut bolnavă la pat. După ce s-a sculat, s-a dus la mănăstirea Gafton, la o mătușă a ei monahie, și s-a călugărit, n-a vrut să mai știe de mine, și nici eu nu cunosc dacă se mai află în viață. Gavril Baba, cumătru-meu, a pus stăpînire pe tot ce-aveam.

Cînd m-am întors la Cornești de la închisoare, omul care m-a văzut mai întăi și mai întăi a fost Nedelcu, vechilul lui Mavru Codatu. Eu intram în sat, el ieșea cu trăsurica la arie.

Zice :

— Acu patru ani, măi Dumitrache Hau, nu-ți ajungeam cu prăjina la nas.

Apoi m-am supărat. L-am tras jos din trăsurică și l-am lovit. M-am dus și la cumătru-meu Gavril Baba, am intrat în crîșmă, l-am apucat de după ceafă și l-am bătut cu fruntea de tejghea pînă ce l-am lepădat leșinat la o parte.

M-au închis, m-au asuprit, m-au judecat şi m-au condemnat iar. Încă acel judecător Crivăţ rîdea la mine şi spunea cum că i-s muşteriu. N-am îndrăznit să-l stupesc, ca să nu mă trimează la ocnă.

După ce s-a isprăvit şi osînda asta, am ieşit din sat şi am pribegit zece ani, pînă ce s-a întărtat rezbelul şi m-au luat şi pe mine. Ne-au înşelat cum c-au să ne deie pămînt. Nu mi-au dat nici măcar pe-al meu. Am făcut o jalbă la domnie. Cum n-ai primit tu răspuns, aşa n-am primit nici eu ; şi-am ajuns precum mă vezi.

Moş Hau trăgea pripit din ţigară. Se umilise la pămînt ; părea o zdreanţă care fumegă. Racii de mult îmi dădeau de veste în sfori, trăgînd cărniţele spre cotloane, dar eu mă lehămetuisem de ei şi aveam iarăşi un gust amar în gură. De-acu nu mai prind raci ; nu-mi plac istorisirile lui moş Hau. Mă întorc iar la undiţile de plătică şi de costrăş.

Totuşi, în destinderea trudei mele, cumpănesc în braţul întins traista cu raci.

Trebuie să fi agonisit cincizeci ori şaizeci. Mă declar mulţămit în sine-mi. Nu-mi mai fac trebuinţă poveştile posomorîte. Se vede că şi în rai îşi duc cu sine oamenii otrava vieţii lor de pe pămînt.

Cîte ceasuri să fie ?

Îmi duc mîna la buzunăraşul din stînga al vestei. Nu simţesc nimic sub degete ; atîrnă lanţugul. În buzunăraşul din dreapta, la celălalt capăt al lănţuşorului, cheiţa. Ceasornicul meu e o sculă veche de argint cu cheiţă ; îl aveam de la tata. Ce-are să spuie domnu inginer a nostru cînd va afla că l-am pierdut, şi mai cu samă în ce împrejurări l-am pierdut, pescuind cu insulari primitivi la Nada Florilor...

După cît îmi amintesc, l-am luat de-acasă. L-am privit cînd am plecat, la trei şi un sfert. Să-l fi pierdut oare venind spre baltă ? ori trecînd la ostrov ? Cum s-a putut desface din carabina lanţugului ? Nu se poate nici asta.

Cînd m-am întors în lumea celorlalţi oameni, părăsindu-mi prietinii, şi am intrat în casa unde, probabil, mai trăia şi mai dădea porunci ţîţaca Leona, nu mi-am adus imediat aminte de paguba mea.

Întâi am trecut mamei Anghelina, o dată cu racii, reţetele bătrînului cu barbă de arici şi după aceea m-am întins pe divanul din odăiţa mea, ca să gust o odihnă bine-meritată. Domnu inginer a nostru încă nu sosise şi-mi era dor de dumnealui. Pe cît îmi spusese dadaca, trimesese răspuns că va intra la dumnealui acasă la un ceas după aprinsul lumînărilor. Într-o clipă anumită s-a deşteptat în juru-mi chestia ceasornicului ca un ţînţar supărător. M-am întors şi am pipăit pe măsuţa de lîngă pat ; n-am dat de el. M-am ridicat repede cercetînd pe prichiciul ferestrei. În ocniţa sobei, — iarăşi nimic. Pentru ochiul ager al tatei lanţugul putea să mai dea aparenţă că lucrurile sînt în rînduiala lor bună de mai înainte.

Atunci cum ? O analiză simplă îmi dovedea că nici ipoteza că l-aş fi pierdut pe cale ori trecînd în ostrov nu e întemeiată, deoarece lanţugul rămăsese la mine şi carabina lanţugului îşi păstrase resortul.

Ce soluţii puteam să dau problemei ? Ca să am cea mai uşoară bănuială faţă de tovarăşii mei de pescuit, îmi era peste putinţă. Idolii nu se desfăcuseră din cuibarele lor şi nu se apropiaseră de mine. Iar moş Hau nu mi se putea înfăţişa decît ca un profesor respectabil.

Chiar dacă în fundul înţelegerii mele pătrundea o bănuială, o lăsam să treacă grabnic, mai ales că orice investigaţie a mea pe această singură cale deschisă putea ridica o barieră între mine şi acel loc întru toate fericit care se chema Nada Florilor.

Prin urmare, cînd, după două zile de vînt şi ploaie, am revăzut pe prietinii mei în ostrov la locurile noastre, am avut grijă să închid în mine cu capac de plumb paguba ceasornicului.

Mi-am căutat undiţile şi numai pe furiş şi în treacăt am aruncat o căutătură spre locul unde prinsesem racii după metoda fără greş a bătrînului. Am venit grabnic la locul hotărît mie în ziua dintăi. Am pus nadă şi am aruncat undiţile cu un meşteşug care a stîrnit admiraţia tovarăşilor mei.

— Fost-au buni racii ? m-a întrebat moş Dumitrache, primindu-şi tutunul.

— Care nu se mai află, am rîs eu ; grozav i-au plăcut tatei.

— Cu mujdei, nu-i aşa, şi cu mămăligă mai mult vîrtoasă decît moale ?

— Nici nu se putea altfel, moş Dumitrache, şi domnu inginer a nostru m-a lăudat pentru ştiinţa mea.

— Iaca asta-i bun, a încuviinţat profesorul meu, privindu-mă cu ochii lui trişti. Acuma, după ce ne-am aşezat la locurile noastre de mai nainte, şi mi-am aprins ţigara, poftesc să te întreb ceva.

— Întreabă, moş Dumitre.

El a tăcut o clipă privindu-mă pieziş şi pufăind grăbit.

— Uite ce-i, inginerule. Aş vrea să ştiu dacă ceasornicile mor, ca şi gîngăniile...

Mărturisesc că lovitura a fost tare şi m-a ajuns drept în inimă. Mi s-a ridicat sîngele în obraz şi în ochi. Îmi era ruşine să privesc la profesorul meu. El însă zîmbea nevinovat. Dorea să afle răspuns la întrebare — aşa, în general o întrebare despre ceasornice.

Culai, din dreapta mea, a întors capu-i zbîrlit, rînjind c-o gură pînă la urechi. Mişcate parcă de resorturi, se suciră şi capetele lelei Ileana şi moşului Spînu.

— Ascultă, moş Hau, a grăit Culai, serios. Dă-i-l ; şi dacă l-a cunoaşte de stăpîn, ai să vezi că îndată se bucură şi prinde a ţăcăni.

Moşneagul încercă să se apere, mormăind :

— Ce spui tu, bre Culai ?

— Nu te cunoaşte, moş Hau, asta-i, a urmat băietanul. Adevărat că s-a rătăcit la dumneata, dar lui, în suman nu-i place. Iaca a stat şi nu mai vrea să umble.

— Oare, bre omule ?

— Aşa-i cum îţi spun eu.

Moş Hau rămăsese cu gura căscată de mirare — poate de mirare prefăcută, ca un insular primitiv şi viclean. Apoi a scos din sîn ceasornicul meu şi mi l-a întins.

— Iaca, nu mai vrea să umble.

Se pregătea, curios, să vadă ce are să se mai întîmple.

A aşteptat să mîngîi gînganía, să-i vîr un bold, să-l întorc şi să-l potrivesc ; după asta s-a aplecat să-l asculte cu mirare, cum îi ciocăneşte inima.

— Hm ! aşa-i ; te-a cunoscut şi s-a deşteptat. Bre-bre ! Toate cîte sînt pe lume le-am ştiut, dar drăcăria asta abia acum am aflat-o !

Cum a trecut drăcăria din buzunarul meu în sînul lui, asta a rămas altă taină pe care atunci n-am voit s-o mai desluşesc.

Ca să urmez a avea drept de intrare şi parte de învăţătură pe ostrov, a rămas oarecum statornicit că dihania mea e ca şi o «scămuţă cu lăbuţe», dintre acele care emigrează de la pescar la pescar şi cîteodată se prefac moarte.

Capitolul X

EVENIMENTE NEAŞTEPTATE ŞI APARIŢIA LUI ALECUŢ, TINICHIGIUL DE LA PAŞCANI

Într-o dimineaţă, s-a petrecut pe ostrovul nostru unul din evenimentele importante la care visează breasla.

Soarele se ridicase din ceaţă şi ziua părea a se vesti frumoasă. Dar după larma paserilor mărunte ale stuhurilor, s-a făcut linişte deodată şi pe luciul lin s-a stîrnit un fior abia văzut.

Moş Hau a pufăit fumul ţigării şi a făcut înăbuşit, numai din gîtlej :

— Îhîm !

— Ce-i, moş Dumitrache ?

Bătrînul a înălţat barba-i de arici şi nasu-i rumăn, mirosind spre depărtări. Şi-a clătinat fruntea. Ştia el bine ce-are să fie !

Apa s-a încreţit în vălurele scurte.

— Măi băiete, mormăi bătrînul făcînd cu ochiul semn spre această schimbare la faţă ; mie nu-mi place cînd văd că se jimbează aşa apa.

— Apoi am spus de-asară că e în cumpănă vremea, s-a amestecat lelea Ileana. Soarele se uitase înapoi de după nour. Asta-i supărare şi vînt. Nu cred să facem astăzi mare ispravă.

— Tare mă tem şi eu de asta ! a încuviinţat moş Hau.

Rînjind, Culai a găsit de cuviinţă să se împotrivească :

— N-aş crede, lele Ileană... Să nu te superi dumneata, dar eu nu te-am auzit asară grăind aşa ceva. După cît ştiu, soarele a asfinţit în senin.

Sexul frumos al ostrovului s-a răstit la flăcăoaş cu mînie :

— Măi plodule, tu să nu înfrunţi lumea cu vorba. Tu nu poţi şti nimica, fiind de ieri de alaltăieri pe lume. Tu să taci, să asculţi şi să înveţi de la cei vîrstnici, care au pătimit mai multe decît tine.

— Să fiu al dracului, lele Ileană, dacă te-am auzit spunînd ceva despre vreme.

— N-am spus eu ?

— N-ai spus, lele Ileană.

— I-auzi-l cum îndrugă, bată-l pustia ! Nu ţi-i ruşine, măi Niculăeş, să caşti asupra mea pliscul ? Ba ţi-oi spune eu că pe lîngă acel semn am avut şi altele. Cucoşii au încurcat ceasurile nopţii. Pipăind pe întuneric în poliţă, am dat peste sare jilavă. Toate acestea arată precum are să se vadă !

— Ce arată, lele Ileană ?

— Arată, măi Culai, celor fără credinţă, numaidecît ploaie. Dacă nu plouă azi, plouă mîni, cum mă vezi şi te văd. De aceea n-am făcut nici un spor în dimineaţa asta. Nu mai spun că astăzi se pişcă lumina lunii.

Rîsul lui Culai se potoli. Îşi întoarse nasul îndrăzneţ spre plutele undiţilor şi înghiţi în sec, impresionat şi convins.

Venea într-adevăr, la acel ceas, asupra noastră, nenorocirea vîntului şi a nourilor. Pentru judecata mea de-atunci mai ales, viaţa şi fenomenele naturii n-aveau rost decît în funcţie de ostrov şi pescuit. Cîmpiile şi holdele sufereau de secetă ; mahalaua mărginenilor plugari ai tîrgului ieşise în ajun cu icoanele spre izvoare, cerînd prin rugăciunile preoţilor ploaie ; buraticii orăcăiau în toate după-amiezile cu disperare pentru acelaşi scop ; dar breasla noastră avea nevoie de vreme lină, ca să putem arunca undiţile cu folos.

— Iaca nu-i bine şi nu-i bine ! s-a tînguit mormăind iar moş Hau.

Strălucirea dimineţii se stînsese şi luciul se înfiora tot mai prelung. Lumina colţului nostru de rai se schimbase. Foltanele de stuh se agitau şoptind : şi pentru ele, ca şi pentru lelea Ileana, scăderea lunii prevestea cumpănă : balaurii de la marginea pămîntului suflau asupra ţărmului nostru ameninţare.

Numai moş Spînu, ca întotdeauna, se arăta nepăsător către toţi şi toate. Părea a nu înţelege dezbaterea noastră şi zvonul împrejurimii. Se vedea că ştiinţa lui despre tainele vieţii şi ale lumii era cu totul mărginită. Cu mişcări care nouă ni s-au părut lacome şi disperate, a tras de la adînc o ochiană — era cea dintăi ochiană pe care ochii noştri o vedeau în dimineaţa aceea — şi s-a grămădit asupra ei scoţînd-o din cîrlig. Trăgînd la el undiţa cea mare, potrivi peştişorul viu în ancora de ştiucă, după rînduiala de la Nada Florilor, şi o aruncă într-un ochi mai liniştit, între tufe de papură.

— Îhî, îngînă lelea Ileana, observîndu-l cu coada ochiului.

Spînu îşi potrivi la îndămînă prăjina undiţii şi îşi întoarse către femeie nasul ascuţit şi ochii alburii.

— Ai să prinzi ştiuca ! strigă ea, schimonosindu-şi spre el obrazul.

Spînu nu răspunse.

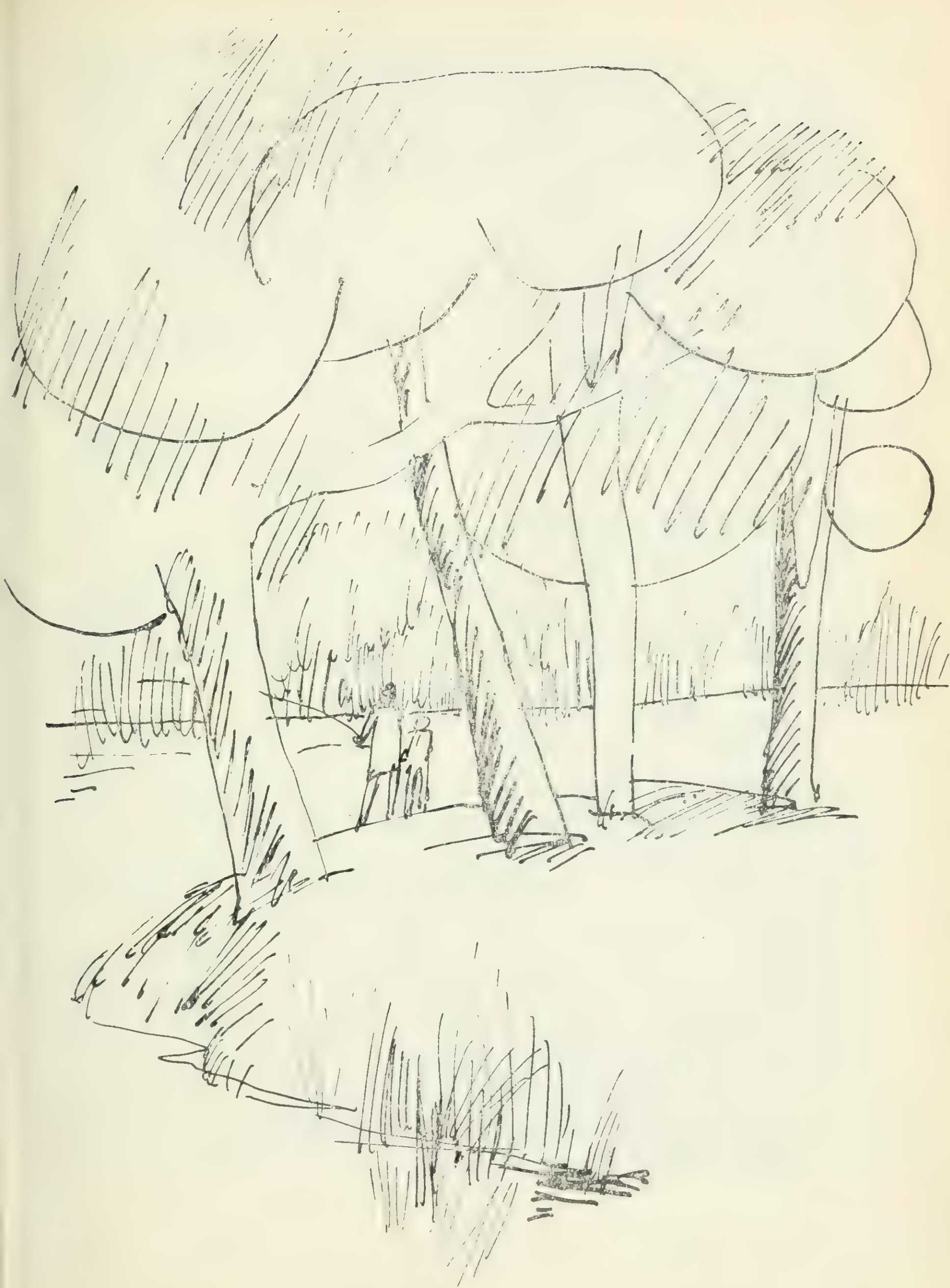
— Dacă prinzi tu azi ştiucă, urmă lelea Ileana, apoi eu mă fac iar tînără cum am fost altădată şi mă mărit a patra oară !

Spînu n-a catadixit nici să zîmbească. Deodată a tresărit ca împuns de un bold ; s-a azvîrlit din tot trupul într-o parte şi a cuprins prăjina undiţii cu ghiarele-i negre. Un răstimp rămase încordat ca un arc, pîndind.

Ca şi cum s-ar fi ivit în orizontul nostru diavolul, cutremurînd ostrovul, toţi ceilalţi ne-am holbat cu patimă spre ochiul mai liniştit dintre papuri.

Pluta pornise printre frunze late de crini de apă. A făcut un ocol, s-a scufundat, s-a întors pe luciu ; după aceea a pornit iarăşi, mai grabnic, între două ape.

Eram încredinţat, după hotărîrea oracolului nostru feminin, că undiţarii nu pot avea izbîndă pe asemenea vreme ; pe de altă parte îmi închipuiam că cinstea de a scoate o ştiucă de la adînc nu se cuvine celui mai nemernic dintre toţi. Dar moş Spînu smucise struna şi, încordîndu-se cu o putere pe care nu i-o bănuiam, începu să lupte cu dihania iezerului. Săltată de subt unde, ştiuca dăduse o lovitură enormă la faţa apei ; înmlădiase o coadă lungă, apoi arătase o gură căscată şi o spinare de-un negru fumuriu.

Se acăţase. În clipa cînd am avut înştiinţarea că acel cîştig de loterie putea fi partea lui moş Spînu, sclipea în mine totuşi nădejdea că nu va fi decît o ştiucă oarecare, pe potriveala pescarului, ca să nu rămînem noi ceilalţi cu inima înveninată. Însă nu era o ştiucă neînsemnată ; era un monstru care se lupta cu putere între papuri şi liane. Ca să n-o încurce, Spînu se zvîrlise în picioare, şi, bizuit în prăjină şi în struna de treizeci de fire de coadă de cal, trăsese lîngă el pe ostrov prada, apoi se aruncase cu pieptul asupra ei.

În sfîrşit, o ţinea strîns ; era a lui. S-a ridicat gîfîind, a dat spre noi un strigăt fără înţeles, ne-a arătat un obraz transfigurat şi s-a abătut iar asupra ştiucii.

Din cîteva salturi am fost cu toţii în jurul lui, cu bucurie şi cu părere de rău. Ştiuca era un exemplar foarte frumos ; avea cel puţin şase kilograme ; încă se zbătea între mădularele încîlcite ale sărmanului pescar, cu tresăriri şi ondulări.

— Zdravănă ştiucană ! a zis cu nepăsare prefăcută Culai.

— Îhîm ! icni cu buzele strînse şi c-o privire aprigă lelea Ileana.

— Ehe ! grăi moş Dumitrache Hau, s-o fi văzut pe aceea pe care am prins-o eu anul trecut, a doua zi de Sîntămarie ! Era de două ori cît asta.

— Îhîm ! făcu iarăşi cu obidă lelea Ileana.

După ceea ce aveam eu în mine, o înţelegeam. Cine ştie ce se mai poate întîmpla ! Poate, după ce-i scoate Spînu cîrligul cu trei crengi, dintr-o dată face un salt printr-o silinţă supremă şi se întoarce în elementul ei, aşa cum, după cît am înţeles pe urmă, scăpase aceea a lui moş Hau. Capturile importante care ne scapă nouă pescarilor iau proporţii tot mai mari cu anii şi cu regretul amintirii.

Dar ştiuca asta era bine prinsă. Ghiarele Spînului o ţineau zdravăn. Cu luare-aminte o vîrî în traistă ; apoi, fără să mai adaste şi fără nici un cuvînt, îşi strînse sculele şi le rîndui la ascunzătoarea lor obişnuită. S-a întors petrecîndu-şi traista pe după gît.

— Te duci ? a întrebat moş Hau.

Spînu a încuviinţat numai cu capul, că se duce.

— Bine, du-te.

Spînu îi zîmbi palid şi-i făcu semn de îndemnare cu ochii.

— Apoi da, zise Dumitrache Hau, fără mine nu iai tu preţul ce se cuvine pentru asemenea ştiucă. Îţi leapădă careva un leu, doi şi tu te învoieşti uşor ; da cu mine nu merge ; eu ştiu scoate preţul cel mai mare. Pentru acea de anul trecut de la Sîntămarie puteam lua doisprezece franci !

— Nu mai cred eu asta ! a bombănit posomorîtă lelea Ileana. Iaca, îi vezi ? Aşa fac totdeauna, urmă ea după ce moş Hau se luase grabnic în urma lui Spînu ; totdeauna, cînd au prins un crap ori o ştiucă, ori nişte lini mai mărişori, totdeauna purced înhamaţi ca acuma ; şi apoi, după ce-şi numără cîştigul nas lîngă nas, n-au hodină pînă nu-l beau. Să-i ieie dracu ! Nu este pe lumea asta jivină mai ticăloasă decît bărbatul.

— Cum, lele Ileană, Spînu e beţiv ?

— Da' nu-i beţiv, vai de capul lui, sărmanul ! Îşi vede de treabă cu lunile şi, cît n-are gologani, e om acătării. Dar acuma iar ajunge la apa Siretului. Ca să înţelegi tu, Iliuţă, trebuie să-ţi spun mai multe despre păcătosul ista... urmă stăpîna ostrovului după întreruperile mele nedumerite. Nu ştiu dacă ai băgat de samă că Spînu nu-i de-o naţie cu noi. E un venetic care s-a pripăşit aici ; l-am învăţat noi meşteşugul undiţei. Şi-acuma ian uită-te, a prins o ştiucă care nu-i de nasul lui.

— Ce-are a face asta, lele Ileană ? Aşa i-a fost norocul.

— Ba are a face. Ştim noi că norocul nu stă în preajma celor vrednici. Pe dînsul l-a făcut mă-sa, cine-a fi fost, tocmai la Ţarigrad, într-un loc care se chiamă Anadolchioi.

— Atunci e grec.

— Ba armean, după cît spune el. Se laudă că ar fi crescut în puf şi cu dadacă.

— Mie nu mi-a spus nimica, lele Ileană ; eu l-am socotit mut.

— Hei, spune el, nu te teme, după două pahare de rachiu. Atuncea să vezi cum prinde mutul limbă, de parcă i se bat calicii la gură ca la pomană. Bată-l cucu să-l bată ! Cum a dat norocul tocmai peste dînsul ! Din ce-a bolborosit el, s-a înţeles că, fiind în acea ţară de-

părtată, tocmai la Ţarigrad, s-ar fi sculat păgînii asupra creştinilor şi i-au spîrcuit pe rudă, pe sămînţă. Au omorît pe toţi armenii lui, părinţi şi neamuri, le-au ars casele şi le-au prădat averile. Iar el a umblat aşa în lume fără căpătîi, căutîndu-şi stăpîn şi salaş. A mîncat bătăi şi a băut venin ; a umblat lume amară, a trecut multe ape, pînă ce-a ajuns în ţara Moldovei la Galaţi. Aicea se pripăşesc flămînzii. Şi din loc în loc, de la apă la apă, a tot venit într-acoace pînă la Şomuz, şi de vreo zece ani umblă cu noi la Nada Florilor. După cîte-a pătimit în pribegie, s-a deşertat de puteri. S-a oploşit acolea între noi ; mai umblă la îngropăciuni şi la praznice ; mai cerşeşte. Îmi spunea cineva că-l mai primesc şi nişte gospodine de la Oprişeni, iarna, la tras lîna în fuşalăi şi la tors... La asta se pricepe.

Închipuieşte-ţi, dragul lelei, că a prins asemenea ştiucă... Nu-i vorbă, i s-a mai întîmplat asta şi altă dată, îşi luă de samă clătinînd din cap lelea Ileana ; şi atunci a făcut ce are să facă şi acuma. Cum i se suie aburul băuturii la cap, iaca îşi aduce aminte de Ţarigrad şi prinde a plînge. După ce plînge, îi vine un coraj, se scoală în picioare şi răcneşte că de-acu el se-ntoarce de unde a venit, la Ţarigrad şi la Anadolchioi, ca să-i taie pe turci. Pe loc porneşte, mamă dragă ; Hau îl lasă să se ducă ; şi el merge şi merge pînă ce-ajunge la apa Siretului. Două poşte de-aci. Acolo stă, îşi vine în fire, se caută în sîn şi nu mai găseşte nici o para şi nu mai trece dincolo ; se întoarce la prietinii lui lîngă care îi pripăşit şi stă aicea şi are să mai steie pînă ce i-a veni ceasul din urmă.

Vorbind, lelea Ileana îşi pregătise din nou sculele. Zvîrli şi la ştiucă, în locul unde prinsese Spînu. Dar pescarii cunosc o lege, cum că nu se prind niciodată două ştiuci în aceeaşi zi şi în acelaşi loc.

Cînd era cu luare-aminte la ştiuca nădăjduită împotriva legii, undiţile cele mijlocii de la adînc, cu nadă de păpuşoi fiert, au dat semn din plutele lor de strujan. Cu mare agerime lelea noastră Ileana le-a mînuit şi a tras unul după altul pe ostrov doi lini, de care ne-am mirat grozav eu şi Culai, ca să fie mai mare bucuria tovarăşei noastre.

— Azi e mai ales ziua linilor, a hotărît lelea Ileana. Ştiuca-i numai una, dar linii îi prinzi unul după altul. Pe lîngă asta, precum am spus, stă vîntul şi iese soarele.

Ca urmare a acestor vorbe de nădejde, soarele s-a întunecat de pulberi şi nouri şi a venit asupra noastră o furtună iute de cătră munte.

Atuncea s-a petrecut o întîmplare mai neaşteptată decît toate. De aceea dăduse balaur în undiţa lui Spînu, căci prevestea mare cumpăt în ţara noastră. Acesta a fost cel dintăi gînd al lelei Ileana, cînd a văzut că se întoarce ca din morţi un ucenic vechi al său.

Cum l-am văzut şi eu că trece cu pas sigur puntea, cu pantalonii suflecaţi pînă la genunchi, zbîrlit şi cu camaşa desfăcută la gît, am înţeles cine ar putea să fie. Numai o fiinţă pe lume, cum arătase lelea Ileana, mai cunoştea calea în raiul de la Nada Florilor...

Stăpîna ostrovului a tresărit în picioare, lăsîndu-şi undiţile în baltă şi şi-a pocnit palmele cu mare uimire.

— Vai, Alecuţule, a strigat ea ; ce ai şi de unde vii, de ţi-s ochii spărieţi ?

— Lele Ileană, a răspuns tinichigiul de la Paşcani, îţi spun numaidecît veste mare, numaidecît lasă-mă să răsuflu.

— S-a întîmplat ceva ? Ce ? Cum ? Unde ?

— S-a întîmplat, lele Ileană.

— S-a fi prăpădit biata maică-ta, sărmana...

— Nu, lele Ileană ; maică-mea tot cu reumatismele ei, dar e în viaţă. Încă n-am văzut-o. Am venit de-a dreptul aici. Mă urmăreşte poliţia.

— Da' de ce, dragă băiete ? Ai făcut vreo pozna ? Ai furat ? Ai omorît ? Spune de grabă, că m-apucă damblaua, vai de mine şi de mine !

— Ba n-am furat şi n-am luat nimănui viaţa. Mă urmăresc poliţiştii de-aici, după ordine ce-au primit de la Siguranţa din Iaşi.

— Pentru care pricină, mă rog ţie...

Alecu Dumitriu, tinichigiu de la Paşcani, privi în juru-i şi-şi opri asupra mea ochii.

— Cine-i băiatul ăsta ?

— E ucenic de-al nostru, Alecuţ. Nu-ţi fie frică, poţi vorbi în voie.

Lucrătorul păru a se linişti. Veni la mine şi-mi strînse mîna, spunîndu-şi numele. Mi l-am spus şi eu pe-al meu.

— E băiatul inginerului, l-a lămurit stăpîna ostrovului.

El m-a privit atent. Mi s-a părut că mai avea în fiinţa lui o grijă.

— Mulţi dintre lucrătorii de la Paşcani ne-am împrăştiat, a zis el. Au intrat ieri dimineaţă agenţii *lor* în ateliere şi au început a aresta : mai ales pe maiştrii şi lucrătorii mai tineri care sîntem membri ai clubului de lectură. Eu tocmai mă întorceam de la Iaşi unde mă dusesem să văd pe un prietin al nostru, scriitor, care venea la Paşcani uneori ca să ţie conferinţe... Chemase în ajutor, fiind închis. Şi cum mă cobor din tren pe peron, un ucenic de la noi se alătură de mine şi mă înştiinţează să fug ; căci mă caută agenţii şi au întrebat întăi şi întăi de mine.

— Nu înţeleg nimica... s-a tînguit lelea Ileana, privind cu îndoială ochii mari şi bolnavi de trudă ai lui Alecuţ.

— Ai să înţelegi îndată, lele Ileană, cînd ţi-oi mai spune că s-au răsculat ţăranii.

Mi s-a zbătut inima ; m-a ars fulgerul unei tulburări încă nelămurite. Capul mare cu ochi bulbucaţi ai tinichigiului mi-a devenit dintr-o dată simpatic. Însă lelea Ileana a primit vestea asta a lui Alecuţ, amestecată între celelalte veşti, cu destulă linişte. Tovarăşul al treilea al nostru, Culai, părea însă deosebit de mişcat şi nu-l slăbea din ochi pe tinichigiu.

— S-a auzit în tîrg de asta acu trei săptămîni, a grăit domol lelea Ileana. S-au tulburat satele în preajma Bucureştilor, dar stăpînirea le-a potolit. Spune-mi mai bine năcazurile tale.

— Cum le-a potolit, lele Ileană ? s-a împotrivit tinichigiul, supărat de liniştea ei. Stăpînirea a trimes asupra lor dorobanţi şi călăraşi, care au împuşcat pe oameni şi i-au supus la cazne. Capii răscoalei au să înfunde ocna.

— Am înţeles, a rînjit lelea Ileana ; dar ce te interesează pe tine asta ? Ai vreun amestec ?

Tinichigiul a rămas privind-o lung, cu uimire. Lelea Ileana s-a întors spre Culai aprigă :

— Dă fuga, aprinde foc, pune ceaunul în cujbă. Oaspetele acesta al nostru e flămînd şi trudit ; poate şi-a veni în fire după aceea.

Culai s-a repezit la datoria lui.

Stăpîna ostrovului s-a întors mai îmblînzită spre fugar.

— Lele Ileană, a zis acesta aspru, atîta durere ai dumneata pentru lumea sărmană din care faci parte ?

— Durere am, a răspuns lelea Ileana, căci şi eu îs pătimită, într-adevăr, şi-mi aduc aminte de cîte ştii. Dar asta-i alta. Mă gîndesc acuma cîte văduve, cîţi orfani au rămas din răzmiriţile de care vorbeşti. Jale şi sărăcie, cum era şi mai nainte. Morţii tac ; cei vii au amuţit.

— Nu grăi aşa, lele Ileană, a strigat deodată cu mînie tinichigiul. Nu-i durere fără răscumpărare. Va veni cîndva vremea socotelilor. Iar chinurile şi ucisurile de care vorbeşti n-au astîmpărat poporul. Ca pojarul ce lucrează într-ascuns, răscoala, după ce-a părut înăbuşită, s-a aprins iar. A venit mai într-acoace, la noi. Au fost tulburări la Bacău, la Vaslui, în Neamţu, în marginea judeţului nostru. Stăpînirea a trimes iar trupe şi ofiţeri. S-a aflat că rezerviştii şi miliţienii n-au vrut să tragă în oameni. Mai ales asta-i spaima cea mare pentru stăpînire : dacă se înfrăţeşte armata cu norodul, atuncea merge în spulber clasa asupritorilor. Însă aceştia care sînt la cîrmă nu ştiu că nici atunci răscoala plugarilor nu poate izbîndi ; căci e fără plan şi fără organizaţie, ca şi vîntul acesta ce vine asupra noastră de la munte. Numai noi muncitorii, a urmat el învăluindu-mă deodată cu privirea, numai noi muncitorii ştim că revoluţia socială trebuie pregătită şi organizată, aşa cum ne învaţă fruntaşii noştri. Nu numai muncitorii din ţara noastră să se organizeze împotriva capitalismului ; ci să se înfrăţească muncitorii de pretutindeni, din toate ţările lumii ; şi, cînd va veni timpul revoluţiei sociale, atuncea ţărănimea

va sta şi ea alăturea cu noi, şi se va împlini dreptatea pentru cei obijduiţi acum, ca o lege a istoriei.

Vădit, tinichigiul vorbea numai pentru mine, observînd interesul pasionat cu care îl ascultam. Cînd a auzit de o lege a istoriei, lelea Ileana a făcut un semn de lehamite cu palma într-o parte. Alecuţ tinichigiul s-a întors cătră ea :

— Aşa că partidul nostru al muncitorilor nu se putea să nu fie cu luare-aminte la ce se petrece. S-a spus în manifestul nostru, tipărit la Iaşi, că pricinile răscoalei sînt lipsa de hrană şi de pămînt, nelegiuirile primarilor şi perceptorilor şi, mai presus, lăcomia posesorilor şi proprietarilor, precum şi purtarea guvernului care n-a ţinut samă de tînguirile norodului. Ţăranii să se alcătuiască în breaslă, am dat noi sfat în manifestul nostru, să se organizeze aşa cum fac muncitorii de la oraşe şi, împreună uniţi, să lupte împotriva exploatatorilor. Chiar de la 7 aprilie, am început a împrăştia printre plugarii de la ţară manifestul. Noi voiam să-i liniştim pe săteni, dar ei s-au aţîţat mai tare. Stăpînirea a început prigoană asupra muncitorimii socotind-o instigatoare.

Avem noi, la Iaşi, un scriitor dintre ai noştri, de locul lui din Ardeal. Îl cheamă Solomon Cornea. A scris acest Solomon Cornea o poezie pentru gazeta noastră «Muncitorul». Află stăpînirea şi opreşte tipărirea poeziei, iar pe poet îl pofteşte la prefectura de poliţie.

— Pentru strofele dumnitale revoluţionare avem să-ţi plătim după cuviinţă, au zis oamenii guvernului.

Solomon Cornea intrase la prefectura de poliţie pe picioarele lui. L-au scos pe targă. Era ftizic ca mai toţi poeţii şi vărsase sînge. L-au dus la spital la Sfîntu-Spiridon. Şi acolo a venit să-l vadă un nepot al său, zeţar în tipografia gazetei noastre.

— Atanase, i-a zis Cornea, eu mă prăpădesc, dar tu să ai grijă de textul poeziei ; trimete-l unui prietin al meu cu care am trăit ca un frate pe cînd eram tineri şi visam amîndoi prefacerea lumii.

I-a dat lui Atanasie adresa, aicea la Folticeni ; iar Atanasie m-a chemat numaidecît la Iaşi între două trenuri, pentru liniştirea sufletului uncheşului său, poetul.

M-am dus printre poruncile stăpînirii ce se băteau la telegraf. Am primit plicul ; pe poet nu l-am putut vedea ; mai avea puţine ceasuri de trăit şi doctorul ne-a oprit să-l mai tulburăm.

Eram grăbit s-apuc şi trenul. Se zvonea că agenţii umblă în toate părţile ca hingherii, vînînd pe muncitorii pe care îi bănuiau ei că au fost la ţară şi au agitat norodul. Ajung cu bine la Paşcani, cum am spus ; acolo aflu că se operau arestări şi la noi în ateliere, şi că mă caută şi pe mine. Într-adevăr fusesem şi eu la ţară în două duminici.

N-am mai întîrziat nici o clipă ; aşa cum eram, am ieşit în cîmp şi am pornit într-acoace. Am trecut prin Conţeşti, pe urmă prin marginea unei păduri de la Tătăruşi. Mă feream de vederea oamenilor, ca să nu dau peste duşmani. Am umblat toată noaptea şi am ieşit la Spătăreşti. Am făcut acolo popas chibzuind. Văd de departe ţărani care se întorceau de la Folticeni, grăind între ei supăraţi. Am îndrăznit a intra în vorbă cu doi ; am aflat că intrarea în tîrg e oprită. Atunci am făcut un înconjur pe la iazul de la Ciorsaci ; am trecut digul şi am venit prin Ţarna Mare aici, în locul ştiut, la Nada Florilor, ca să mă întîlnesc cu prietini ai mei de altădată. Am nevoie de adăpost şi de hodină.

Lelea Ileana l-a întrebat cu blîndeţă :

— Vra să zică, ai venit ca să aduci acea diată a omului vostru, cum îi zice...

— Da, lele Ileană, diata lui Solomon Cornea.

— Bine, Alecuţule ; om vedea noi ce-i de făcut ; deocamdată să mînînci şi să te hodineşti.

Cînd a păşit tinichigiul spre foc, eu am fost în urma lui. Nu-l slăbeam din ochi ; eram pătruns pînă la lacrimi de fapta lui pe care o socoteam eroică ; se aflau îngemănate în sufletul meu răzvrătirea lui Pintilie Rotaru, şi mîhnirea maicei mele Polixenia, şi mînia uncheşului meu Haralambie, şi ghimpii lui domnu inginer a nostru, şi atîtea amărăciuni crîncene ale căror istorisiri le ascultasem.

M-am aşezat lîngă lucrător. Culai întinsese ştergar ; aşezase pe funduri de lemn de o parte peştele, de alta felii de mămăligă pîrpîlite pe jar. Tinichigiul a mîncat lacom un lin întreg fript pe cărbuni, fără să mai rostească vreun cuvînt. Am gustat şi eu puţin, aşteptîndu-l să vorbească iar. El părea că nu mai are ce spune ; ochii lui mari priveau în juru-i cu trudă.

— Mult mă minunez cum ţi-a dat în gînd să vii aicea... a şoptit lelea Ileana.

— Cătam singurătate şi prietini... a răspuns el.

Mi s-a părut că vorba din urmă mi-a adresat-o mie. Într-adevăr, mi-o adresase mie. În clipa următoare m-a privit ţintă şi stăruitor. În mine, c-un fior cald, a înflorit deodată acel dulce sentiment al tinereţii pentru un camarad pe care îl preţuieşti şi îl admiri. Cunoşteam în acel fugar romantic pe cel dintăi adevărat prietin al meu.

A alunecat în somn pe culcuşul de stuf şi papură, zîmbindu-mi şi parcă luîndu-mă cu sine.

Obrazul lelei Ileana dintr-o dată s-a întristat ; i s-a încreţit fruntea şi i s-au înnourat de grijă ochii. Mi-a făcut semn să ne retragem. Ne-am dus cu Neculai la undiţile noastre ; le-am tras cu grabă de sub marginea plăviei unde le răsucise şi le împinsese vîntul dinspre apus. Veneau nouri spulberaţi asupra noastră şi treceau la mică înălţime, pe sub bagdadia altor nouri, ca ardezia, ce căptuşeau întreaga boltă.

— E şi o vreme duşmănoasă, mormăi tovarăşa noastră. La înserat ploaia e asupra lumii ; am bănuit eu asta de cînd cu ştiuca. Ce facem cu acest băiet care se află în primejdie ? În tîrg nu poate intra, aici nu-l putem lăsa.

Eram plăcut atins că stăpîna ostrovului îmi cere sfatul. Deocamdată însă nu-i puteam da nici un răspuns. Iar Culai amuţise.

— Mai este şi alta, a urmat lelea Ileana, atingîndu-mi umărul. Să nu carecumva unul din noi trei să scape un cuvînt cătră un străin ori cătră o rudă, că Alecuţ s-ar afla în aceste locuri.

— Să mă trăsnească Sîntilie ! s-a holbat cu oţărîre Culai.

— Cum aş putea face una ca asta ! am răspuns eu indignat.

— Ştiu, ştiu, m-a mîngîiat pe frunte tovarăşa noastră. Să mă ierţi, Iliuţă, că te-am certat ; tare-s bucuroasă că eşti ager şi înţelegi. Îmi eşti drag acuma cum îmi era dragă măicuţa ta.

Vorbele ei moi mă învăluiau ca un farmec. Mi-a sărutat ochii şi mîna şi a suspinat cu lacrimi ; apoi a căzut pe gînduri, lunecîndu-şi piezis ochii spre luciul răzvrătit al iazului.

— Cu vremea asta moşnegii nu se mai întorc aici astăzi, a urmat ea a face socoteli şi prepusuri. Poate nici mîni. Dar poimîni, dacă or veni şi ne-om găsi aicea şi noi, nu le spunem nimica, deoarece nu putem avea credinţă într-înşii.

— Lele Ileană, n-o să le spun nimic nici lor, am zîmbit eu.

— Aşa, Iliuţă. Acuma rămîne să chibzuim unde l-om ocroti pe pribeag. Cît hodineşte el, noi cată să-i aflăm scăpare. Tu ce zici, Culai ?

Culai a smîrcîit, încreţindu-şi fruntea, ca împovărat de grea răspundere.

Am tăcut tustrei un timp ; apoi dintr-o dată, parc-ar fi scăpărat o primejdie, lelea Ileana a răsărit ca o sălbătăciune, întorcîndu-şi faţa spre mal. Cu tot vuietul vîntului, simţise ceva pe cărarea de dincolo de stufuri. Deşi foltanele erau destul de dese şi ne apărau deplin de orice vedere de pe mal, ne-am tupilat.

— La pozna asta nu m-am aşteptat, a mormăit înciudat femeia. Se întorc moşnegii. Să ştiţi că li s-a întîmplat şi lor ceva.

M-a privit clipind des din pleoape. Culai şi-a dat părerea :

— O fi fiind ţăpuit tîrgul ?

— Să ştii că asta-i ! a încuviinţat cu pornire tovarăşa noastră. Să vedem ce spune Dumitrache Hau.

Umbrele umilite şi spulberate ale bătrînilor s-au ivit în cornul ostrovului. Lelea Ileana s-a ridicat şi i-a îndemnat spre ea cu mîna. Moş Hau a dat glas, dar femeia l-a oprit acoperindu-şi violent gura cu palma. Hau a tăcut, pîndind cu ochii în jur. Era îngrijorat, părea că aduce de căpăstru pe tovarăşul său. Moş Spînu ieşea dintr-o primejdie de moarte c-un chiag de sînge în colţul din stînga al gurii.

Amîndoi au venit pînă la noi şi s-au oprit deodată. Hau cu ochii holbaţi, Spînu împovărat de trudă şi stîns.

— Staţi jos ! a poruncit stăpîna ostrovului.

Bătrînii s-au lăsat c-un genunchi în pămînt, gata să se repeadă în sus la orice primejdie.

— Staţi cum se cuvine, oameni buni, a grăit lelea Ileana, şi spuneţi-mi cum s-a întîmplat ?

— Ce să se întîmple ? a hîrîit cu spaima mirării moş Hau.

— Spune, Dumitrache Hau, cum v-au oprit militarii.

Hau a privit cu groază la noi. Şi-a tras din cap cuşma ; vîntul a prins a-i spulbera pletele rare.

— De unde ştii ? a îngînat el.

— A trecut în zbor bîtlanul de la ostrovul de dincolo şi ne-a lepădat veste... a rîs amar lelea Ileana. Ascultaţi ce-am să vă spun eu. Să băgaţi în cap şi să vă pecetluiţi clonţurile.

Bătrînii s-au supus la pămînt.

— Nu mult după ce-aţi plecat voi cu ştiuca...

Spînu, c-un spasm, a dat semn că se mai află în viaţă.

— Nu mult după acel noroc cum nu s-a mai aflat, a urmat tînguit lelea Ileana, iaca intră Alecuţ, băietul nostru de la Paşcani. Vine drept la mine şi-mi spune că-i hăituit de poliţie, c-ar fi soldaţi la rohătcile[1] tîrgului, că s-au răsculat noroadele. A venit de-a dreptul de la Paşcani prin păduri şi pe cărări ferite şi, după ce-a văzut că-i oprită intrarea tîrgului, s-a gîndit că n-are alt loc de apărare decît aici la Nada Florilor.

Spînu a dat un schiaun :

— Ofiţeri şi soldaţi dincolo de iezătură, la rohatcă...

— Nu v-au lăsat să intraţi în tîrg ?

— Îhî !... a gemut Spînu, dezvăluind spre mine un ochi rotund şi alburiu de peşte.

— Dacă ar fi numai atîta ! a hîrîit Hau, rînjind în barba-i sură. Era unul cu mustaţa cîrligată cum îi coada răţoiului : căpitan.

---

[1] Rohatcă — barieră. (N.R.)

Zice : Ce căutaţi voi în tîrg ? Zic : Ne ducem c-un peşte la negustorul nostru. O ştiucă. Zice : Sergent Corcodel, perchiziţionează.
Vine sergent Corcodel cu doi soldaţi miliţieni. Au perchiziţionat.
Zice Corcodel : Barosană ştiucă, domnule căpitan.

— Scoate-o şi trimete-o la cvartir, porunceşte căpitanul.

Mutu ista de lîngă mine icneşte :

— N-o dau, că-i proprietatea mea !

— Proprietatea... a rîs mustaţă-cîrligată.

— Proprietate, ţipă Mutu din toată slăbăciunea lui.

— Sergent Corcodel, porunceşte căpitanul, dă-i una după ceafă şi întoarce-l către mine.

A început şi Spînu să-şi îngîne păţania :

— Aşa că sergentul m-a întors către stăpînire. Mă uit ; mi-aduc aminte c-am mai văzut aşa ochi. Cînd eram copil. La Anadolchioi. Cînd soldaţii sultanului au omorît pe tata şi pe mama. Şi pe fraţii taţii şi pe fraţii mamei. Aşa s-a uitat un turc. Şi a tras levorveru. Cînd s-a uitat şi căpitanu ista tot aşa la mine, am înţeles. Mai bine să dau ştiuca decît să-mi ieie viaţa.

Moş Hau a păşit înaintea Spînului :

— Deşcă Ichime, dă-i una cu stratul puştii şi arată-i drumul înapoi, a poruncit căpitanul.

Acel deşcă Ichim a venit supărat împotriva noastră şi ne-a luat în piept. A şoptit ca să auzim numai noi :

— Duce-ţi-vă, bre uncheşilor, şi mulţămiţi-vă cu atît... A grăit blînd şi n-a lovit tare, dar lui Spînu tot i-a dat sîngele, fiind un păcătos şi-un nemernic.

Ne-am închinat : Să trăiţi, domnule căpitan, zic, că ne-aţi lăsat viaţa...

El a strigat la noi :

— Sictir ! şi să nu vă mai văd pe-aici.

Cu laba-i neagră, Spînu şi-a întins pe obraz chiagul de sînge din colţul gurii, bolborosind :

— După vorba aceea, am văzut că-i turc...

Lelea Ileana ascultase cu multă luare-aminte. A întrebat :

— Pe urmă ce-ați făcut ?

Spînu n-a mai răspuns, urmînd a se scrie cu sînge spre tîmplă. A grăit moș Hau privindu-și cu dispreț tovarășul :

— Pe urmă ne-am ascuns într-o rîpă și am pîndit să vedem dacă nu s-au luat după noi . Am stătut acolo un ceas de vreme. Nici țigară n-am băut, ca să nu se vadă semn. Băgînd de samă că nu trece nimeni iezătura după noi, am ieșit din groapa de boz și am intrat în moară. Zice Andrei Șchiopu morarul :

— Iaca se află oaste la marginea tîrgului și-i prigonește pe-ai noștri.

Zic : Da de ce ? Zice : S-ar fi sculat plugărimea și-ar fi purces asupra Bucureștilor. Zic : Asta n-oi mai crede-o. Zice : Ba s-o crezi, moș Dumitrache, căci s-au ridicat pînă la cer plîngerile sărmanilor și noroadele nu mai pot răbda. Dacă n-aș trăi pe lîngă moara asta ca un pui de animală, aș fi de pierit ca și toți ceilalți săteni de pe lumea asta.

Am ieșit din moară, priveghind să nu ne vadă nimeni. Am îndrăznit să ne întoarcem la ostrov. Și atîta-i. Acu nu mă mai ajunge capu ce-i de făcut.

Moș Hau păru a-și aduce aminte de ceva. A aruncat o privire pripită în juru-i.

— Unde-i Alecuț ?

— Ai să-l vezi, i-a răspuns șoptit lelea Ileana.

— S-a dus ? Unde ?

— Ai să-l vezi, moș Dumitrache. Dar mai întăi și mai întăi să vă legați cu blăstăm, să nu care cumva să suflați o vorbă despre asta, cătră prietin ori cătră dușman. Cine n-a ține legea asta, să aibă hodina vîntului și liniștea șuvoiului, să poposească în spini, să nu afle izvor, să deie tîrcoale satelor ca lupul !

Bătrînii au bătut metanie mormăind :

— Amin !

Cînd s-au ridicat din umilința lor, au fost fulgerați de spaima minunii, căci Alecuț tinichigiul de la Pașcani sta înaintea lor, parcă-i

depusese atunci vîntul. Le zîmbea ca unor prietini vechi ; dar bătrînii şi-au ferit de cătră el privirea.

— Nu rîde, Culai, a zis grav lelea Ileana. N-avem vreme ; iaca acuşi vine sara, poate şi ploaia. Moşnegii să rămîie aici : au ce mînca şi unde se hodini. Mi-am adus aminte că mai avem un prietin mai vechi, care a trăit cu noi în breasla calicilor. Acuma-i pădurar la Antileşti. Mîni de dimineaţă, înainte de a se face ziuă, ieşiţi de-aici şi vă duceţi la Leonte Creţu, stînd oploşiţi la pădurăria lui două-trei zile, pînă ce va trece acest val. Noi ceilalţi ieşim din ostrov chiar acuma.

Spînu a suspinat cu teamă :

— Şi noi rămînem aicea ?

— Aicea pînă mîni, cînd s-a zări de ziuă.

— Aşa om face, deoarece sîntem sub blăstăm, a încuviinţat moş Dumitrache Hau.

Era trudit şi flămînd. A şi pornit spre vatra care încă fumega uşor lîngă colibă. Spînul l-a urmat cu supunere.

Capitolul XI

CUM AM TRIMES RĂVAŞ UNCHEŞULUI HARALAMBIE

Noi ceilalţi patru am ieşit din ostrov. Ne-am strecurat printr-o rîpă pînă într-un loc căruia lelea Ileana şi Culai îi ziceau Băhniţa. Era pe-o aşezătură, sub culme, şi curgea de la deal un izvor care făcea mlaştină ; creştea acolo pipirig ce prindea a se înnoi în primăvară. Adăpostiţi de sprinceana rîpei şi de tufele Băhniţei, am stat şi am priveghiat un timp de sus. Se vedea peste lac o margine de tîrg şi medeanul larg spre Şoldăneşti, unde în timpul verii se întemeia iarmarocul cel mare al lui Sîntilie. În cealaltă parte a tîrgului, spre miazănoapte, înverzeau grădinile de la Folticenii Vechi, spre Oprişeni şi huciul lui Cocîrţă. Drumul care ducea la tîrg pe opustul ce despărţea Iazul Botoşanilor de lacul din Ţarna Mare, venind dinspre răsărit şi coborînd de la Petiea, era pustiu. Moara sta ; Andrei Şchiopu închisese zăvoarele apei. Umblase un răstimp pe la grajdul calului, pe la coteţul purceilor, scăpătînd dintr-un picior, pe spate ; după aceea se astîmpărase sub şandramaua morii, în chilia lui. Pe drumul ce suia la rohatca tîrgului se aflau soldaţi, dar noi nu-i vedeam.

— Oare s-a fi uitînd vreun ofiţer cu ochiana dintr-un pisc ? a făcut întrebare lelea Ileana.

— Nu cred, a răspuns Alecuţ. Acum ofiţerii benchetuiesc la măririle tîrgului.

— Aşa socot şi eu, a încuviinţat tovarăşa noastră, însă au rămas majurii care îs cîni răi. N-am putea intra unde avem noi trebuinţă decît cu viclenie. Stau şi mă gîndesc, a adaos ea după o clipă, poate că nici nu-i cuminte să ne vîrîm în gura lupului. Tu ce zici, Culai ? La ce te gîndeşti ?

Culai şi-a aţintit stăruitor ochii asupra femeii ; după ce i-a întors înspre stufăriile Iazului Botoşanilor, a revenit iarăşi clipind cu îndoială.

— Să ştii că ai dreptate ! a hotărît lelea Ileana.

Culai nu s-a mirat că stăpîna ostrovului de la Nada Florilor îi ghicise gîndul.

— Vasile Rusu e om milostiv şi de credinţă, a dat el lămurire, luminîndu-se la faţă. Mătuşa Casandra, soră cu mama, de asemenea. Copii n-au. La dînşii nu vine nimeni, avînd căsuţa ferită într-o vălcică. Eu de la început m-am gîndit că s-ar putea afla acolo adăpost pentru prietinul nostru.

— Culai, tu grăieşti ca un bărbat cuminte, l-a aprobat tovarăşa noastră. Te duci tu pînă acolo, umblînd întăi pe cărarea dealului spre Petiea ; după aceea cobori la Vasile Rusu pescarul de partea cealaltă a şoselei. Ispiteşti ce este acolo, le spui oamenilor c-avem un nacaz ; şi dacă nu-i nici o împiedicare, ne-aduci numaidecît răspuns.

Flăcăoaşul şi-a strîns pe el straiul peticit şi a ieşit cu hotărîre din ascunzătoarea noastră. Ceilalţi am rămas în Băhniţă aşteptîndu-l.

M-am dus pînă la şipot ca să-mi astîmpăr arşiţa. De mult îmi era sete şi nu băgasem de samă, interesat şi aţîţat de aventura în care intrasem. M-am aşezat pe-o lespede de lîngă izvor şi am privit spre cerul zăgăzuit de nouri la asfinţit. Mai aveam un ceas pînă în sară. Vremea se răcorise puţin. Luciul din vale de lîngă raiul nostru se tulburase de valuri. Toate zburătoarele lui aripate se tupilaseră în ascunzişuri : lighioanele felurite din papuri şi trestii se supuneau şi ele ameninţării din munte. Lelea Ileana fusese un timp cu luare-aminte asupra ostrovului ; dar bătrînii urmaseră şi ei pilda lighioanelor.

Numai noi cei ieşiţi din ostrov ne aflam pe căile primejdiei.

Nu-mi era frică de nimic ; ființa mea din contra era plină de entuziasm.

Din cîteva cuvinte pe care eram încredințat că Alecuț tinichigiul de la Pașcani mi le adresase mie, deși se aflau de față Culai și lelea Ileana, se vedea că fuga lui nu era pricinuită de teamă pentru propria lui ființă, ci pentru a pune la adăpost scrisoarea unui partizan pierdut, învățătorul său, Solomon Cornea. Acțiunea aceasta mă cîștigase dintr-o dată și se așezase în sufletul meu alături de înfloririle primăverii. Acel moment dramatic a rămas puternic fixat în amintirea mea și din pricină că împrejurările ce au urmat mi-au făcut cu neputință întoarcerea în ostrovul pe care-l priveam în lumina leșietică a acelei după-amiezi amenințătoare.

Lelea Ileana stătea adîncită în gîndul ei îndărătnic de a-l ajuta pe fugar. Se cinchise cu coatele pe genunchi și cu obrazul cuprins în palme. Ochii ei sprincenați urmăreau vedenii. Tinichigiul a venit și s-a așezat alăturea de mine.

— Acolo mi-am petrecut și eu ceasurile fericite ale vieții... mi-a zis el îngemănîndu-și privirea cu a mea asupra ostrovului.

— Îți pare rău c-ai plecat ? l-am întrebat eu.

— Nu-mi pare rău, căci acolo unde m-am dus am dobîndit o cunoaștere a vieții pe care n-o aveam înainte vreme. Între lucrătorii de felurite nații de la Pașcani, veniți din țări mai înaintate decît a noastră, am înțeles chemarea la luptă a tuturor asupriților lumii. «Proletari din toate țările, uniți-vă !» După ce-am ascultat conferințele lui Solomon Cornea, s-a întărit și mai mult în mine simțimîntul acestei uniri, în vederea răsturnării sociale. Ai auzit vreodată de «Manifestul Comunist» ?

— N-am auzit, am răspuns eu rușinat.

— N-auzisem nici eu, înainte de a-l asculta pe Cornea. Ai să-l afli ; nu e secret ; a fost adus la cunoștința întregii lumi. De cînd a apărut, atît asupritorii cît și asupriții au înțeles ce au de făcut : unii să-și întărească privilegiile, ceilalți să le dărîme. Pieirea capitalismului stă în însăși dezvoltarea lui lacomă în dauna muncitorimii. Prietine Iliuț, nu-i locul aici în vîrful dealului să-ți spun asemenea lu-

cruri. Răscoala ţăranilor de la noi n-a fost pusă la cale de instigatori ; e pricinuită de suferinţi şi mizerie. Arată că ţara stă pe rînduieli nedrepte ; din seminţe ca acestea va rodi revoluţia cea mare, cum spunea Solomon Cornea ; atunci muncitorii şi ţăranii vor sta alături. Mai este un poet al nostru care a spus :

Sfărmaţi orînduiala cea crudă şi nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri şi bogaţi.

— Eminescu ? am tresărit eu. Am cetit şi eu poezia asta într-o revistă din biblioteca tatei.

— Tinichigiul m-a privit cu plăcere :

— Îţi plac poeziile ?

— Îmi plac : aş fi vrut să cunosc şi pe aceea pe care o duci lui domnu inginer a nostru.

Tinichigiul şi-a boltit ochii cu mirare înspre lelea Ileana. Tovarăşa noastră s-a crucit.

— Un asemenea diavol pricepe toate, Alecuţule. Eu de-abia acum înţeleg pe cine cauţi tu în tîrg la noi. Mă gîndesc că are cine-ţi duce scrisoarea.

— Nu se poate, lele Ileană ! am prevenit eu cu un gest teatral răspunsul noului meu prietin.

— Am rînduiala s-o pun în mîna celuia căruia e adresată, a confirmat serios Alecuţ.

— Domnu inginer a nostru va avea mare plăcere să te cunoască, am strigat strîngînd mîna tinichigiului. Pînă atunci eu nu ştiu şi nu-i spun nimic.

— Ciudată întîmplare, prietine Iliuţ ! a şoptit Alecuţ Dumitriu, trecîndu-şi palma peste pleoape ; să te întîlnesc tocmai pe tine într-un loc pustiu. Aşa ceva nu se poate petrece decît o dată în viaţă.

Lelea Ileana a dat cu nemulţămire din cap, privindu-ne pieziş :

— Lasă asta, Alecuţule. Vorba-i cum te putem ascunde pînă ce ţi-i împlini porunca, dacă nu-i chip altfel.

— Sper, lele Ileană, că se va deschide curînd tîrgul şi eu n-oi fi departe.

— Ba să nu rămîi aici în primejdie ; la asta mă tot gîndesc şi nu ştiu cum om face.

Tinichigiul a stat puţin la îndoială :

— Lele Ileană, treburile au să se liniştească oricum. Eu am cetit gazetele şi văd ce se petrece. Stăpînirea pune pe feciorii care fac armată, a urmat el adresîndu-mi-se mie, să împuşte pe părinţii lor rămaşi la coarnele plugului. Aşa-i de cumplit întunericul minţilor, încît gradaţii trupelor trimese în sate, deşi sînt şi dînşii ţărani, bat şi schingiuiesc pînă la moarte pe fraţii lor. Numai în asemenea condiţii stăpînirea se poate folosi de trupe, trimeţînd, ca la un adevărat război, tustrele armele, infanterie, cavalerie şi artilerie, împotriva răzvrătiţilor. Cu săbii, puşti şi tunuri doboară lesne pe nişte bieţi oameni care nu ţin în mînă decît uneltele meseriei lor. Trupele au fost puse sub conducerea colonelului Lahovari, boier şi proprietar ; şi pentru victoria lui împotriva poporului are să fie înaintat general.

Eu eram cu mult mai simţitor decît lelea Ileana la explicaţiile lui Alecuţ tinichigiul.

— Bine, a zis tovarşa noastră, fie cum spui, să zicem că ai dreptate. Bogatul păcătuieşte şi săracul cere iertăciune. Cînd şi cum s-or răscumpăra pătimirile şi morţii, nu se ştie. Dar măcar să nu te prăpădeşti tu. Trebuie să-ţi găsim un rost să pleci mai departe, poate la munte.

— Atunci m-am amestecat eu. Vorba din urmă deşteptase în mine întîmplări, nu de mult trecute, cu care dintr-o dată s-a legat năcazul tinichigiului.

— Ascultaţi, am zis eu cu avînt.

Am povestit repede şi în puţine cuvinte întîmplarea mea cu Colţun.

— ...aşa că, am încheiat eu, Grigoriţă Oanea şi cu tatu-său au să-l trimeată pe Alecuţ la munte ca pe un om al lor şi acolo Alecuţ îl găseşte pe uncheşul Haralambie. Dau eu răvaş cătră uncheş şi-i spun ce şi cum.

Lelea Ileana m-a privit lung, după aceea s-a sculat din locul ei, a venit la mine, s-a aplecat şi m-a sărutat pe ochi.

— Nu şi-ar putea face nimeni socoteală mai bună decît acest băiet al Polixeniei, a spus ea lăcrămînd. Mai bun plan nu se poate şi trebuie să-l îndeplinim întocmai precum spune el. Rămîne să ajungem la Vasile Rusu Pescaru să vedem ce zice, fiind şi el un om cuminte şi păţit.

Mi-am urmat vorbirea :

— Cum s-a face noapte, el să vă ducă cu căruţa la Rădăşeni, pe dumneata şi pe Alecuţ Dumitriu. După ce vă înţelegeţi cu Oanea, rămîne Alecuţ în sama lui.

— Dar ce faci tu, dragul mamei ?

— Înainte de a pleca, Vasile Pescaru m-a trece cu luntrea pe celălalt mal al Iazului Botoşanilor. Prin hudiţi, cărări şi grădini, ajung îndată acasă.

— Îl iei şi pe Culai ?

— Îl iau şi pe Culai.

Alecuţ tinichigiul mă privea în tăcere, mişcat de avîntul meu şi de prietinia ce-i dovedeam.

De obicei nu prea eram grijuliu şi prevăzător în întreprinderile mele, dovadă escapada mea nesăbuită de la Nada Florilor ; dar în acea clipă extraordinară avusesem o inspiraţie de geniu.

— De ne aduce Culai bun răspuns, întocmai aşa facem, a hotărît tovarăşa noastră. Pe bătrînul Tudose Oanea îl cunosc de la praznicele Mercoriilor şi m-a chemat şi nevasta asta tînără a lui, ca să-i dau sfat în bobi ori cu cărţile pentru nişte puneri la cale a duşmancelor. Fiind ea cîndva cam sprinţară, s-a avut bine c-un flăcău. Era vorba să se facă nuntă. Dar nimeni necunoscînd numărul zilelor omului, vorba a rămas ca o pasere în pustie şi flăcăul s-a prăpădit într-o întîmplare năprasnică. Norocul ei a fost s-o ceară un văduv, gospodar bun. Cum s-a aşezat la casa lui Tudose Oanea, cum au şi început pîrile ; că ar fi avut un copil de fată mare. Atuncea, cunoscînd eu din cărţi toate acestea, cum şi din mărturiile ei, am întrebat-o :

— Trăiţi bine ?

— Da, leliţă dragă, răspunde ea.

— Şi Tudose Oanea nu te asupreşte ?

— Nu.

— Şi nu ţi-a spus nimica despre acea întîmplare veche cu pruncul din flori ?

— Nu, leliţă dragă.

— Şi-am auzit că eşti bună mamă băiatului lui Oanea cu nevasta cea dintăi ?

— Da, leliţă dragă, şi nici nu s-ar putea să fie altfel ; ţine la mine Grigoriţă ca la mama lui dreaptă.

— Apoi, nevastă, uite cum mi se arată mie în cărţi gîndul omului cu ochii negri, adică gîndul lui Tudose Oanea. Să nu socoţi că el n-a aflat vorbele ce s-au şoptit. Ba le-a aflat pe toate şi el zice aşa : «Nu mi se cuvenea mie, văduvoi bătrîn, să iau fată fecioară. Mie îmi trebuie soţie cuminte, care a cunoscut nacazul şi preţuieşte ocrotirea ce i-am dat». Apoi cum i-am tălmăcit eu în asemenea chip femeii rînduiala cărţilor, numai ce s-a înseninat şi s-a bucurat care nu se mai află.

Aşa că în împrejurarea noastră, a urmat stăpîna de la Nada Florilor, eu mă duc cu nădejde şi în sprijinul nevestei. Fiind şi Grigoriţă feciorașul de partea noastră, după cuvîntul ce-i duc de la prietinul său Iliuţă, eu lui Tudose Oanea îi pot pune şi căpăstru, şi-l duc unde vreau. Dar eu nu-i cer decît o faptă bună.

După ce stăpîna ostrovului şi-a expus astfel punctul său de vedere în faţa mea şi a tinichigiului, au prins a ne şfichiui stropi subţiri spulberaţi de vîntul de la munte.

— Nu vă temeţi, a înlăturat cu mîna teama noastră lelea Ileana, nu se aşează ploaie adevărată pînă la înserat, cînd se alină vîntul. Iată, se-ntorce şi Culai, a adaos ea săltîndu-se în sus. Acest băiet a moştenit înţelepciune de la maică-sa firoscoasa. Ca să nu întîrziem treaba ce-o avem de îndeplinit, s-a zvîrlit pe-un cal pe care l-a găsit păscînd într-o vălcică ; i-a prins botul în cureluşa cu care se încinge, şi-l sileşte cît ce poate cu călcăiele. Numai cît chivăra îi lipseşte ca să

fie Alexandru Machedon. Ne face şi semne ca să ieşim spre el, căci n-avem vreme de pierdut.

Într-adevăr Culai venea cu mare putere, priveghindu-şi însă calea. Săltase peste drumul Petiei ca o lăcustă, numai o clipă, şi îndată intrase în viroaga prin care se strecurase la dus. A sărit de pe cal, a scos cureluşa cu care îşi cîrmuise fugarul, încingîndu-se cu ea pripit, şi s-a jimbat la noi cu ochii aprinşi şi părul zbîrlit. Roibul eliberat, ca un căluţ cuminte ce era, s-a întors în trap spre ierbuşca lui.

— Bună veste ? a strigat spre Culai lelea Ileana.

— Bună ; ne-aşteaptă. Pînă ce ajungem noi, mămăliga e pe fund şi scrobul în tigaie. Precum se ştie, moş Vasile, ca pescar adevărat, nu mînîncă peşte.

— Lasă asta, Culai. Ne duce la Rădăşeni ?

— Duce. A şi dat ovăs iepei.

Înaintam cu hărnicie. Am apucat pe cărarea de sub satul Petiea. Cînd am ajuns cătră căsuţa pescarului, lumina era în scădere ; asfinţise soarele în dosul clădăriei de nouri amestecaţi cu piscurile munţilor. Am trecut pe după grajd şi şoproane ; cînd am bătut cu picioarele în prispă, s-a deschis uşa şi ne-a dat drumul în tindă mătuşa lui Culai, Casandra. Era o nevastă uscăţivă, subţire şi năltuţă, cu nas ascuţit şi iscoditor. Ochii rotunzi, fără o coloare hotărîtă, erau umbriţi de casca unui tulpan galben.

— Poftiţi, poftiţi ! a şoptit ea ţinînd de sus uşa.

Ne-am strecurat pe sub braţul ei. În încăperea a doua am găsit întemeiată vestea lui Culai. Pe vatra hornului, mămăliguţa pe fund acoperită cu ştergar ; şi cratiţa cu scrob deasupra jarului sfîrîind.

— Bine-aţi venit la noi, a rostit cu voce adîncă de bas pescarul, bocănind spre noi cu cizmele-i nalte de iuft.

Vasile Rusu era un uriaş cu ochi albaştri şi părul intrat în cărunţie, rătezat scurt pe marginea strächinei. Mustăţile şi sprincenele, alburii. Puterea mînilor lui grozave se întovărăşea bine cu zîmbetul de bunătate şi prietinie.

Stăpîna de la Nada Florilor a cucerit definitiv cetăţuia în care intrasem, adresînd pescarului cel mai încîntător zîmbet pe care-l

putea exprima fața ei tristă și neuitînd, îndată după asta, să depuie două pupături răsunătoare pe obrajii uscățivi ai mătușei lui Culai.

După cît am observat, vorbirea noastră despre ce ne interesa nu putea începe înainte de cină ; iar în vremea cît ospătează, oamenii cuviincioși nu îndeplinesc altă lucrare. Numai după ce n-a mai rămas nimic pe fundul de lemn și-n cratiță, lelea Ileana a crezut venit momentul să atragă luarea-aminte a lui moș Vasile Rusu asupra mea și îndeosebi asupra tinichigiului.

— Dacă vrai dumneata, Vasile, să afli ce caută feciorașul ista al inginerului la Nada Florilor, ți-oi spune.

— Știu ce caută, a răspuns rîzînd gros pescarul ; l-am mai văzut, pe iezătură. El socoate că prinde pește, însă l-au prins peștii pe dînsul.

Am fost izbit de această observație ; numai așa se putea explica rătăcirea mea din acea strălucită primăvară.

— Îl cunoști atunci și pe Alecuț, alt prietin al nostru ?

— Cum nu, a rîs iar Vasile Pescaru. Ne-a părăsit de mult și acuma-i meșter la fabrica de la Pașcani. Dar tot pescar a rămas, însă prinde oameni.

Alecuț a rămas serios. Ceilalți am rîs de gluma lui Vasile Pescaru nu pentru că ne plăcea, dar pentru că voiam să-i sporim bunăvoința față de nevoia noastră.

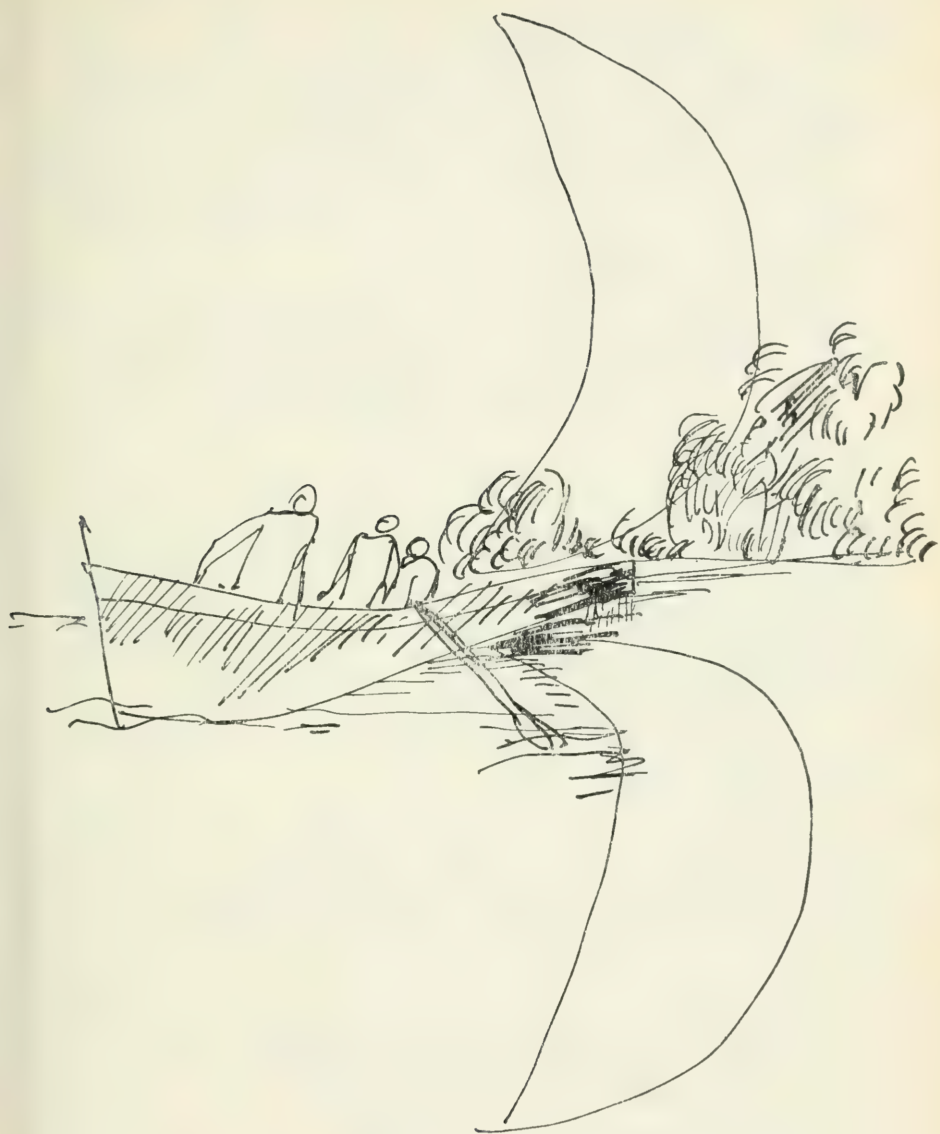
— Dar de răscoalele din țară ai auzit ? a urmat a-l împunge lelea Ileana pe stăpînul casei.

— Am auzit și de asta, a răspuns pescarul cu seriozitate ; și de armata care-i la rohătcile tîrgului. I-a stropșit pe bieții români, a adaos el cu glas scăzut.

După acest schimb de vorbe, Pescaru a rămas tăcut și grav un răstimp. Apoi s-a ridicat în picioare ca să arate că e gata să îndeplinească ceea ce era de îndeplinit.

Lelea Ileana l-a apucat de braț :

— Să nu înhami încă iapa, cuscre Vasile, a șoptit ea. Te rog să treci întăi cu luntrea pe acești doi feciorași la celălalt mal. De acolo și-or găsi ei singuri drumul. Mai cu samă are nevoie Iliuț, să nu-l apuce noaptea și ca să se poată înfățișa lui tatu-său. După aceea

înhami şi ne-i duce la Tudose Oanea. Avem de făcut cu dînsul o afacere de vînzări şi cumpărări de oi.

— Se va face întocmai, a încuviinţat Vasile Rusu zîmbind. Cei cu barca să vie după mine ; cei cu oile să aştepte.

Pescarul a ieşit ca să ia lopeţile luntrii.

Înainte de a mă despărţi de cei din casă, m-am apropiat de stăpîna ostrovului, ca să-i fac cunoscute anume socoteli ale mele pentru desăvîrşirea planului nostru.

— Lele Ileană, i-am zis eu, după ce ajungeţi acolo şi puneţi la cale vînzarea şi cumpărarea oilor, să-i spui lui Grigoriţă Oanea, colegul meu, să se repeadă pînă la mine în astă-sară ori mîni dis-de-dimineaţă, să-i încredinţez răvaşul cătră uncheşul meu Haralambie.

— Numaidecît s-a face şi asta, înţeleptule, m-a admirat din nou lelea Ileana.

Tinichigiul mi-a apucat emoţionat mîna, ţinîndu-mi-o strîns un timp într-a lui. Înţelegeam că vrea să mă îmbrăţişeze, dar s-a stăpînit ca un bărbat ce era. Am fost o clipă hotărît să-i mărturisesc că rămînem prietini pînă la moarte. Am tăcut ; el a priceput şi mi-a mai strîns o dată mîna dreaptă. Mi-am luat rămas bun de la gospodina casei şi am ieşit în urma lui Culai.

Afară începuse fumegarea amurgului şi vîntul se domolea.

— Repegior, a îndemnat Vasile Rusu pescarul ; şi după ce dezlegăm luntrea, priponim limbile.

Am coborît pînă la malul apei. Călăuzul nostru a dezlegat luntrea din pripon ; ne-am suit ; şi el ne-a împins o vreme cu ghionderul[1] prin cărarea de trestii. Apoi a apucat lopeţile şi ne-a dus în tăcere la celălalt ţărm. Şi-a oprit un timp lopeţile ascultînd împrejurimile. Nu s-auzea decît vîntul, oftînd domolit în foltanele de trestii înalte.

— Rămîi sănătos, moş Vasile, am zis eu cu îndrăzneală bărbătească. Fii fără grijă ; cunosc drumul prin grădinile oamenilor.

— Cu bine, bădică Vasile... a şoptit şi Culai.

[1] Ghionder — prăjină de condus luntrea. (N.R.)

Ne-am strecurat din luntre prin stufărişurile malului ca nişte dihănii de apă şi ne-am mistuit în umbra amurgului.

După ce-am ajuns acasă pe cale cotită, m-am înfăţişat cu prefăcută nepăsare şi ca din întîmplare ţîţacăi Leona, ca să am mărturie de ieşirea mea la lume. Domnu inginer a nostru încă nu se întorsese de la cancelarie ; am aprins în biroul lui lampa şi am compus către uncheşul Haralambie un răvaş în următorul cuprins :

Dragă uncheşule Haralambie,

Vine la dumneata cu această scrisoare un prietin bun al meu, pe care te rog să-l ajuţi şi să-l ocroteşti pînă ce se va putea întoarce la locul său.

Dorindu-ţi din inimă sănătate şi izbîndă.

Nepotul dumnitale, Iliuţă.

P.S. Avînd şi eu unele nacazuri, te-aş ruga să vii pînă la noi.

Am stat întăi la îndoială dacă trebuie ori nu să adaog acest P.S. Ţinînd samă însă de păţaniile mele cu pescuitul, care mă cam depărtaseră de şcoală, mi-am făcut socoteala — după pilda teoremelor aritmeticei raţionate — că isprăvile mele vor ieşi curînd la iveală, deci am nevoie de o protecţie pe care numai un şef de trib măreţ încălărat, cum era uncheşul, mi-o putea acorda.

Capitolul XII

TULBURĂRI, AMĂRĂCIUNI ŞI PRIMEJDII

Cu scrisoarea către uncheşul Haralambie în buzunar, aşteptînd pe Grigoriţă Oanea, m-am dus să ispitesc pe mătuşa Anghelina, ca să aflu ce se mai petrece la noi acasă de cînd mă înstrăinasem. De ţîţaca Leona ştiam că-mi poartă sîmbetele. Dar cum de nu simţise şi domnu inginer a nostru petrecerile fiului său în raiul primăverii de la Nada Florilor şi necredinţa aceluiaşi fiu al său faţă de şcoală ? Dacă domnia sa era ocupat peste samă de diferitele îndatoriri ale serviciului tehnic judeţean, cum de nu l-a înveninat cu bănuielile şi pîrile zgripsorul nostru ?

Subt apăsarea primejdiei ce mă ameninţa, simţeam că entuziasmul meu de primăvară se răcoreşte.

Totuşi tata nu ar fi fost în stare să-mi aplice — cum se spunea pe vremea aceea — o corecţie bine-meritată, căci eram prietini. Dumnealui mă obişnuise de un timp, de cînd eram candidat la bărbăţie şi universitate, să-mi cîntăresc eu însumi faptele îndoielnice şi să-mi mărturisesc erorile. Eram încredinţat că, discutînd amîndoi cazul rătăcirii mele, vom găsi soluţia cea bună ca să nu pierd un an de învăţătură, fie făcînd chiar atunci, înainte de examen, o sforţare severă, fie convingîndu-l pe domnu inginer să-mi accepte corijenţa la matematici pentru toamnă. Palidul meu profesor cu ochi de cadînă,

domnul Ciolac, socotea aritmetica raţionată drept cel mai important obiect pentru tineretul care rîvnea să se adape la izvoarele ştiinţei ; dumnealui n-ar fi putut îngădui răspunsuri mediocre unui elev pe care-l socotea între elementele valoroase ale gimnaziului folticenean. În clasa întăia şi a doua fusesem premiant.

— Mamă Anghelină, am început eu a mă informa cu viclenie pe lîngă dadacă, spune-mi, te rog, ce se mai petrece pe-acasă. Eu, de vreo două săptămîni, cum ai putut vedea singură, m-am îndeletnicit mai mult cu undiţa.

— Să fii sănătos şi bucuros, Iliuţă, a oftat dadaca mea. Eu atîta doresc.

Mă privea cu ochi întristaţi şi obosiţi.

— Ce zice ţîţaca Leona ?

— Dumneaei încă nu spune nimic ; e supărată pe domnu inginer a nostru. Purtarea dumnealor unul cu altul e mai mult în răspăr, dar are să vie vremea să spuie dumneaei ce are de spus, nu te teme. Acu vreo două zile l-a poftit aici pe domnu Vacă-Mare de la poliţie şi l-a rugat, pe cît am înţeles, să-ţi descurce urmele.

— N-are ce descurca şi descoperi ; n-am săvîrşit nici o faptă rea.

— Ştiu, dragu mamei Iliuţă. Eu de ce mai întîrzii pe lumea asta ? Ca să te apăr de năpaste ! Vrai să mă întrebi de ce e supărare între frate şi soră în casă la noi ?

Am încuviinţat cu privirea. Era în glasul dadacei mele accentul pe care i-l cunoşteam, de mare îngrijorare înaintea primejdiei. În mama Anghelina parcă stăruia încă ceva din spasmul străvechi instinctiv pe care îl au animalele cu o clipă înainte de catastrofă.

— Dragul meu Iliuţă, a şoptit ea cu lacrimi, să ştii că nu-i bine. Încaltea tu eşti ca un mînzoc buiac într-o primăvară ; zburzi fără grijă. Dar domnu inginer a nostru e cal vîrstnic. I-a trecut vremea să înveţe buiestrul.

— Ce s-a întîmplat, mamă Anghelină ? Vorbeşte, te rog, lămurit. Vreau să aflu numaidecît ce este.

Ea a clătinat din cap cu jale.

— Ce este, nu-i bine, dragu mamei Iliuţă. Cum să-ţi spun eu ? Ţie ţi se şade într-o petrecere a juneţii ; dar lui domnu inginer nu i se cade să umble rătăcind după ochi negri ; în anii întru care se află, dragostea-i cu primejdie. Aşa că dumnealui de vreo două săptămîni dă pe-acasă numai cînd şi cînd. Cînd are ceas slobod după treburile slujbei dumnisale, îi înseninează ochii în altă parte.

Observîndu-mi obrazul palid, dadaca s-a oprit.

— Spune odată despre ce-i vorba ! am poruncit eu.

— Spun, dragu mamei, nu te tulbura ; acuma eşti băiet mare, trebuie să afli ce se petrece. Este doamnă directoară la şcoala de fete o văduvă. A purtat pe drumuri încurcate şi pe alţi bărbaţi, după cît se vorbeşte : duduca Leona îi numără pe degete. În primăvara asta, dumneaei şi-a pus ochii pe domnu inginer a nostru. Are ochi cît paharele şi-i sprîncenată... Nu-mi place mie că rîde şi rîde ; parcă o gîdilă necuratul. A venit în plimbare pînă aici. A îndrăznit să intre şi în grădină la noi tocmai cînd înfloriseră cei dintăi trandafiri. Domnu inginer s-a ploconit în faţa ei, a rupt pe cel mai frumos şi i l-a dăruit. Ea şi-l potriveşte în piept şi rîde, se-nţelege ! Nu spun că n-ar fi frumoasă, dar ce are ea să tulbure mintea unui bărbat serios cum e domnu inginer ? A ieşit pe poartă cu trandafirul galben şi l-a chemat cu ochii după ea. Crezi că l-a răbdat pe dumnealui inima să nu se ducă ? După aceea, într-alt rînd, sara, pe cînd aşteptam cu masa şi ieşisem în livadă, i-am auzit rîsul pe drum, în drept cu casa noastră. A rîs ici, a rîs mai încolo, purtîndu-l după ea pe domnu inginer spre Buciumeni ; am auzit-o rîzînd iar, cînd se întorceau ; şi domnu inginer n-a mai intrat la casa dumnisale.

Ascultam pe mama Anghelina şi-mi simţeam inima pustiită şi îngheţată. Mi se lămurea de ce tata rămăsese cu totul străin de aventurile mele din acea primăvară ; însă nu mă puteam bucura că situaţia mea faţă de dumnealui se uşura. Sentimentul care mă copleşea era o duşmănie aprigă împotriva acelei străine care ameninţa prietinia dintre mine şi tata.

Am întrebat cu glasul stîns :

— Şi acuma tata unde-i ?

— Unde poate să fie ? a clătinat din cap dadaca. Cît ai stat în odaie şi ai scris, n-ai băgat de samă că pe biroul dumnisale toate-s părăsite şi uitate ? Scrisorile şi gazetele stau teanc, nici nu s-atinge de ele, nu-i mai pasă de nimic. Ce ne facem noi, dragu mamei Iliuţă ?

Am lăsat-o pe dadacă să lăcrămeze şi am tăcut, cufundat în gînduri amărîte. A trecut pe lîngă mine ţîţaca Leona fără să mă vadă. Privea cu ochii aţintiţi într-un viitor din cadrul căruia dumneaei lipsea, ca şi cum ar fi murit. Slăbise biata ţîţacă Leona. Nu-mi era însă milă de dînsa ; aveam în mine şi un gînd răutăcios, că o ajungea blestemul lui Colţun, căţelandrul meu pribeag la munte.

— Am să stau de vorbă cu tata... am zis eu într-un tîrziu, mai mult către mine însumi.

Dadaca şi-a pocnit palmele, tînguindu-se :

— Cum s-ar putea una ca asta ? Cum ai cuteza, Iliuţă ?

— Lasă-mă, dadacă ; sînt doar prietin cu tata.

Ea m-a privit speriată. Îi spusesem dadacă, nu mamă, cu un ton de nemulţămire duşmănoasă.

— Of şi iar of ! Nu ştiu la ce capăt om ajunge. Vai de zilele noastre !

— Dadacă Anghelină, i-am zis eu ridicîndu-mă, sînt trudit şi mi-i somn ; mă duc să mă culc. Dar s-ar putea să vie chiar în sara asta Grigoriţă Oanea, să ia răvaşul pe care l-am scris mai nainte în biroul tatei. Atuncea mă trezeşti, ca să i-l dau.

— Bine, dragu mamei, mi-a răspuns ea umilită, observîndu-mi cu atenţie ochii înneguraţi ; du-te şi te hodineşte fără grijă. Dar să nu cumva să te superi pe mine, drăguţule, că ţi l-am pîrît pe domnu inginer a nostru. Eu îs ca o căţea pururi trează, priveghind. Şi nu puteam să tac şi să nu-ţi spun, fiind tu în clipa asta singur bărbat la casa Polixeniei noastre. Unde a plîns Polixenia, eu nu pot suferi muiere străină rîzînd. Îmblînzeşte-ţi ochii asupra mea, Iliuţă.

Am rămas pătruns de accentul tragic al cuvintelor dadacei mele, totuşi nu m-am înduplecat s-o privesc blînd şi am lăsat-o să se tîn-

guie. Amărăciunea pîrei dadacei mele împotriva domnului inginer a nostru s-a adîncit şi mai mult în fiinţa mea după cel dintăi somn trudnic de trei ceasuri.

Către miezul nopţii m-am trezit avînd în sufletul meu ruptura cu tata ca pe nişte lilieci înspăimîntaţi care scriu în toate sensurile linii frînte. Socotindu-mă singur bărbat la casa bietei mele mame moarte, dadaca îmi apărea oarecum comică şi învăluită de negura eresurilor arhaice. Ascultam cucoşii care îmi dădeau semne de profunzimea vremii, rămase misterioase şi astăzi, spunînd precis lumii moderne mecanizate sferturile nopţii, şi mă întorceam către bătrîna mea Anghelină cu o simţire de milă. Traiectoria mîniei mele se îndrepta acum spre tata. Atît de mult mă deprinsesem să-l admir şi să-l socot deasupra lumii obişnuite, încît coborîrea lui de pe piedestal îmi zdruncina echilibrul sufletului.

Îl admiram pentru atitudinea lui de ironie tăioasă faţă de societatea în care trăiam. Mă făcuse să înţeleg că aşezarea noastră socială şi politică era alcătuită din «simple firme fără conţinut», cu o birocraţie coruptă, cu moşierime feudală, cu politicieni gata să amaneteze oricînd şi oricui bogăţiile ţării şi cu o muncitorime crud împilată. Adesea domnu inginer, prietinul meu, îmi comunica sentinţe şi epigrame referitoare la viaţa noastră politică ; acestea mă amuzau prin întorsăturile lor spirituale, dar trezeau în mine o coardă dureroasă. Dispreţul pe care îl cultivase în mine tata pentru nedreptate, corupţie şi exploatare, nu era decît floare şi podoabă deasupra urii pe care o moştenisem de la neamul îndelung obijduit al Polixeniei.

Se lumina în mine capul mare al tinichigiului cu ochii lui expresivi care mă îndemnau să răspund la chemarea umiliţilor şi ofensaţilor vieţii. Alecuţ Dumitriu nu era un diletant ca domnu inginer, ci un luptător. Trecerea lui de meteor pe cerul primăverii mele îmi lăsase înţelegerea că energia avîntului are preţ numai atunci cînd e folosită într-o acţiune justă ; că acţiunea e legată de viaţă, pe cînd visul sterp rămîne al inerţiei.

Aşa că părăsind raiul de la Nada Florilor, mă îndîrjeam să intru în lumea reală, spre a da caracter şi sens vieţii mele.

Întăi şi întăi se cuvenea să găsesc o soluţie pentru a-mi împăca profesorii şi amorul propriu. Am trecut destul de repede peste această problemă, pe care, desigur, nici domnul Ciolac, profesorul de matematică, nu mi-ar fi propus-o pentru teza de mai. În dezlegarea ei era necesară în primul rînd prezenţa domnului inginer ; trebuia numaidecît să-l văd şi să vorbesc cu el dimineaţă, înainte de a ne duce, eu la şcoală şi dumnealui la serviciu. Îmi imaginam o întîlnire viforoasă, după care scena luneca spre un patetic sentimental. Mîhnirea mea duşmănoasă se topea clipă cu clipă ca un abur de la Nada Florilor şi am lunecat iarăşi în somn cu ochii plini de lacrimi.

Abia răsărise soarele, cînd m-am trezit iar. Ciocănise cineva în geam. Cînd am sărit din aşternut, ciocănitura s-a repetat.

— Trebuie să fie Grigoriţă Oanea, mi-am făcut eu socoteală, pe cînd trăgeam cu grabă pe mine halatul. Nu era Oanea. Am deslușit într-un colţ al ferestrei capul de bufniţă al dadacei mele. Mă îndemna cu clonţul să ies afară.

Am luat scrisoarea, am deschis cu luare-aminte uşa şi am ieşit în cerdac.

Am găsit pe Culai în toată strălucirea costumului său. Eram pe punctul de a notifica fără înconjur tovarăşului meu de rai despărţirea mea de dînsul, cînd el, fără să-mi bage în samă tulburarea, a făcut o mişcare spre plicul pe care îl ţineam în mînă.

— Grigoriţă Oanea, îmi zise el cu zîmbetu-i puţintel batjocoritor, n-a putut veni, căci n-are chip să se întoarcă acasă ş-apoi să se ducă iar la gimnaziu. Zice că azi aveţi teză şi nu se poate să lipsiţi. Aşa că ducîndu-mă şi eu la Rădăşeni cînd se zărea de ziuă ca să văd ce şi cum s-a pus la cale cu Alecuţ, s-au gîndit cei de-acolo să mă trimeată pe mine în locul lui Grigoriţă Oanea. Mi s-a părut bun băiet dar nu-i priceput la undiţă. Deci dar eu îţi dau «ţfertificat» de la dînsul, şi dumneata îmi încredinţezi răvaşul.

Îmi spusese «dumneata» la privirea ciudată ce-o întorsesem către el. În lumea astălaltă, în afară de Nada Florilor, Culai al meu avea un loc de umilinţă în care lipsurile educaţiei şi îmbrăcămintei lui săreau în ochi. De aceea eu devenisem «dumneata» şi el îşi pleca fruntea întinzîndu-mi cu degetele-i negre şi arse de soare «ţfertificatul».

Grigoriţă Oanea îmi scria trei cuvinte cu creionul pe o jumătate de foaie de caiet, încredinţîndu-mă că pot da ce mi se cere. Neculai a înşfăcat scrisoarea şi a purces în galop pe poartă, oprindu-se numai o clipă ca s-o închidă cu respect, şi a cotit spre miazănoapte către Rădăşeni.

Tot timpul cît stătusem de vorbă cu Neculai, dadaca mea Anghelina mă pîndise aţintit, ca să cunoască dacă mi s-au îmblînzit ochii. A fost fericită că-i zîmbesc.

— Iliuţă, mi-a şoptit ea, nu-l poţi vedea în dimineaţa asta pe domnu inginer a nostru. Doarme, şi pînă ce-a veni vremea să te duci la şcoală, nu se trezeşte. E trudit de drum ; s-a dus ieri ca să ia în primire podul Moldovei de la Boroaia. S-a culcat tîrziu, fără să mînînce.

— Bine ; l-oi vedea cînd mă întorc de la şcoală, i-am răspuns eu cu linişte bătrînei Anghelina.

Înainte de a mă întoarce în camera mea, am privit ca pe ceva cu totul nou grădina înflorită. Merii păreau nişte lampioane rozalbe ale zilei. Pînă în acea dimineaţă nu observasem nimic, orbit de entuziasmul meu pentru fericita breaslă a undiţarilor : fericită mai ales că nu are niciodată impasul unei teze de mai la matematică.

Domnul Ciolac, profesorul meu, era un om blînd, aş putea spune chiar sfios, însă cu totul strict în slujba sa de propagator al celui mai important şi dificil obiect al învăţămîntului gimnazial. Cu totul strict în această datorie definită a sa faţă de viaţă, de tron şi ţară. Elevii mai vechi decît mine, adică repetenţii sau «babacii» cum le spuneam noi generaţia tînără, pretindeau că domnul Ciolac, chiar de la sosirea sa la catedra de matematici a gimnaziului nostru, duce tratative de însurătoare cu o moştenitoare bogată, fată a unui negustor «tot

botoşenean şi tot armean» ; de aceea purta veşnic o floare roşie la butonieră.

Nu eram unul dintre elevii săi eminenţi, nu mă suisem niciodată peste nota 7 în catalogul său. Şi cum la toate celelalte obiecte aveam cu două şi trei puncte mai mult, domnul Ciolac se socotea jignit în numele ştiinţei.

Lecţiile Aritmeticii raţionate a lui Roşu, în ultimul trimestru, le frunzărisem în pripă. Cum în acest răstimp profesorul nostru crezuse de cuviinţă să se ocupe mai mult cu ciurucurile şi cu «babacii», încă nu fusesem ascultat la tabelă ; pe lîngă asta, lipsisem în ultimele

două săptămîni. Iată că sosise scadenţa fatală. Mi se trimetea răspuns prin tovarăşul meu de bancă, Oanea, să nu lipsesc de la teza de mai, a cărei notă avea importanţă alături de examenul oral al sfîrşitului de an. «Dacă un elev are media 4 în cele trei trimestre ale anului, preciza aritmetic babacilor noştri domnul Ciolac, cu un 6 la teza de mai şi cu un 5 la examen, dobîndeşte media de trecere». Din această pricină cei vechi, care repetau fiecare clasă, în luna mai se puneau pe brînci ca să capete nota de corectare. Ambiţia lor, după aceea nu mai pretindea decît nota mediocră necesară pentru a dobîndi certificatul ce le-ar fi dat drept să solicite o slujbă la tribunal ori prefectură. Acea notă mediocră necesară o cerşeau uneori cu lacrimi în clasa ultimă a profesorului, ca să nu rămîie pe drumuri, «să ajungă a-şi cîştiga hrana cu undiţa la iazurile de devale».

Pentru dobîndirea notei la teza de mai, săracele mame de la mahala dădeau sărindare la biserici. Desigur că ţîţaca Leona, dacă ar fi avut dragoste pentru mine şi mi-ar fi cunoscut năcazul, s-ar fi ostenit pînă la Maica Domnului de la Adormire şi i-ar fi spus o vorbă la ureche făgăduindu-i o lumînare de ceară, rugînd-o să se milostivească asupra mea cu lumina cifrelor şi raţionamentelor matematice. Dadaca nu şi-ar fi îngăduit asemenea familiaritate, fiind o fiinţă mai jos aşezată pe scara socială ; ea ar fi intervenit prin popa Gheorghe la marele Sîntilie, ca să-mi meargă bine la teză.

Ca fiu şi prietin a domnului inginer a nostru, eu puneam la îndoială capacitatea aritmetică a personagiilor sfinte. Aveam şansă de zece la sută să dau o teză la limită ; asta ar fi fost însă pe cît de jignitor pentru domnul Ciolac, pe atît de umilitor pentru mine. Mi-a lucit în minte versul melancolic al lui Grigore Alexandrescu :

Minuni în vremea noastră nu văd a se mai face...

Nici nu m-am mai înjosit ca să deschid zadarnic Aritmetica raţionată a lui Roşu. Mi-am pregătit coala de teză, hotărît s-o las albă, şi-am aşteptat cu linişte evenimentele, încredinţat fiind că se vor găsi mijloace ca să nu pierd anul.

Dadaca Anghelina mi-a pus dinainte în sufragerie cafeaua cu lapte al cărui gust îl uitasem de cînd mă deprinsesem cu peştele fript şi mămăliga vîrtoasă din ostrov. Ţîţaca Leona a catadixit să-mi ţie tovărăşie ; mi-a întins o felie de cozonac fără a-şi descreţi fruntea şi m-a lăsat să-i preţuiesc dulceaţa. Apoi mi-a pus cu delicateţă o întrebare plină de amărăciune :

— Se zice că unii dintre elevii gimnaziului îşi fac lecţiile mai mult la iazurile de devale.

Cît pe ce să mă înec cu cozonacul. Ziua proastă de dimineaţă se cunoaşte, am reflectat eu.

— Ce zici dumneata de asta ? a urmat ea scuturîndu-şi zulufii învălătuciţi în hîrtie.

Nu puteam răspunde cu gura plină.

— A trecut pe la mine domnul Vacamar, a continuat ţîţaca Leona, îndepărtînd delicat fărîmăturile de pe pieptii camizolului dumnisale alb ; a trecut pe la mine domnul Vacamar şi l-am rugat să-mi procure nişte informaţii. Părerea mea era că un tînăr care pleacă noaptea de-acasă s-o fi ducînd la o întrunire de carbonari. Dar dumnealui mi-a adus răspuns că nu-i vorba de conspiraţii, ci de adunări de derbedei pe malul bălţilor. «Acolo se duce şi nepotul dumneavoastră...»

— Adică nepotul rotarului, am întrerupt eu.

Ţîţaca Leona m-a privit de sus, uimită de cutezanţa mea.

— Ba să mă ierţi mata, obraznicule ! O fi nepotul rotarului, dar în primul rînd e fiul inginerului Dumitraş. Nu ştiu ce m-a făcut să nu-i aduc pînă acuma la cunoştinţă isprăvile fiului său.

Am răspuns cu demnitate :

— Ţîţacă Leonă, am să i le aduc eu însumi la cunoştinţă chiar astăzi.

— Chiar astăzi ? Mira-m-aş ! Că pe dumnealui de vreo lună nu-l mai prinde nimeni acasă. Nici nu-i pasă de o soră bună care şi-a sacrificat pentru dumnealui viaţa. În singurătatea în care trăiesc mi s-ar cuveni poate un cuvînt, o atenţie... Tot aşa de amărîtă

sînt ca şi atunci cînd ticălosul de Jorj Ropcea s-a dus peste mări şi ţări şi m-a lăsat pustie...

Am lăsat numai pe Chirică motanul să asculte din nou romanul ţîţacăi Leona pe care şi eu îl ascultasem în atîtea rînduri. M-am grăbit spre celelalte grele încercări ale zilei.

Mi-am pus în geantă cărţile de cursuri ale acelei dimineţi ; pe lîngă aritmetică mai aveam franceza şi istoria. Am privit o clipă manualele acestea două din urmă aşezîndu-le lîngă coala albă. Am suspinat : eram un as al Gramaticei franceze şi un erou al Istoriei moderne. «Mărire şi decădere...» am şoptit eu cu sinceră ironie.

Cînd să ies pe poartă, Grigoriţă Oanea venea grăbit ca să-mi aducă ştiri şi să mă ia la teză.

Coborînd uliţa Rădăşenilor printre căsuţe albe şi livezi de meri, Oanea mi-a comunicat veste bună despre prietinul meu cel nou, tinichigiul. La început lelea Ileana întîmpinase din partea bătrînului oarecare împotrivire. Dar gospodina şi băiatul punîndu-se pentru pribeag şi ajutînd şi Vasile Rusu pescarul, Tudose Oanea s-a înduplecat şi a pus la cale el singur ieşirea străinului cătră mănăstirea Rîşca. Avea să umble calare în straie ciobăneşti, alăturea de scutarul lui moş Tudose, care se afla venit în Rădăşeni pentru simbriile şi merindea feciorilor şi baciului de pe Deleleu. A purces încălecat în tarniţă cu căciulă şi sarică, cu glugă şi baltag, cu desagi la ciochine, şi s-a închinat înspre prietinii săi cu voie bună.

— El socoate că într-o săptămînă s-ar putea întoarce la Fălticeni, şi-a încheiat Grigoriţă istorisirea.

Nu i-am dat nici un răspuns.

— Urmărirea lui se pare că-i în legătură cu răscoala, a urmat tovarăşul meu.

La aceste vorbe l-am apucat de braţ cu violenţă. El s-a întors spre mine şi s-a speriat văzîndu-mi ochii.

— Socoteam că pot vorbi cu tine... a îngînat el cu sfială.

— Cu nimeni şi nicăieri ! i-am poruncit eu ca dintr-o grea taină.

Capitolul XIII

EU DAU O TEZĂ FAIMOASĂ LA ARITMETICĂ, IAR CULAI DEVINE CAMPION ÎN LUPTĂ LIBERĂ

Gimnaziul nostru se afla aşezat provizoriu într-o casă veche boierească de pe uliţa Sucevei, aşteptînd să se mute într-un local modern pentru care se adunau materiale pe un loc viran de alături. Deocamdată elevi şi profesori se năcăjeau în nişte odăi scunde cu bănci din mobilierul reformat al şcolilor primare. Coşcovă, tristă şi săracă, înjghebarea aceasta a noului regat era în armonie cu toate celelalte şandramale, firme fără conţinut, cum le caracterizase domnul inginer. Din ograda fără împrejmuire, coborau cărări oable înspre nişte bordeie de troglodiţi. De acolo de sus vederea se deschidea înspre lacul din Ţarna Mare şi iazul Ciorsaci. În fund, abia se desluşea un holm cu fînaţuri, sub pîcla ce începea să se topească a dimineţii.

În ograda gimnaziului mişcare puţină, deşi soarele strălucea în azurul cerului, cernînd pulbere de aur peste grădini înflorite. Gălăgia tineretului se stînsese înfricoşată ; elevii «toceau» lecţiile în clase, îngheboşîndu-se în bănci asupra cărţilor şi caietelor.

Pedelul [1] a sunat cu mîna un clopot dintre acelea cu care umblă urătorii în sara de Anul-Nou. Clasa a treia avea în ora întâia pe domnul Ciolac ; teză de mai din toată materia trimestrului al treilea.

---

[1] Pedel — uşier pe vremuri la liceu. (N.R.)

Am intrat cu Grigoriţă Oanea. Eu eram cap de bancă în rîndul al doilea ; Oanea lîngă mine.

Am adunat de la băieţi colile albe, ca să le iscălească domnul Ciolac. Eram douăzeci şi şase de elevi. Cînd am trecut la locul meu, a intrat şi profesorul, legănîndu-se pe picioarele-i scurte şi lunecîndu-şi asupra noastră ochii de catran migdalaţi şi sprincenaţi. Trandafiraşul de la butonieră şi-l lăsase în cancelarie, într-un păhărel cu apă, pe prichiciul unei ferestre deschise : îl zărisem în trecere

Elevii s-au ridicat în picioare cu mare tropot. Edecul gimnaziului, babaca Bucşan, mai înalt cu un cap decît profesorul, a bolborosit rugăciunea şi şi-a făcut în pripă trei cruci, menindu-le sfîntului Roman şi tezei de mai.

Despre minunea sfîntului Roman vorbea în fiecare an părintele Movilescu la una din lecţiile de religie. Roman, fiind umilită slugă între clericii de la sfînta Sofie, şi neavînd ştiinţă de carte, era deseori batjocorit şi înfruntat de psalţi şi diaconi, că, deşi prost şi neştiutor, are totuşi parte din darurile de bucate ale creştinilor cucernici. Într-o noapte, după un plîns fără mîngîiere, umilitul Roman, adormind cu suspine, a avut în vis frumoasă vedenie : a venit la el fecioara Prea Curată şi i-a alinat suferinţa, îndemnîndu-l să mînînce trei bucăţele de hîrtie, după care l-a încredinţat că, trezindu-se, va putea ceti orişice carte. Deci umilitul Roman s-a trezit cu bună nădejde şi a văzut că poate ceti orişice carte.

Pe cînd profesorul, în tăcerea clasei, îşi punea iscălitura în colţul de sus din stînga al colilor depuse la catedră, babaca Bucşan, pe furiş, a vîrît una după alta în gură trei bucăţi de pagini din materia pe trimestrul ultim a Aritmeticii raţionate a lui Roşu, le-a mestecat, apoi le-a înghiţit, închizînd ochii cu evlavie.

Pe fereastra deschisă de lîngă mine se zărea, ca un tablou în ramă, o parte din luciul iezerului din Ţarna Mare. Acolo se afla ostrovul de la Nada Florilor sub puzderia aurie a soarelui de mai. Acolo se afla raiul rătăcirii mele. Acolo fusesem fericit o clipă din trecătoarea viaţă, filozofam eu cu mare înfrîngere. În lumea oamenilor, mi se pregătea umilirea şi pedeapsa.

Domnul Ciolac a întins pachetul de coale iscălite. N-am răspuns apelului ochilor săi de cadînă. Din acea clipă începeau durerile ispăşirii şi n-am găsit în mine puterea să mă mişc din bancă. Bucşan a avut astfel prilej să se facă plăcut şi s-a repezit cu hîrşcîituri de ciubote la catedră primind c-o închinăciune pachetul. Pe cînd el împărţea între bănci foile, domnul Ciolac a scris pe tabelă, cu creta, foarte citeţ, titlul tezei. Mi s-au înnegurat ochii ; era ceva cu totul străin, dintr-o materie inertă a Aritmeticii raţionate. Nu mai ţin minte ce, deşi fusese scris atît de citeţ. Soarta mea era pecetluită. Hotărîrea mea crîncenă, care mă chinuise şi mă îndîrjise în cursul nopţii, purcedea spre realizare. Din acel ceas, începea pentru mine vacanţa. Pierdeam anul ; trebuia să am tăria şi vrednicia de a-l cîştiga. Vacanţa mea trebuia să fie închinată studiului şi preparării pentru un examen de toamnă.

Foaia mea — cu iscălitura profesorului în stînga şi cu enunţul sus : *Teză la Aritmetică, 26 mai 1888,* şi numele meu imediat dedesubt : *Dumitraş Ilie* — aştepta albă şi nevinovată. Altădată asemenea foi albe le umpleam imediat şi cu uşurinţă, la aritmetică şi la toate celelalte discipline. Profesorii aveau plăcerea şi satisfacţia să le orneze cu note maxime. Iată ce putea însemna pentru mine febra pernicioasă a primăverii. Eram jignit de propria mea decădere ; însă nu mă simţeam cu totul nefericit şi păstram încă în fiinţa mea dulceaţa unor zile neuitate şi a unei prietinii care mă ridicase deodată — socoteam eu — la înţelegerea superioară a vieţii.

Cunoscusem în raiul de la Nada Florilor oameni umiliţi, robi ai vieţii, în dispreţul lumii bune de atunci. Păstram pentru ei un sentiment delicat, înţelegînd nevinovăţia lor pentru pedeapsa în care vieţuiau şi osîndind vina criminală a unei societăţi rău întocmite. Sentimentul acesta luase brusc o formă avîntată. Tînărul meu prietin, tinichigiul, îmi arătase calea. Nimic nu mi se părea mai măreţ decît acţiunea închinată binelui celor mulţi şi năpăstuiţi.

Istorisirile mîhnite ale prietinilor mei din ostrov intraseră în mine cu miresmele şi priveliştile, operînd în fiinţa mea ca acele veninuri asociate ce pot vindeca unele boli. Chipurile lor îmi apărură în amin-

tire aureolate de lumină şi de dragoste, în clipa despărţirii. Subt o impulsie inconştientă şi nebiruită, am început a-i schiţa cu creionul pe foaia albă ce aveam dinainte, menită tezei de matematică. Am desenat grăbit ostrovul şi figurile lor, şi o undiţă, emblemă a pasiunii mele de pescar. Lui Neculai, mentorul meu, i-am rezervat un colţ deosebit. Îmi priveam visător şi melancolic opera.

Aud în dosul meu glasul iritat şi scandalizat al profesorului :

— Ce-nseamnă asta, Dumitraş ? Am impresia că ai înnebunit. Asta ţi-i teza ?

Rumoare în clasă. Cei mai mulţi elevi îşi ispräviseră lucrarea scrisă. Timpul trecuse peste mine cu indiferenţă, căzînd în prăpastia eternităţii. Am privit ca un străin, cu mirare, desenul pe care îl aveam dinainte. Nu ştiam ce aş fi putut răspunde lui domnu Ciolac. Sub stricteţa metodică a profesorului nostru dormita însă o violenţă pe care noi, elevii, încă nu i-o cunoscusem.

— Ieşi afară din clasă ! a zbierat el ca în delir, cu vocea deodată răguşită. Pentru asemenea bătaie de joc vei fi eliminat din şcoală. Imediat voi supune cazul dumnitale conferinţei profesorale.

Această neaşteptată izbucnire de fulgere şi trăsnete a avut darul să aşeze în mine echilibrul stăpînirii de sine.

— Domnule profesor, am răspuns eu ridicîndu-mă în picioare ; desenul acesta n-am avut intenţia să vi-l dau drept teză.

— De ce nu ţi-ai scris teza ?

N-am răspuns.

— De ce nu ţi-ai făcut lucrarea ? şi-a aruncat iarăşi strigătul domnul Ciolac pe cea mai înaltă notă de tenor.

— Impresia dumneavoastră de la început a fost aproape justă, am răspuns eu.

— Ce impresie ?

— Aţi avut impresia că aş fi înnebunit.

Elevii clasei îşi dădeau coate şi chicoteau. Unii erau chiar extrem de veseli, mai cu samă Bucşan, care căsca un enorm rînjet mut.

— Asta-i culmea impertinenţei ! a urlat domnul Ciolac. A ridicat pumnul strîns spre nasul meu.

— Vă pot explica totul, domnule profesor, am vorbit eu cu aceeaşi linişte.

— Ce-mi poţi explica ? Nu-mi poţi explica nimic. Auzi dumneata, să-mi explice el mie ! Confisc acest document ! a adaos el trăgînd de pe bancă desenul cu un gest fulgerat de prestidigitator.

— Desenul e al meu, domnule profesor, m-am precipitat eu după aşa-zisul document.

— Desigur, a fluturat el deasupra capului teza mea. N-am intenţia să-l pun în ramă şi să-l trimet pinacotecii de la Iaşi.

Obosit de sforţarea ce făcuse, s-a oprit şi m-a privit dintr-o dată cu uimire şi milă :

— Ce s-a întîmplat, Dumitraş ?

— Am suferit de o febră primejdioasă, domnule profesor.

— Hă-hă-hă ! s-a amestecat fără rost Bucşan, ca un tont căruia nimeni nu-i ceruse părerea ; s-o bolnăvit de friguri de baltă. În loc să vie la şcoală, luna asta s-o ţinut de pescuit la iaz.

— Adevărat ? s-a întors spre mine domnul Ciolac.

Eu am încuviinţat cu fruntea, plecîndu-mi ochii.

— Se poate una ca asta ? s-a uimit profesorul. Îţi dai socoteală, Dumitraş, în ce situaţie gravă te-ai pus ? E nemaiauzit ca un elev bun, printre cei dintăi, să cadă în asemenea eroare. Uite unde ai ajuns !

— Hă-hă-hă ! s-a amestecat iar ca un imbecil babaca Bucşan ; o ajuns la Groapa Mînzului.

— Ce-i aceea Groapa Mînzului ? s-a întors plictisit domnul Ciolac.

— Acolo se îneacă cei care nu ştiu a înota... a explicat rînjind babaca.

Profesorul n-a făcut nici un haz de lămurire ; s-a întors iarăşi spre mine sever :

— În orice caz, Dumitraş, te anunţ că hotărîrea mea rămîne nestrămutată. Vei suporta consecinţele inconştienţei sau impertinenţei dumitale.

În vremea asta tezele se adunaseră în mîna profesorului. Bucşan şi-a prezentat-o pe-a lui cel din urmă, c-o plecăciune şi cu gîndul la Preacurata Fecioară. Clasa nu mai era de ţinut în frîu ; îşi ieşise din fire. Domnul Ciolac a înţeles că întîrziase prea mult între elevi cu întrebările şi răspunsurile sale ; a ieşit repede, trîntind uşa. Colegii mei au scos un urlet prelung de piei-roşii, clădindu-se unii peste alţii în băncile din preajma mea.

Ora a doua, liberă. Profesorul de gimnastică, domnul căpitan pensionar Ionescu, fusese chemat urgent într-o comisie la Primărie.

Am ieşit în ograda gimnaziului, cu toată droaia de băieţi după mine. Vroiam să schimb cîteva impresii cu prietinul meu Grigoriţă Oanea. L-am căutat cu ochii ; nu l-am găsit. Dispăruse.

Am aşteptat cîteva minute, să fiu chemat la cancelarie. Probabil că era prea devreme. Profesorul de franceză, la care aveam media 9, şi cel de istorie, la care aveam media 10, îmi erau favorabili desigur şi probabil încercau să înmlădie stricteţa lui domnu Ciolac.

Cu mînile în buzunările pantalonilor, păşind crăcănat şi rar, Bucşan veni spre mine, privindu-mă sarcastic.

— Mă-măi Dumitraş, îmi zise el bîlbîind ; acu-cu ai păţit-o !

— Cum ?

— Acu-cu ai dat de dracu !

Mă prefăceam că n-aud, ca să-i anulez atacul.

— Nu înţeleg ce vrai să spui.

— Vrau să-ţi spun că are să-ţi tragă tatu-tău o ma-ma-mă de bătaie, să te puie pe coaste.

— Cum ?

— Te ba-bate, măi, inginerul, de te omoară !

— Dar pe tine, măi babacule, te om-omorau cînd rămîneai repetent ? Ai ajuns cu mustăţi şi flăcău de însurat şi tot n-ai isprăvit gimnaziul.

— A-ha ! izbucni cu ferocitate babaca Bucşan ; vra să zică numai te faci că n-auzi şi mă iei peste picior ! Apoi cu mine ai de-a face ! Eu nu-s Ciolac să-ţi caut în coarne ; eu îţi moi numaidecît ciolanele. Acu nu mai eşti premiant şi te dă afară din şcoală...

— Ascultă, babacule...

— Măi sfrijitule, babac îi tatu-tău ! Eu îs Bucşan Ion.

— Ascultă, babacule, nu te uita aşa cu gura căscată la mine şi ia aminte. Dacă îndrăzneşti să mă atingi, îţi scot ochii cu două degete.

În clasa mea, a treia, aveam partizani pe toţi elevii mărunţi. Aceştia au dat glas de mare veselie la ameninţarea mea că o să rămîie chior Bucşan, cavaler candidat la însurătoare. Însă acest ajutor al camarazilor mei a avut darul să-l scoată pe hojmalău [1] din toate ţîţînile. Cu o sudalmă s-a şi repezit asupra mea.

I-a pus dintr-o dată cineva o mînă în piept şi l-a brîncit înapoi.

— Ho, măi Bucşan, nu te avînta, că apoi ai de-a face cu mine.

— Ce te-amesteci, bre, şi ce cauţi tu aici ?

Babaca îl privea uimit pe învăţătorul meu Culai. Din privirea ce-mi aruncase acesta, înţelesesem că vrea să-mi comunice o veste. Deosebirea între Culai de la Nada Florilor şi cel pe care îl aveam acum în faţă era mică şi privea numai îmbrăcămintea. Ţinuta de tîrg a lui Culai se alcătuia dintr-un surtuc curăţel, pantaloni întregi şi o cămaşă albastră. Îmi închipuiam că îndrăzneala lui, în ograda gimnaziului, va fi mai mică decît la baltă. Dar mă înşelam.

— Ce caut aici ? N-am să-ţi dau ţie socoteală, repetentule, care te cunoaşte tot tîrgul de cînd înveţi la gimnaziu şi n-ai mai isprăvit.

— Ha ! s-a fîstîcit Bucşan. De cînd învăţ eu la gimnaziu ?

— De cînd era bunica fată mare !

Bucşan şi-a venit în fire c-o înjurătură :

— Măi golanule ! Măi păduchiosule ! Nu îndrăzni să te pui cu mine !

— Golan sînt, căci îs sărac, a recunoscut Culai, dar păduchios nu, căci mă lă mama, duminică dimineaţa, fiind dumneaei de meşteşugul său spălătoreasă şi numai atunci avînd vreme. N-am de ce mă ruşina ; şi nici carte nu ştiu, că n-are cine mă ţinea la şcoală ; dar pînea mi-o cîştig cu dreptate. Însă tu, namilă duglişă [2], ai de toate, şi-ţi petreci zilele degeaba la gimnaziu ; nu faci nimica şi pute pe urma ta lenea !

[1] Hojmalău — om mare la trup, dar prost. (N.R.)

[2] Duglişă — trîndavă, leneşă. (N.R.)

— Lipseşti din faţa mea, scîrnăvie ! şi-a ieşit din fire Bucşan, crescînd în sus ca să-şi ia tot răsufletul, pentru atac. Cînd ţi-oi da, măi păcătosule, o labă, te vîr pînă la gît în pămînt şi pe urmă te cufund de tot cu călcăiul.

— Măi lungane, acuşi te văd în ţărnă cu nasul în fundul dracului !

Cînd şi-a repezit Bucşan pumnul, Culai s-a tupilat şi s-a desfăcut de la pămînt ca din catapultă ; s-a dus cu capul înainte izbind pe hojmalău în plexus. Bucşan a căzut doborît imediat cît era de lung, cu răsuflarea pierdută şi ochii stînşi. Culai i-a dat ocol în goană şi, cu picioarele desculţe, l-a lovit, întorcîndu-l cu nasul în pulbere.

Harmalaia ogrăzii a contenit ca la o comandă. Pe urmă a pornit din nou, cînd babaca Bucşan a început a se răsuci, dînd ca un gîndac uriaş din mîni şi din picioare. Culai se grăbea.

— Eu am suit rîpa prin livada lui Cucu, mi-a zis el pripit ; şi am venit să te văd, ştiind că te afli la şcoală, şi să-ţi spun să nu carecumva să te mai duci la Nada Florilor, căci umblă acuma patrule de soldaţi pe malul bălţilor şi puşcă în trestii şi ostroave. Te mai caut eu ca să-ţi dau veşti.

După ce-a dispărut el, s-a arătat din altă parte Grigoriţă Oanea.

— Unde erai ? l-am întrebat. Te-am căutat. A fost aici în ogradă lupta lui David cu Goliat.

— Lasă asta, Dumitraş, mi-a răspuns cu taină prietinul Oanea. Eu am stat în preajma cancelariei ca să aflu ce s-alege cu tine. Văzînd că nu aud nimica din sală, am ieşit sub fereastră afară. Domnul Ciolac vorbea cu mare supărare ; venea pînă la fereastră, scotea din păhăruţ trandafirul ; se ducea cu el mai încolo, se întorcea şi-l punea iar în păhăruţ. Se cam încontrau dumnealor, domnii profesori. Ciolac pretindea că să te excludă pentru totdeauna din şcoală. Domnul Rainu striga : Nu se poate, nu se poate ! Pe un copil care a greşit o dată, dumneata vrei să-l pedepsim ca pentru o crimă. De ce ? Ca să dăm satisfacţie amorului propriu al dumitale ? Ciolac, nu şi nu ! Atunci domnu Rainu a trîntit catalogul. După aceea a cerut

lui Ciolac desenul şi i l-a luat, ca să nu se piardă, zicea dumnealui, şi să-i rămîie băiatului o amintire din această epocă a vieţii lui, cînd va ajunge cineva în ţara asta. Aşa spunea domnu Rainu. Se vede că ţine la tine.

Grigoriţă Oanea a dat iar fuga spre cancelarie ca să afle alte veşti. Eram stînjenit de îmbulzeala din jurul meu şi a celorlalte trei clase, ieşite în recreaţia a doua. Dobîndeam o celebritate pe care n-o doream. Chiar şi căderea năprasnică a lui Bucşan babaca mi se atribuia tot mie prin anumite interpretări. Dacă n-ar fi fost chestia tezei, nu mă luam la clanţă cu Bucşan ; şi îndată ce m-am luat la clanţă cu Bucşan, am doborît namila printr-un interpus al meu, unul «Culai de devale».

— Îl ştim noi, declara Baican, alt babac, acesta dintr-a patra. Culai acela cunoaşte toate şmecheriile trîntelor, că-i ucenic în toţi anii la circurile care vin de Sîntilie, cînd se deschide iarmarocul cel mare.

— Lasă că-i arăt eu lui ! striga Bucşan, bătîndu-se cu pumnul în piept. Am să-l pîndesc dincolo de rohatcă, la cărămidăria cea veche, cînd se-ntoarce de la peşte. Îi dau una în cap c-o lespede de-i iau toată puterea în vecii vecilor amin ; să-l prohodească popa Gheorghe de-acolo pînă la ţintirim.

— Dacă faci una ca asta, te duci la ocnă pe viaţă ! l-am ameninţat eu.

— Hă-hă-hă ! Parcă mă vede şi mă ştie cineva ?

— Apoi nu spui tu singur ce vrei să faci ? m-am înverşunat eu, holbîndu-mă la el.

— Ia lăsaţi-mă în pace ! a mormăit Bucşan făcînd bot cu buzoaicele lui groase.

Copiii rîdeau fără nici o frică. Pedelul a ieşit în ogradă cu clopotul cel mare şi a prins a-l bălăbăni înspre cele patru puncte cardinale. S-a apropiat de Bucşan, scuturîndu-i-l la ureche. Era un bătrîn spătos şi mare c-un măturoi de barbă pînă la chimir : fusese vizitiu

boieresc. Bălăbănea clopotul şi rîdea c-o gură ştirbă, numai cu cîţiva colţi negri.

Ograda aproape se golise, cînd Grigoriţă Oanea veni iarăşi la mine în fugă cu veşti.

— A sosit domnu inginer ; l-au chemat la cancelarie.

— Ascultă, Grigoriţă, i-am spus eu pripit. Eu plec chiar acuma acasă. Să-mi strîngi tu cărţile şi să mi le-aduci. Tata era supărat tare ?

— Nu era supărat, dar are vreme să fie, după ce-a afla toate, mi-a răspuns mîhnit Oanea.

Capitolul XIV
DOMNU INGINER DESCOPERE PE VINOVAT

Mă aşezasem într-un jilţ şi aşteptam de-un timp pe tata, pînă ce m-am trezit căscînd cu lacrimi. Mă ajungea truda zilei din ajun. plină de atîtea evenimente dramatice. În starea de aţîţare nervoasă în care mă aflam, zadarnic aş fi încercat să mă odihnesc. Bîzîia oarecum în mine tăunul neliniştii. Nu-mi era atît de frică de mînia tatei cît eram disperat de lovitura ce primea şi de mîhnirea lui.

Ca să-mi trec mai puţin chinuit ceasul de aşteptare, am tras din vraful de pe masa de lucru gazetele la care tata era abonat : *Lupta, Universul, Muncitorul.* Benzile de expediţie nici nu fuseseră desfăcute. Am găsit imediat, în coloanele de reportaj şi informaţie, efemeridele tragediei ţăranilor răsculaţi, de care îmi vorbise Alecuţ tinichigiul, şi din pricina căreia el însuşi se afla acum pribeag. Unele numere ale gazetelor reproduceau din *Monitorul Oficial* şi comunicatele guvernului.

Tulburările ţăranilor aveau un caracter de forţă oarbă dezlănţuită. În satele din jurul Bucureştilor, încă de la începutul lui aprilie, începuseră a fi devastate cîrciumi şi conace. Se vorbea de primari maltrataţi, de proprietari şi arendaşi refugiaţi în Capitală, aducînd cu ei spaima. Oamenii pămîntului făcuseră din uneltele de plugărie arme şi pretindeau malai, deci strigau din foamete. Mai cereau pă-

mînt, dintr-o împroprietărire ce le fusese făgăduită cu zece ani în urmă, îndată după războiul independenţei. Acea împroprietărire uitată rămăsese ca un rînjet de batjocură al stăpînirii asupra rîvnei lor lacome de pămînt. În primăvara de lipsă a anului aceluia, se ridicau flămînzii negri, împresuraţi de femei bocind şi copii scheletici. Stăpînirea luase măsuri dictatoriale ca într-o stare de război. Ceteam cu sufletul bîntuit de indignare şi ruşine ştiri relatînd brutalităţile la care erau supuşi ţăranii arestaţi : bătăi cu centurile îngreuiate de cartuşiere, pînă ce pedepsiţii leşinau în sînge. Erau stropiţi cu apă rece ca să se deştepte şi să-şi primească restul osîndei poruncite. Gazeta *Muncitorul*, despre care îmi pomenise tinichigiul, relata un fapt care mi se părea de necrezut. Ţăranii fuseseră somaţi, într-o localitate de al cărui nume nu-mi mai amintesc, să se oprească şi să se întoarcă din drum. S-au supus şi s-au întors. Atunci s-a comandat focul şi morţii căzuţi au fost găsiţi împuşcaţi în spate.

Contingentele noi ale armatei române erau trimese împotriva veteranilor care cîştigaseră ţării independenţa. Panica Bucureştilor dovedea duşmănia între două lumi. Gazetarii vorbeau fără sfială de «prizonieri» de război. Colonelul Lahovari comunicase presei că nu se trăgea asupra poporului decît după «somaţiile legale». Cu somaţii ori fără somaţii nu era tot asasinat ?

Guvernul făcea război populaţiei muncitoare a ţării. Îmi aminteam de episoadele unor romane senzaţionale, ceva asemănător cu expediţia lui Cortez şi a altor aventurieri împotriva populaţiilor băştinaşe ale Americii Centrale.

În sfîrşit, comunicatele guvernului anunţau potolirea răscoalei. În acelaşi timp, se vestea oficial împărţirea de porumb sătenilor. Ca să se ajungă la asemenea măsuri, muncitorii de pămînt care produceau porumbul fuseseră mai întâi împuşcaţi.

Dar *Muncitorul* denunţa alte fapte în legătură cu aceste distribuiri de porumb poruncite de stăpînire. Ţăranii îmbulziţi cu căruţele la magaziile proprietarilor la care munciseră erau luaţi la goană şi bătuţi cu parii de către argaţi şi logofeţi. Această a doua minciună

stîrnise alte sate, cătră Ialomiţa şi Buzău, apoi mai spre miazănoapte, în Bacău, Vaslui şi Neamţ.

În închipuirea fierbinte a tinereţii mele, faptele a căror dovezi le aveam subt ochi scriau cu flacără şi sînge, pentru veacul viitor, crima fără iertare a clasei exploatatorilor împotriva fraţilor mei, împotriva neamului întreg al bietei mele mame, Polixenia.

Mi-am răsturnat capul pe speteaza jîlţului, cu ochii în lacrimi, între gazetele învălmăşite. Pe fereastra larg deschisă a intrat un fluture roşu, care a jucat pe deasupra frunţii mele, dîndu-i ocol ; apoi s-a dus iarăşi în lumina cea mare de afară.

Am auzit glasuri. Am desluşit întrebarea mamei Anghelina :

— Ce este, bade Cîrloman ?

— Apoi ce să fie, cumătră Anghelină ? Pînă ce-a fi rău, văd că nu-i bine. Aduc poruncă de la domnu inginer.

Îl cunoşteam pe Cîrloman cel pleşuv, omul de la cancelaria ingineriei. Era un ţăran sărac de la răzeşia Cîrlomăneştilor din ţinutul Tutovei, care se pripăşise la noi în Ţara-de-Sus. Bătrînii lui mai ţinuseră în stăpînire o sfoară de moşie. Lisandru Cîrloman rămăsese muncitor cu palmele, cal de dîrvală la prefectura din Folticeni. Cînd îi auzisem întâi numele, cu mare mirare îl asemuisem cu urmaşii lui Carol cel Mare, împăratul de la apus în Evul Mediu. I-am spus ; şi moş Lisandru Cîrloman făcea mare haz de poveştile mele.

— Ce poruncă, bade Cîrlomane ? a întrebat dadaca.

— Apoi dumnealui mai are o leacă de treabă la canţelerie. A isprăvit cu profesorii de la gimnazie. Poate să mai întîrzie o jumătate de ceas, da' de venit vine numaidecît şi să-l aşteptaţi cu masa.

— Bine, bade Cîrloman, l-om aştepta ; da ce-a fost devale la şcoală ?

— Unde ? La gimnazie ?

— Da, bade Cîrloman.

— Ehe ! a rîs curierul tatălui meu ; chiar vroiam să-ţi spun, cumătră Anghelină, de isprava pe care a săvîrşit-o băietul lui domnu inginer.

— Vai de mine, bade Cîrlomane, ce ispravă ?

— Apoi, pe cît am oblicit, a îndrăznit să se ieie la harţă cu unul din băietanii cei mari de la şcoală. Cel mai mare care se credea cel mai tare. Dar aista al nostru, fiind fecior în putere şi nespurcat, l-a buşit şi l-a trîntit pe acela de nici n-a avut ce face cu el.

— Mare minune ! s-a tînguit cu glas vesel dadaca.

— Cumătră Anghelină, aşa eram eu fiind fecior. Dacă aveam un băţ de corn în mînă, apoi mă puteam pune cu şase bărbaţi şi nu-mi puteau face nimic. Iar după ce am dat de gustul merelor pădureţe, am slăbit. Aşa va fi fiind şi cu coblizanul [1] acela. Ştiu că-i steclesc ochii prin măhălăli şi-n Folticenii-Vechi. A gustat şi el mere. Rămîi sănătoasă, cumătră Anghelină, şi să nu uiţi de porunca lui domnu inginer. Eu mă grăbesc şi dusu-m-am.

Badea Cîrloman s-a dus ; livada a rămas iar liniştită în soare ; s-auzea, ca murmurul prelung al unei strune, zvonul albinelor. Într-un răstimp a pornit a cotcodăci o găină cu mare hărnicie şi dadaca o mustra de departe :

— Degeaba te lauzi, moţato ; trebuia să-ţi faci oul mai devreme.

Cînd şi cînd bombănea în cerdac ţîţaca Leona, care se foia din odaie în cerdac şi din cerdac în odaie. Dumneaei se gătise, se sulemenise şi aştepta cu nerăbdare masa, ca să afle veşti mai precise decît ale lui badea Cîrloman.

A duruit o trăsură venind grabnic la deal pe uliţa Rădăşenilor. «E tata», am tresărit eu, deşi mesagerul lui abia plecase. M-am ridicat şi m-am aşezat la fereastră, ca să pot vedea poarta grădinii.

Din cerdac, repezită, a şoptit porunca ţîţacăi Leona :

— Dadacă, spune că nu-i nimeni acasă. Asta ne mai trebuie acum ?

A urmat retragerea grăbită a zgripsorului.

Pe portiţă a intrat săltat şi vioi doamna Şerbănescu, directoarea de la şcoala de fete. Îşi lăsase trăsura în stradă. A fulgerat cu ochii ei mari grădina şi cerdacul. S-a oprit lîngă un grup de tran-

[1] Coblizanul — lunganul. (N.R.)

dafiri, şi-a ales unul roş, care înflorise chiar în acea dimineaţă. A făcut iarăşi cîţiva paşi : tip-tip-tip. Dadaca îi sosea întru întîmpinare.

— Căutaţi pe domnu inginer a nostru ? a întrebat ea cu vocea-i blîndă.

— Pe domnu inginer Dumitraş sau pe doamna Ropcea... a răspuns melodios ochioasa, cum o poreclise mama Anghelina.

— Duducă dragă, nu-i nimeni acasă.

— Vai ce rău îmi pare ! Mai ales de doamna Ropcea...

Se oprise în soare subt umbreluţa galbenă, nu cu mult mai mare decît pălăria de pai. Era înmînuşată şi elegantă. Îşi trecea trandafirul roş pe sub bărbie şi zîmbea primăverii. Era frumoasă femeie. Îmi părea bine că nu era «nimeni» acasă. Venea desigur să asiste pe tata în năcazul ce avea cu mine, ori să dovedească ţîţacăi mele Leona interesul său şi simpatia sa pentru familia lui domnu inginer aşa de greu lovită. Evident că elevii gimnaziului, ieşiţi la ora unsprezece şi douăzeci de minute, împrăştiaseră în tot oraşul veştile de la şcoală.

Salutînd c-un zîmbet fermecător pe dadacă, doamna Şerbănescu s-a retras. Trăsura a huruit iarăşi pe uliţa tihnită. Dadaca a închis în clanţă portiţa şi s-a întors spre casă, pe cărarea de sub tei, domol, împovărată de întristare. Şi-a făcut de trei ori cruce, ca şi cum îi nălucise o minune de la *panaramă*.

— Totuşi, îmi ziceam eu zîmbind amar şi cufundîndu-mă iar în jîlţ, n-am rîvnit asemenea celebritate !

M-am uitat la pendula din păretele de deasupra biroului, care îşi suna rar, delicat şi abia auzit, tic-tac-ul, picurînd în mine cu fiecare accent al timpului otrava subţire a nerăbdării.

Cînd a intrat în cameră dadaca ? Am tresărit.

— Iliuţă, dragu mamei, s-a tînguit ea ; văd că vin înaintea lui domnu inginer veşti care nu-mi par bune. Ce să fie ? Îs aşa de scîrbită, de-mi vine să mor.

— Ba să nu mori, mamă Anghelină. Să trăieşti, ca să ai şi bucurie din pricina mea.

— Să te văd frumos şi sănătos pe tine, dragu mamei, asta-i bucuria mea. A trecut Cîrloman şi mi-a spus de-o bătălie.

Eu am tăcut şi-am privit-o zîmbind. Ochii bătrînei mă pipăiau şi mă vedeau în bună stare : îi era destul.

— Şi a mai trecut pe-aicea ochioasa şi sprincenata...

— Am văzut-o, mamă Anghelină. Frumoasă cucoană !

Dadaca s-a speriat de ultimele mele vorbe şi a stupit pe furiş într-o parte. A ieşit clătinînd din cap. Dar s-a întors numaidecît potrivindu-şi cu degete tremurătoare broboada cafenie :

— Iliuţă, chiar acuma a intrat pe poartă domnu inginer a nostru !

M-am ridicat cu inima bătînd şi am trecut în sufragerie. Îndată m-a urmat, din iatacul ei, ţîţaca Leona. Dumneaei s-a aşezat în capul mesei, eu mi-am luat locul în stînga dumnisale. M-a privit în treacăt c-un zîmbet ironic, apoi şi-a admirat în oglindă coafura măreaţă, desfăcută din belciugele hîrtiuţelor.

— Mamă Anghelină, a strigat tata de-afară, dă degrabă la masă. Nu te văd cu ochii, aşa mi-i de foame !

Ţîţaca Leona a aşteptat pîndind, cu zîmbetu-i încremenit, cu braţele încrucişate sub sîni ; părea o Mona-Lisă a zgripsorilor.

Domnul inginer a năvălit suflînd repede, şi-a aruncat pălăria de pîslă cu boruri largi pe un scaun. Înainte de a trece la dreapta ţîţacăi Leona, mi-a mîngîiat părul bălan.

— Nu te-am văzut de mult, Ilie, mi-a zis domnia sa aşezîndu-se în scaun şi privindu-mă abia atunci, nu cu supărare.

Ţîţaca Leona a închis ochii ; apoi i-a deschis contemplînd cu jale această lume păcătoasă. Eu ieşeam încet-încet la lumină din fundul mlaştinei mele.

Dadaca ne-a adus ciorba pe-o tabla, într-un castron mare din dosul căruia observa cu luare-aminte cum stau lucrurile şi cumpănea în mintea ei, privind ochii castanii ai domnului inginer a nostru, că lucrurile n-ar sta tocmai rău. A suspinat, uşurată de o mare povară.

Tata a sorbit de cîteva ori din ciorbă, subt învăluirea de vrajă a zgripsorului. Apoi a depus lingura.

— Ţ-ţacă Leonă, a început el în sfîrşit, văd că eşti nerăbdătoare să afli veşti despre drama nepotului dumnitale.

— Dramă ? s-a mirat zgripsorul. Îmi închipui că nu-i vorba de isprăvile atletice ale fiului dumnitale, asupra cărora a făcut unele aprecieri Cîrloman, cînd a venit să anunţe că întîrzii la masă. Nu era nevoie să trimeţi asemenea veste ; sînt prea obişnuită cu întîrzierile dumnitale, Manole.

— Nu ştiu ce aprecieri a făcut şi despre ce a putut vorbi Cîrloman, ţ-ţacă Leonă. Află că astăzi am cîştigat un proces interesant fără să fiu avocat. Ilie a făcut o lucrare pe care şi-a însuşit-o greşit profesorul de matematică. Lucrarea trebuia prezentată profesorului de desen.

— Nu înţeleg, s-a încruntat sora tatei.

— Ai să înţelegi îndată, ţ-ţacă Leonă, cînd ţi-oi arăta despre ce e vorba, a urmat domnu inginer a nostru, scoţînd din buzunarul dinlăuntru al hainei o coală păturită şi desfăcînd-o ; poftim, priveşte !

Era coala de teză, cu desenul meu.

Tata devenise serios ; am simţit că mi se grămădeşte sîngele la inimă.

— Ce-i asta ? s-a încruntat iar ţ-ţaca Leona.

— Asta-i lucrarea de astăzi a lui Ilie. Se pare că nepotul dumnitale are talent.

— Asta-i lucrarea la matematică ? a întrebat, răsfrîngîndu-şi cu dispreţ buzele, ţîţaca Leona. Mai degrabă, dragă Manole, e un document care arată îndeletnicirile din ultimul timp ale fiului dumnitale, cît nu te-ai ocupat de dînsul. Socot că domnul Ciolac a fost foarte entuziasmat.

— Din contra, ţ-ţacă Leonă, domnul Ciolac a confiscat desenul şi a cerut conferinţei profesorilor excluderea băietului din şcoală.

— Domnul Ciolac a avut dreptate ! a declarat mătuşa mea, înlăturînd foaia cu palma.

— Însă, ţ-ţacă Leonă, Ilie a făcut un desen, nu o teză.

— Sînt uimită, Manole dragă, de explicaţiile dumnitale !

Tata s-a întors către mine, aspru :

— Ilie, asta-i teza la domnul Ciolac ?

— Nu, am răspuns eu umilit.

— Ai avut intenţia s-o dai drept teză la matematică ?

— Nu.

— Prin urmare, dragă ţ-ţacă Leonă, dacă băietul n-a prezentat teza şi domnul Ciolac i-a confiscat desenul, unde-i vina băietului ca să i se ceară excluderea din gimnaziu ? Aşa am prezentat eu, ca să zic aşa, problema.

— Şi profesorul s-a declarat satisfăcut ?

— Nu, ţ-ţacă Leonă ; domnul Ciolac e profesor de matematică, nu de logică. Însă ceilalţi profesori m-au înţeles. Mai ales domnul Rainu m-a susţinut cu multă însufleţire. Şi el a găsit că desenul e remarcabil. Mai priveşte o dată, dragă ţ-ţacă Leonă, a adăogat tata, şi spune cu mîna pe conştiinţă dacă domnul Rainu n-are dreptate.

— Manole, Manole ! a strigat în culmea indignării ţîţaca Leona ; scuteşte-mă ! Nu-mi mai vîrî iar în ochi ţiganii cu care îşi petrece vremea fiul dumnitale. E posibil ca un băiet de familie să se comporte astfel ? Vai, Manole, sînt dezolată că nu-ţi sare în ochi ruşinea de care sîntem acoperiţi.

— Nu văd nici o ruşine, ţ-ţacă Leonă, a răspuns tata cu naivitate prefăcută.

— Atuncea, dragă Manole, nu mai este nimic de făcut aici cu dumneavoastră. Nu mai am ce spune, dacă un funcţionar al statului dovedeşte un atît de slab simţ de răspundere ; dacă atît de puţin supraveghează pe un fiu care-şi caută distracţiile între lepădăturile societăţii. Probabil că acest funcţionar al statului se află într-o stare de rătăcire neexplicabilă... sau dimpotrivă, foarte explicabilă, dragă Manole. Nu cuteza să-mi dai încă o serie de lămuriri în ce te priveşte, căci pe mine nu mă poţi încînta cu logica dumnitale ca pe profesor. Mai bine să punem punct aici. Dadacă, dă hîrtia asta la o parte. Adă friptura.

Prînzul s-a isprăvit într-o atmosferă de gheţărie. Mătuşa mea Leona părea că nu mai are absolut nici un interes pentru întîmplările

zilei şi pentru actorii principali care luaseră parte la săvîrşirea lor ; tăcea cu înverşunare, privind pe fereastra din fund tihna leneşă a grădinii, aşa fel încît săgeţile ochilor ei să nu se abată nici către mine, nici către tata. Domnul inginer a cerut cafeaua în odaia dumnisale şi m-a luat cu sine.

— Vino la judecată, Ilie, mi-a poruncit el.

Îndată ce-am intrat în birou, dumnealui s-a trîntit în jîlţul în care stătusem eu. Gazetele pe care le desfăcusem şi le cetisem s-au învălmăşit în juru-i.

— Ce-i asta ? s-a mirat dumnealui, privind uimit odaia.

— Să nu te superi, tată, i-am zis eu cuprinzîndu-l de după umeri şi aplecîndu-mi spre el fruntea ; aşteptîndu-te astăzi, am căutat informaţiile privitoare la răscoala ţărănească.

Tata a tăcut. M-a privit ţintă, cu teamă.

— Te interesează asta pe tine ?

— Nespus, am strigat eu cu avînt. Dragă tată, dragă domnule inginer a nostru, vreau să-ţi spun toată povestea desenului pe care îl ţii în mînă. Ai să înţelegi atunci mai bine greşala mea şi-ai să mă ierţi.

— Spune, băiete. M-a tras lîngă el pe braţul jîlţului.

Dadaca Anghelina a intrat în cameră în acea clipă cu două ceşti de cafea pe o tavă mică rotundă. Ne-a privit, i s-au luminat ochii trudiţi, a depus repede pe colţul mesei cafelele şi s-a strecurat spre tăcerea de dincolo, lăsîndu-ne singuri.

Am povestit toate emoţionat, de la întîlnirea mea cu învăţătorul meu Culai, al cărui chip rînjea ironic spre noi din colţul desenului, pînă la apariţia lui Alecuţ Dumitriu tinichigiul, în ostrovul de la Nada Florilor.

— Uită-te la tinichigiu, tată, am adaos eu, atrăgîndu-i atenţia asupra ochilor mari şi frunţii largi a noului meu prietin. De la dînsul am aflat despre răscoala ţăranilor. N-aş putea spune că mi-a explicat-o ; ci mi-a strecurat-o în toată fiinţa, arătîndu-mi ceea ce nu ştiam şi deşteptîndu-mi conştiinţa datoriei pe care o am.

Tata a întors ochii dureroşi spre mine.

— Ce datorie, Ilie ?

— Datoria către mama mea şi către neamul mamei mele. De la tinichigiu am aflat că acelora care au strigat din foame li s-au dat gloanţe. Rînduiala nedreaptă trebuie răsturnată. Vreau să devin un luptător pentru dreptate !

Eram aşa de aprins încît tata m-a stăpînit, punîndu-mi mîna pe frunte.

Mi-a cerut lămuriri despre tinichigiu şi eu i-am spus că Alecuţ a venit fugar la Folticeni cu o scrisoare de la Solomon Cornea.

— Am înţeles că scrisoarea e pentru dumneata, tată. Alecuţ n-a putut intra în tîrg din pricina armatei. A trecut ocolind şi are să se întoarcă îndată ce vor fi retrase trupele şi agenţii poliţiei, ca să înmîneze hîrtia pe care o are.

Domnu inginer a nostru mi-a pus cu aţîţare alte întrebări, după care i-am dat deslușiri, istorisindu-i şi planul pe care-l pusesem la cale cu lelea Ileana, Culai şi Vasile Rusu Pescaru, pentru trecerea tinichigiului la munte cătră uncheşul meu Haralambie.

După ce-a aflat toate, tata a stat îndelungată vreme tăcut, privind un punct fix, nu din afară, ci din afundul învălmăşit al fiinţii sale. A cules din juru-i numere din gazeta muncitorilor şi le-a cetit cu atenţie. A cetit şi reportagiile pe care i le-am ales eu din foile desfăcute. Apoi a lepădat totul ; îi tremurau mînile. Şi-a întors spre mine privirile înnegurate.

— Ai săvîrşit tu toate cîte spui ?

M-a atras la sine. M-am alipit de el îmbrăţişîndu-l.

— Ai săvîrşit tu toate cîte spui ? pe cînd eu dormitam în scepticismul meu... Îţi dai samă ce se petrece în mine ? Nu-ţi dai samă. În acest ceas am găsit vinovatul. Nu eşti tu. Trebuie să-ţi cer eu ţie iertare, — pentru uşurinţa mea, pentru că te-am crescut străin de frămîntările tinereţii mele, pentru că nu mai sînt vrednic de vremurile ce-au să vie. Tinichigiul e un luptător ; eu nu mai sînt. Am datoria ca cel puţin să te călăuzesc, să-ţi cîştigi cultura de care ai nevoie, ca să te salvezi din mocirla în care trăiesc eu.

Era aşa de amărît domnu inginer a nostru cum nu-l văzusem niciodată. I-am sărutat tîmpla căruntă şi coada încreţită a pleoapei ; am simţit pe buzele mele lacrimi.

Cafeaua se răcise în filigene. Am băut-o amîndoi odată ; era prea dulce ; mama Anghelina greşise şi ea, cum mi-a mărturisit după aceea :

— Vai de mine şi de mine, Iliuţă, ameţisem de spaimă şi am pus de două ori zahar.

Capitolul XV

VEŞTI DE LA RAI

Mi-am început chiar de a doua zi răscumpărarea. Ca inginer de şosele şi poduri, tatei îi era familiară matematica, aşa că petrecea cu mine două ceasuri dimineaţa înainte de a coborî la serviciu, din cartierul înalt al grădinilor unde se afla locuinţa noastră, şi dregea lipsa cunoştinţilor mele, umplîndu-mi capul de exerciţii şi teoreme. de rădăcini pătrate şi cubice, de probleme cu date bizare.

Tata se amuza de complicaţiile nefolositoare ale unora din enunţuri şi mă introducea în tainele simplificării lor. Lucrînd şi singur după orele acestea foarte matinale, eram încredinţat că examenul meu va fi marcat cu roşu în analele gimnaziului folticenean.

Totuşi îmi mai rămăsese o pricină de nelinişte. Domnul Ciolac stăruia faţă de conferinţa profesorilor în atitudinea sa de intransigenţă şi ceruse forului superior şcolar o anchetă urgentă. Numai domnu inginer a nostru era în stare să rezolve asemenea problemă ; şi domnia sa îmi comunicase că are la îndemînă, eventual, soluţia de a mă face să emigrez la Iaşi, la Liceul Naţional, unde învăţase şi el şi unde corpul profesoral era mai select.

După ce tata mă părăsea şi trecea la cancelaria dumnisale inginerească, unde îl aştepta rezolvarea unor probleme mai dificile, de economii bugetare la capitole zgîrcit întocmite pentru drumuri şi poduri,

eu mă îndeletniceam cu celelalte materii un ceas, şi eram aşa de absorbit, încît nu mă putea trezi şi scoate la strălucirea primăverii nici privighetoarea care bătea din cînd în cînd melodios în preajma mea, într-un măcieş bătrîn de pe hotarul de către Folticenii Vechi al grădinii noastre. La masa la care lucram, subt umbra unui ulm uriaş, mă aflam ca într-o mare depărtare ; zgomotele gospodăriei noastre şi glasul mamei Anghelina abia ajungeau pînă la mine.

Într-o zi, cu două ore înaintea amiezii, îmi depusesem creionul şi strîngeam în geantă cărţile. Aveam deoparte, ca o gustare dulce după un plicticos prînz didactic, *Charles XII* al lui Voltaire, în care admiram nu atît încăpăţînarea înfricoşată şi brutală a eroului suedez, cît răbdarea luminată şi fecundă a ţarului Petru. Ajunsesem la istorisirea episodului de la Poltava. Răsfoiam volumul căutînd pagina unde mă oprisem în ajun şi ascultam, abia acum trezit la realităţile înconjurătoare, o ţarcă [1] ; în fiecare zi la aceeaşi oră mă vizita cicălindu-mă şi certîndu-mă pentru prezenţa mea neplăcută în domeniul ei.

Am băgat de seamă că două fiinţi omeneşti trec pe cărarea de sub tei, departe, de la poartă spre casă. Părea o femeie de la ţară cu feciorul ei. Vor fi aducînd ouă, unt sau smîntînă mamei Anghelina, pentru nevoile casei. Într-adevăr cele două fiinţi au trecut în partea de din dos a casei, unde oficia dadaca mea. Nu mă interesau. M-am întors cătră ţarcă şi i-am poruncit să mă lese în pace. Apoi am început a ceti paginile dezastroasei înfrîngeri a generalului suedez Löwenhaupt. Cînd şi cînd, mă serveam de dicţionar, căci cartea aceea agreabilă era şi obiect de studiu la domnul Rainu ; şi atunci depuneam volumul cu paginile deschise dedesubt şi tartajele deasupra.

Ţarca îmi dădu de veste gălăgios, într-un asemenea răstimp, că vine cineva asupra noastră. Întorc fruntea ; ţăranii de mai nainte păşeau pe poteca din mijlocul livezii spre noi.

I-am cunoscut îndată. Nu erau ţărani ; erau lelea Ileana şi învăţătorul meu Culai. Lelea Ileana era îmbrăcată cuviincios cu fustă şi

[1] Ţarcă — coţofană. (N.R.)

polcă cernite şi bariz [1] cafeniu, iar Culai purta costumul lui de oraş, pe care i-l văzusem întâi cînd cu isprava lui omerică împotriva lui babaca Bucşan.

Le-am zîmbit de departe. Ei şi-au grăbit pasul, fără să-şi schimbe expresia gravă a feţelor. Poate se sfiau de mine, deşi eram ucenicul lor. Dar mă despărţisem de ei şi mă întorsesem în lumea mea, care era cu totul alta. M-au salutat mut din cap, fără cuvinte.

— Ce faci mata ? m-a întrebat lelea Ileana oftînd şi privindu-mă cu milă ; te chinuieşti cu cărţile ?

— Se pregăteşte de *ixamen*... i-a dat desluşire Culai.

— Aşa-i, aşa-i, s-a tînguit stăpîna ostrovului de la Nada Florilor, clătinîndu-şi fruntea.

— Vă rog să staţi pe bănci, i-am poftit eu. Mă bucur că vă văd.

Ei s-au aşezat cerînd, cu înfăţişări stînjenite, să mă aşez şi eu.

— Să nu te superi că te tulburăm... Ne era dor de Iliuţă al nostru, a grăit cu glasul său cel mai dulce lelea Ileana. Şi aveam a-ţi spune şi altele...

La cuvintele din urmă, lelea Ileana şi-a plecat fruntea.

Am întrebat cu îngrijorare :

— S-a întîmplat ceva ?

A intervenit Culai :

— Ieri s-a ridicat poprirea tîrgului. Soldaţii s-au retras şi s-a vestit în sate că de-acu oamenii pot intra.

— Într-adevăr, a urmat fără bucurie lelea Ileana, de-acu se poate întoarce şi prietinul nostru Alecuţ. Musai vine pe la domnu inginer, aşa mi-a spus ; şi atuncea tare te rog să-l înştiinţezi să nu ne uite, să se întîlnească cu noi.

— N-o să fie nevoie, lele Ileană, are să te caute el singur.

— Află mata, a urmat femeia, că noi avem un interes, de aceea vrem să vorbim cu dînsul. Băietul ista Neculai, tovarăşul nostru, doreşte să se lepede de meşteşugul undiţii, care-i cel mai umilit meşteşug de pe lume.

---

[1] Bariz — broboadă subţire. (N.R.)

M-am întors cu surprindere spre băietan.

— Vreau să mă lăs ! mi-a zis el cu hotărîre, fără să se uite la mine.

Stăpîna de la Nada Florilor a intervenit cu blîndeţă :

— Îţi spunem noi îndată din care pricină. Aşa că noi vrem să ne sfătuim cu Alecuţ, să-l ieie cu dînsul la învăţătura meşteşugului său, la Paşcani, ori în altă parte, unde va hotărî să se ducă el. Pe cît am văzut, un meşter are brăţară de aur pe care nu i-o poate lua nimeni. Vin vremuri grele precum au fost acestea ; nacazurile trec, el îşi are pînea asigurată.

— Bine, am răspuns eu, cu oarecare tristeţă, am să-i spun să se întîlnească numaidecît cu dumneavoastră.

— Aşa, aşa, m-a îndemnat lelea Ileana ; şi poate s-a putea găsi la domnu inginer o păreche de ciubote mai vechi ca să se înfăţişeze Neculai al nostru cuviincios unde s-a duce.

— Se poate şi asta, am răspuns eu cu grabă şi cu o simţire de remuşcare.

Stăpîna de la Nada Florilor a tăcut o clipă, a suspinat şi a ridicat spre mine privirile-i întristate.

— Noi ne-am dus astăzi întăi la dadaca matale Anghelina. I-am dus o găină şi-o garafă de vin, pomenire pentru morţi, fie pentru cei care s-au săvîrşit aicea lîngă noi, fie pentru cei răpuşi în alte părţi. Fiind într-o sîmbătă, ne-am gîndit la datoria asta a noastră, pentru acel sărman mişel care acuma nu mai este, tovarăşul nostru Spînu, cel cu ştiuca.

Lelea Ileana îmi dădea toate amănuntele ca să nu mai fie pentru mine nici o îndoială.

Am holbat ochii :

— S-a prăpădit moş Spînu ?

— Da-da-da, află mata că s-a prăpădit, a încuviinţat lelea Ileana ; s-a prăpădit din prostia şi încăpăţînarea lui...

...Ca şi Carol, regele sved... voiam să adaog eu c-o ironie jalnică pe care prietinii mei n-ar fi fost în stare s-o înţeleagă.

— Eu le poruncisem moşnegilor, a urmat tovarăşa noastră, să se tragă spre un pădurar de la Antileşti, prietin vechi, şi să steie acolo acoperiţi pînă ce-a trece urgia ce era asupra oamenilor sărmani. Într-adevăr, Dumitrache Hau şi Spînu s-au supus poruncii şi s-au dus unde am spus. Iar pădurarul i-a primit şi i-a ospătat. A doua zi Spînu numai zice către Hau, că el nu poate răbda lenevia întru care se află şi că se duce iar la ostrovul nostru să mai prindă o ştiucă, poate şi mai mare decît aceea pe care i-o luase cu anasîna domnu căpitan de la rohatca tîrgului. — Nu te duce, îl sfătuieşte Hau ; porunca-i să stăm aicea. El nu, că se duce. Şi a purces chiar în acel ceas şi a intrat la ostrov cum a ştiut el şi cum a putut.

Vei fi aflat mata că s-a dat poruncă oştenilor să împuşte ostroavele şi stuhurile. Nu ştiu care păcătos de la poliţie a spus ofiţerilor că s-ar afla pescari şi fugari pe iezerul din Ţarna Mare.

— O fi Vacă-Mare... am murmurat eu cu groază.

— C-a fi Vacă-Mare, c-a fi altul, porunca s-a dat, şi s-au auzit în ziua aceea şi în noaptea următoare împuşcături. S-a nimerit ca un glonţ să-l ajungă pe acel nenorocit în ostrovul nostru. Nimeni n-a văzut, nimeni n-a ştiut. Dar Dumitrache Hau, întorcîndu-se la locul lui după ce s-au tras îndărăt oştenii şi s-a slobozit tîrgul, a trecut prin vadul pe care mata îl cunoşti şi, ajungînd în cornul plăviei, a cunoscut după amiros că locul nu-i curat şi l-a şi văzut pe Spînu mort acolo, drept cu pieptul lîngă mal, cu obrazul în jos şi c-o mînă cufundată în apă. Numai după bulendre l-a cunoscut, căci fiinţa lui era ciopîrţită şi împuţinată ; s-au ridicat de deasupra lui corbi şi hultani. Îl ciugulesc ziua corbii şi hultanii, iar noaptea vin de subt ostrov asupra lui racii. Rămîn numai ciolanele sub zdrenţe, pînă ce-or veni nişte şuvoaie de ploi şi l-or împinge de la mal prăvălindu-l la fund şi amestecîndu-l cu mîlul. Va creşte din mîlul lui stuf şi papură şi flori de nufăr şi-or poposi asupra lor vietăţile din toate pustietăţile...

Dragă Iliuţă, a sfîrşit cu patos sfîşietor lelea Ileana bocetul său, eu i-am făcut pomenirea acelui biet pribeag, împreună cu Neculai şi Dumitrache Hau, căci se afla singur pe lume şi altă pomenire nu-i

va mai face nimeni pînă la sfîrşitul vremii. Iar acelora care au dat porunca să se tragă cu gloanţe asupra ostroavelor, le doresc să aibă şi ei sfîrşitul pe care l-a avut Spînu ; să se scufunde, şi amintirea lor să se stîngă.

Aşa că, Iliuţă dragă, raiul nostru rămînînd sub spurcăciunea blăstămului, cărările ni s-au închis. Ne rămîn prăpădite vergile de alun şi de trestie roşie, precum şi strunele de coadă de cal şi cîrligele meşterite de Bogonos faurul. Eu şi cu Hau poate ne-om găsi un sălaş în Iazul Botoşanilor, subt ocrotirea lui Vasile Rusu ; iar acest băiet Neculai s-a duce cu Alecuţ la un meşteşug, aşa precum se cere el singur, îngreţoşîndu-se de cîte răutăţi se petrec în zilele noastre. Ca Spînu s-au prăpădit mii de sărmani. Am adus dadacei Anghelina pomană şi am dat şi la alţii ; şi ţi-am adus şi matale un covrig de făină de grîu ; adă-ţi aminte, dragu mamei, de cei care au arat şi au semănat, şi au secerat ; şi au flămînzit neavînd pîne, şi s-au sculat cerînd pîne, iar stăpînirea i-a omorît.

Capitolul XVI

ÎN CARE CREŞTE ADMIRAŢIA MEA PENTRU UNCHEŞUL HARALAMBIE ŞI PENTRU PRIETINUL ALECUŢ

Uncheşul meu Haralambie a sosit marţi dimineaţă, pe cînd eu şi domnu inginer ne îndeletniceam cu Aritmetica lui Roşu, subt ulmul cel mare, la masa de brad. Îndată am lăsat toate acolo, acoperindu-le cu lespezi de piatră, ca să nu le fure vîntul ori ţarca, şi am ieşit întru întîmpinarea dumnisale. Nu era încărcat cu mult tarhat, dar aducea burdufuri de brînză la ciochine. Dintru toată măreţia căciulii sale ne-a poftit bună dimineaţă cum ne-a văzut în preajma sa, şi a descălecat.

— Bine v-am găsit sănătoşi, a zis el tatei strîngîndu-i mîna şi arătîndu-şi dinţii albi şi puternici. Da cumnata Leuna ce face? Dacă e în bună stare mă bucur de asemenea şi i-am adus caş nou frămîntat care ştiu că-i place.

Ţîţaca Leona nu s-a putut stăpîni să nu răspundă unor asemenea vorbe, care sunau în toată ograda şi în toată livada. A scos pe fereastră obrazul încununat cu cîrlige de hîrtie şi înflorit de zîmbet. A scuturat din cap în semn de părere de bine şi s-a retras îndată ca să-şi isprăvească gătelile.

S-a arătat cu paşi mărunţei şi dadaca. Împreună cu dînsa am făcut alai uncheşului, petrecîndu-l pînă la grajd, unde dumnealui îndată a scos tarniţa, a legat murgul şi i-a petrecut pe după urechi

traista cu orz. Lucrînd, nu înceta să puie întrebări ba tatei, ba mamei Anghelina ; numai mie nu-mi spunea nimic, după ce-mi strînse cu putere fruntea în pieptarul lui şi mă sărutase pe tîmple.

— Cum aţi petrecut vremea cît a fost ţăpuit tîrgul, cuscră Anghelină ? N-aţi răbdat de foame ?

— Nu, cuscre Haralambie ; dinspre partea mîncării n-am avut a ne plînge ; am avut de toate ; ne-a lipsit liniştea şi voia bună.

— Da din ce pricină, mă rog ?

— D-apoi ai să afli, că ţi-a spune toate domnu inginer a nostru. Poate vei afla şi de la băiet unele.

— Apoi da, stau eu de vorbă și cu nepotu-meu. Socot că ştii, cumnate Manole, cum că Iliuţ, feciorul dumnitale, mi-a trimes răvaş. Ce scria el în acel răvaş de-un om care a venit la mine şi mi-a plăcut cîte mi-a spus acel om, asta-i una ; dar mi-a mai vîrît în acel răvaş un adaos cum că ar avea nevoie de mine. Toate le-am înţeles ; numai două slove nu pricepeam din acel răvaş : Pî-Sî ! Ce să fie, ce să fie ? M-am luat şi m-am dus la părintele Atanasie, monahul nostru de la mănăstirea Rîşcăi, carele-i mare cărturar. Ce să fie asta ? îl întreb eu. Zice nepotu-meu în răvaş : «Avînd şi eu unele nacazuri, te-aş ruga să vii pînă la noi». Dar sînt, părinte, două slove pe care nu le-am dezbătut : Pî şi Sî. Călugărul ia în mînă răvaşul, se uită ; şi-a frămîntat mintea pînă ce i-a venit ameţeală. Că să fie aşa, că să fie altfel... Că-s nişte slove tainice. Pînă ce iacă îi vine o suflare de la Duhul sfînt şi a înţeles. Atunci m-am dumirit şi eu şi-am spus : «Aşa trebuie să fie, altfel nu-i !» P.S., adică pentru şcoală. Să ştii că are nepotu-meu nacaz cu şcoala ! Aşa este ori nu-i aşa ?

— Aşa este, s-a veselit tata cu voie bună ; dar năcazurile copiilor trec.

— Vreau să ştiu şi eu, cumnate Manole, ce este. Căci fiindu-i uncheş, cată să am priveghere asupra lui şi să ajut şi eu după puterile mele. Iaca, cuscra Anghelina se duce la ale sale şi noi ne-om aşeza la masa de subt ulm, unde eraţi dumneavoastră cu învăţătura. Nu cumva rămîne băietul repetent, cum îşi dădea părerea părintele Atanasie ?

— Da de unde, cumnate, Haralambie ? Băietul nostru e printre cei dintăi.

— Asta-i spuneam şi eu popii, că una ca asta nu se poate. Iliuţă a fost premiant în toate clasele.

— Deci, a urmat tata, dinspre partea asta să n-ai nici o grijă, cumnate Haralambie. A fost numai o leacă de supărare cu un profesor pe care îl cheamă Ciolac.

— Aha ! Aha ! a îndemnat moşul meu Haralambie, ca şi cum ar fi dat pinteni ; ce fel de supărare ?

— N-aş putea spune cu de-amănuntul, cumnate Haralambie, dar s-a iscat între băiet şi profesor o leacă de harţă.

— Asta nu se cuvine, a clătinat din cap căpitenia seminţiei noastre ; băietul e un pui, şi acela-i om în toată firea, ca profesor ce se află, altfel nu poate fi. Cum aşa să se tragă în degete un ucenic cu profesorul său ?

— Cum ţi-aş putea spune eu mai bine, cumnate Haralambie ? a zîmbit tata. Ilie a umblat cîteva zile în petrecere la nişte ostroave de pe balta din Ţarna Mare. Acolo a şi cunoscut pe acel om pe care ţi l-a trimes, şi a stat cu el de vorbă. Şi văzînd că acel om e hăituit de stăpînire şi nu poate intra în tîrg l-a îndrumat el cum s-a priceput şi ţi l-a trimes dumnitale. Lipsind de la şcoală, şi nedîndu-şi bine probele cînd s-a înfăţişat, profesorul de care-ţi spun s-a supărat şi l-a ţinut de rău.

— Dar profesorul iscodit-a şi aflat-a ceva ce anume a săvîrşit copilul ?

— Cum s-ar putea una ca asta ? Băietul s-a ţinut tare şi n-a suflat nici un cuvînt despre acel prietin al lui fugar.

— Ei, atuncea-i bine şi de asta mă bucur mai mult decît de orice. Fiind răzmeriţă în ţară, vieţile unora se află în primejdie, după cum s-a văzut din cele întîmplate a căror vestire a ajuns şi pînă la noi. După lege, e oprit sub pedeapsă ca să omori ; dar cînd ies generalii cu oşteni, cu trîmbiţi şi puşti, şi omoară omenire, atuncea pentru dumnealor nu-i pedeapsă, ci laudă. Dar plugarii s-au sculat nu din bine, ci din focul suferinţii, iar stăpînirea vrea să potolească focul cu sabia. În vremuri de tulburări cum au fost acestea, bine-ai făcut, Iliuţă, să-l trimeţi pe acel prietin al tău într-un loc unde, cînd strigi, răspunde numai pădurea. Nici poliţai, nici oşteni. Aşa că pe prietinul nostru Alecu l-am hrănit cu caş şi cu miel fript şi l-am cinstit cu

rachiu de afine. Iar acuma vi l-am adus. Văd că nepotu-meu, de cînd am descălecat, numai asta vrea să mă întrebe, ca să i se liniştească inima. Şi asta îmi place la el şi mă bucur, chiar dacă n-ar fi premiant în şcoală. Fiind acel Alecu bărbat cuminte, a socotit că nu-i bine să vie de-a dreptul aici la inginer, cu care are o socoteală. Aşa că ne-am înţeles să-l duc mai întăi la maică-sa văduvă, în uliţa Pîrăului Buciumenilor. Precum am şi făcut. Am găsit acolo cunoscuţi ai săi, care-i aduseseră la maică-sa straiele ce lepădase la Tudose Oanea. Scutură de pe el ciobănia şi se face iar tîrgovăţ. Şi-apoi după asta vine aici fără grijă ; nu s-or mai holba unii şi alţii la dînsul, cum se holbează la mine. Eu ştiu ce să le spun şi unde să-i trimet ; le pot arăta drumul şi cu coada baltagului, dar acel Alecu e mai sfios. Orice om în breasla lui are mai multă îndrăzneală.

Cît am poposit acolo, am stat de vorbă cu maică-sa. Înţeleaptă bătrînă ! N-a strigat, n-a lăcrămat. «Destul strig şi lăcrămez, zice, că-s beteagă de picioare şi nu ies din casă. Mă veselesc că a venit primăvara mea la mine.» Alecu i-a sărutat mîna şi s-a aşezat lîngă dînsa, cu mare înflorire a inimii. Tăcea şi-i plăcea s-o asculte.

— Bătrîneţă, bătrîneţă... se tînguia rîzînd acea mamă ; lucrătorii de la moară puţini şi leneşi, privighetorii printre zăbrele au ostenit, au înflorit ghioceii toamna tîrziu...

Acel prietin Alecu vine numaidecît astăzi la un ceas după-amiază, a isprăvit uncheşul meu Haralambie, punîndu-şi mîna grea pe umărul meu drept. M-am înfiorat de mulţămire.

Uncheşul meu s-a răsucit atent spre poartă :

— Mi se pare mie, cumnate, că vin la dumneata musafiri, tocmai cînd să ne începem sfatul nostru P.S.

Tata şi-a pus mîna streaşină la ochi.

— E profesorul Neculai Rainu, prietin cu noi, a zis el. Acuma-i însurat şi-şi scoate nevasta în plimbare, ca să vadă trandafirii noştri. Să ştii că Rainu vine tocmai în chestia pentru care voiai să ţii cu noi sfat, cumnate Haralambie.

— Aşa ? Atunci e bine. Putem sta cu dumnealui ceva-cumva de vorbă ?

— Cumnate Haralambie, Rainu a rămas om care nu cunoaşte răutăţile.

— De mirare lucru între oamenii stăpînirii. Ehei, cîte vămi plăteşte Haralambie la orice pas ! În lumea asta de la tîrg, merge cu tocmeala, nu cu dreptatea.

Am ieşit tustrei întru întîmpinarea profesorului. Ochii domnului Rainu s-au bucurat ca de-o frumuseţă, văzînd pe uncheşul meu. I-a strîns mîna, a început să-l întrebe felurite lucruri despre păşuni şi turme, pe cînd doamna Rainu, plinuţă, rumenă şi însorită, aştepta puţintel ruşinată, în umbra teilor, pînă ce uncheşul meu, mai atent decît profesorul la cele ce se întîmplă, s-a întors înspre dumneaei, s-a închinat şi a păşit ca să-i sărute mînuţa, c-o delicateţă surprinzătoare la un cioban din pustie. Şi cînd acel cioban şi-a ascuţit asupra dumneaei ochii ca leuşteanul cu sclipiri de oţel, doamna Rainu i-a zîmbit cu sfială, întocmai ca o codană de la Păstrăveni. Totuşi adia dinspre uncheşul meu un iz de urdă şi de bărbat sănătos, pe care eu îl apreciam ; însă nu îndrăzneam să atribui un gust asemănător şi unei cuconiţe tinere şi elegante.

— A ! Madam Ropcea ! a strigat deodată c-o bucurie nefirească tînăra soţie a profesorului şi s-a rupt oarecum dintre noi, grăbind spre cerdacul unde îşi aştepta musafirii, cu un surîs încremenit, ţîţaca Leona.

După ce îmbrăţişă pe doamna Rainu, mătuşa mea îşi întoarse privirile către uncheş ca înspre cel mai înalt din adunarea noastră şi propuse c-un gest de mare bunăvoinţă să venim în apropierea dumnisale, la masa din cerdac.

Ceşti şi flori.

— Poftiţi la cafea, a îndemnat ţîţaca Leona. Aţi nimerit tocmai la ceasul potrivit. Cumnate Haralambie, a adaos ea subţire, îţi cunosc gusturile dumnitale de dimineaţă ; îţi aduce îndată dadaca şi dumnitale cele de cuviinţă.

— Apoi eu, a răspuns ciobanul, cu toată ruşinea mărturisesc că noi, la prînzişor, tocmai în acest ceas, dacă se întîmplă să avem

o halcă de carne pe cărbuni, foarte ne bucurăm și ne luăm de-o grijă pînă la amiază.

S-a făcut haz de vorba uncheșului meu Haralambie.

După ce s-a isprăvit tot ritualul cafelei și dadaca Anghelina a cărat pe furiș în ascunzătoarea ei tacîmurile și a curățit fărmăturile de pe fața de masă, țițaca Leona a îndemnat pe profesor :

— Mi se pare, *musiu* Rainu, că ne aduci vești ; de aceea ai binevoit a te osteni pînă la noi.

— M-am grăbit, nu m-am ostenit, scumpă doamnă, a răspuns profesorul de franceză. Socot că poate asculta toată lumea, nu-i așa ?

— Mai ales eu vreau să aflu ce și cum, a grăit ciobanul cu vocea lui cea mai gravă, ceea ce însemna atenție și seriozitate. Mi se pare mie, domnule profesor, că cumnatu-meu Manole nu mi-a spus chiar tot ca să nu mă supere. Aflați domniile voastre că eu îs tare de înger și nu mă înfricoșez de nimic.

Mă simțeam tot mai stînjenit și mai rușinat. Am vrut să plec. Profesorul a ridicat palma-i cu degete lungi în fața ochilor :

— Dumitraș Ilie e destul de mare și de serios ca să vorbesc față de el. În fond, a urmat el întorcîndu-se către cioban, nu trebuie să se alarmeze nimeni, nu-i nici un pericol pentru băiet. Toți ceilalți profesori am socotit că se poate acorda unui elev eminent alt termen pentru teza de mai. Drept vorbind, lucrarea primă n-a fost o teză. Grigore Scorpan, profesorul de desen, prevede lui Dumitraș Ilie un viitor sigur în artele plastice. Ciolac însă se consideră ofensat personal și se încăpățînează. Dumnealui a înaintat, precum se știe, un memoriu la autoritatea școlară cerînd anchetă urgentă. Astăzi cazul e în cercetare ; cel care anchetează nu face parte din corpul didactic, e un inspector special, în persoana unui domn colonel pensionar. Am avut onoarea să-l găzduiesc chiar la mine acasă. Domnul colonel Caraiman a văzut pe Ciolac, a ascultat toate cîte i-a referit și a fost întrucîtva de acord cu profesorul că disciplina a suferit și că nu se poate face nimic bun în țara asta din pricina lipsei de disciplină. I-am opus atunci argumentele mele și ale inginerului, după care domnul colonel se arată a fi în dubiu.

Ce facem cu disciplina ? zice. Că să se mai gîndească şi va aviza, a sfîrşit profesorul Rainu.

Uncheşul meu Haralambie asculta cu fruntea încreţită, silindu-se din toate puterile minţii lui să răzbească în totul, fără cea mai mică scădere, vorbirea orăşănească a profesorului. Cînd a priceput dumnealui toate cîte trebuia să priceapă, a deşertat paharul de vin şi l-a scuturat ca să nu mai rămîie în el nici o picătură, grăind astfel :

— Domnule profesor şi duducă, eu tare m-aş ruga să-mi îngăduiţi a veni la domniile voastre numai o ţîră ca să stau de vorbă cu acel domn colonel inspector, să aud eu cu urechile mele ce zice dumnealui.

Frumoasa duducă a lui domnu profesor s-a grăbit să dea răspuns înaintea soţului său :

— Cum nu ? Pofteşte dumneata... dă-mi voie să-ţi spun «bădiţă Haralambie»... Eu socot c-ai să-l înduplеci pe domnul colonel...

Soţia profesorului meu de franceză era admiraţia mea de junie şi primul meu amor secret, cu totul nevinovat. Îmi plăcea să mă uit la dumneaei cum rîde cu sfială prefăcută, schimbînd într-una direcţia privirii. Cu toate că se aflau la doi poli opuşi ai vieţii sociale şi ai înfăţişării fizice, uncheşul meu Haralambie şi acea femeie tînără mi se părea că au multe asemănări.

— Atuncea noi ne ducem, a hotărît duduca ; iar dumneata, bădiţă Haralambie, vii la noi ca din întîmplare, ca un prietin al nostru.

Era vădit că uncheşului meu îi plăcea nu numai melodia glasului doamnei Rainu, ci şi alcătuirea vorbelor, care erau drept de moldovancă, întocmai ca la noi la Păstrăveni.

După ce uncheşul meu s-a încredinţat din nou pe ce uliţă are a călări şi a coti ca să ajungă unde se cuvine, profesorul şi soţia sa au plecat. Cum au fost o clipă singuri alături, mi s-a părut că soţul îşi mustră blînd soţia. Însă poate a fost numai o părere a mea.

— Tata şi-a luat pălăria dumnisale celebră de pîslă şi i-a ajuns din urmă, după ce ne-a vestit că are de iscălit corespondenţă la cancelarie. Şi după aceea numaidecît se întoarce ca să aştepte pe Alecuţ tinichigiul. Domnu inginer a nostru nu mi se părea încîntat

de hotărîrea uncheşului meu ciobanul, dar nu i se putea pune împotrivă. Ţîţaca Leona, însă, aproba vădit întîlnirea, şi, după cît îi bănuiam gîndul, «tocmeala» între cioban şi colonel.

— Cumnate Haralambie, şi-a ţuguit dumneaei glasul după plecarea musafirilor şi a tatei, nu te grăbi şi mai stai ; vreau să-ţi spun două vorbe şi să-ţi fac o rugăminte.

Eu m-am retras discret, ca un tînăr bine crescut, foarte mirat de capitularea totală a mătuşii mele, şi am avut grijă să intru în camera tatei şi să mă aşez cu o carte lîngă fereastra deschisă, aşa ca să nu pierd nimic din sfatul zgripsorului cu omul de la munte.

— Ştii ce te-aş ruga eu, cumnate Haralambie ? şi-a deschis sufletul ţîţaca Leona, lăsîndu-se c-un fel de disperare la discreţia duşmanului său.

— Oi şti dacă mi-i spune, cumnată Leună.

— Uite ce e, cumnate dragă. Dacă te duci la acel colonel şi-l poţi îndupleca pentru băiet, te implor să pui o stăruinţă pentru liniştea mea şi pentru interesul casei fratelui meu. Se află aicea în tîrg, cumnate Haralambie, o profesoară, tare bună, însă vicleană, care mi-ar plăcea mie să fie mutată într-un loc mai bun şi într-un tîrg mai mare decît acest păcătos Folticeni, după meritele sale.

Uncheşul meu a dat răspuns numai două silabe :

— A-ha !

— Aşa că te-aş ruga, cumnate Haralambie, să-mi înţelegi năcazul.

Uncheşul meu s-a gîndit o vreme şi a tuşit sonor. Semn de oarecare îndoială.

— Nu ştiu cum aş face, cumnată Leună.

— Vei vedea dumneata, cumnate. Este cheie de intrare la bunăvoinţa oamenilor din ziua de astăzi.

— Crezi dumneata ?

— Ai să vezi, cumnate. Cu lacrimi te rog. Pe acea profesoară o chiamă Artemiza Şerbănescu.

— Scrie, cumnată Leună pe un petec de hîrtie, că eu n-oi putea ţine minte aşa nume de botez. Ş-apoi cunoscînd marfa, oi lua aminte.

Ridicîndu-se din scaun, uncheşul meu a alungat o viespe care-l bîzîia şi a coborît grăbind din cerdac.

Întîlnirea cu colonelul a avut loc nu mult în urma acestui sfat ciudat.

Cînd uncheşul meu Haralambie a intrat călare în ograda casei profesorului, se aflau în balconul deschis spre grădină numai stăpîna casei şi musafirul. Domnul Rainu se repezise pînă la gimnaziu, la rugămintea tatei, ca să încerce a relua tratativele cu domnul Ciolac.

— Mă închin cu sănătate ca la o luncă verde, a cuvîntat omul de la munte, apoi a descălecat cu măreţie.

— Bine ai venit la noi, i-a răspuns de la marginea parmaclîcului duduca. Mă bucur că nu ne uiţi, bădiţă Haralambie.

Pe cînd ciobanul îşi rînduia la loc potrivit calul, tînăra soţie a profesorului dădea cîteva lămuriri grăbite domnului colonel. Inspectorul special era un om scurt şi gros, cu ochii lăcrămoşi bulbucaţi pe obrazul rotund şi cu părul sur tuns ca o perie deasupra frunţii. Îşi isprăvea păhărelul de vişinată şi se uita ca prin abur la lumea asta tînără, aurită de primăvară.

Uncheşul Haralambie a suit domol cinci trepte ale balconului, cu capul gol, mîngîindu-şi pletele în care scînteia argint nou. S-a închinat către doamnă, apoi către domnul colonel Caraiman, observîndu-l cu luare-aminte. Starea de euforie a musafirului, ciobanul o cîntări cu chibzuinţă ; obrazul răzăluit proaspăt cu hîrb de coasă i s-a înseninat. Bătrînelul acela i se părea blînd şi cumsecade bărbat.

Ridicînd fruntea la înălţimea-i mică, inspectorul special a întrebat brusc, însă cu voie bună :

— Ce vînt te-aduce la tîrg, ciobane ?

— Apoi am venit cu treburi, domnule colonel, şi am socotit că nu se cuvine să-mi uit prietinii.

— Bine ai făcut, a încuviinţat inspectorul. Adus-ai marfă ?

— Adus.

— Brînză de burduf ? Cu ce preţ ? Aş fi cumpărat şi eu.

Uncheşul Haralambie şi-a ridicat privirile agere întăi spre duducă, apoi spre inspector.

— N-avem marfă de vînzare, domnule colonel. Aceea o trimetem negustorilor, după contract. Am adus numai puţine daruri rudelor şi prietinilor.

Inspectorul a tăcut puţintel contrariat şi şi-a privit păhărelul gol.

Tînăra doamnă a dat o lămurire :

— Bădiţa Haralambie e cumnat cu inginerul Dumitraş.

— Tatăl băiatului ? a mormăit întrebător colonelul.

— Da.

— A ! Asta e ? s-a dumirit inspectorul, strecurînd o privire cu înţeles doamnei de gazdă. Apoi a rîs : Nu cumva mă cauţi pe mine ? Ai venit cumva c-o rugăminte pentru nepot ?

— Să mă iertaţi, a răspuns uncheşul, n-am venit cu nici o rugăminte. Treaba asta cu nepotul, feciorașul surorei mele Polixenia, s-a face după dreptate şi după lege. Stăpînirea va hotărî cum va binevoi ; eu nu mă amestec.

— Interesant... s-a desumflat inspectorul, privind iar cătră gazdă. Atuncea, a reluat el întorcîndu-se la cioban, cum aş face ca să dobîndesc şi eu ceva din marfa dumnitale ?

— Ştiu eu, domnule colonel. Cum v-am spus, eu n-am marfă de vînzare. Iar cu chestia cealaltă, dacă legea hotărăşte să fie izgonit din şcoală nepotu-meu...

— Nu poate fi vorba de asta...

— Dacă stăpînirea hotărăşte să fie izgonit din şcoală nepotu-meu, a urmat neînduplecat omul de la munte, apoi om şti noi ce să facem cu el. L-om face păstor cum au fost şi uncheşii lui din veac. Acolo la munte, noi nu cunoaştem stăpîn, nici nu obijduim pe semenii noştri. Trăim în frăţie, după datină şi dreptate. Am avea o altă cerere, pentru o profesoară, ca să fie mutată în alt tîrg, dar nici pentru aceea nu ne punem.

— Ce profesoară ? Cum îi zice ? Să vedem.

Uncheşul s-a scobit în chimir şi a scos la lumină o hîrtiuţă păturită în opt.

— Artemiza Şerbănescu ? a întrebat colonelul desfăcînd hîrtia. A înaintat cerere ?

Doamna Rainu a rîs :

— Cere mutarea Şerbăneascăi o altă femeie...

A rîs şi uncheşul Haralambie.

— Între femei nu m-amestec ; da socot că ar fi o facere de bine pentru amîndouă şi v-aş fi şi eu mulţămitor ca unui prietin.

S-a veselit în sfîrşit şi colonelul, uitîndu-se cu plăcere la acel muntean din sălbătăcie.

— Vă poftesc, a îndemnat cu hărnicie duduca de gazdă, să gustaţi cîte o vişinată.

Doamna Rainu a turnat licoarea purpurie în păhărele. Musafirul s-a închinat galant şi bine dispus, primindu-şi partea. Înainte de-a întinde ciobanului băutura, duduca de gazdă a luat credinţa, întocmai ca nevestele noastre de la ţară, sorbind o picătură. Moş Haralambie a zîmbit şi a dat imediat de duşcă păhărelul. Acel zîmbet gazda îl cetea. Căci moş Haralambie îi judeca gestul ca izvorît dintr-o alintare a tinereţii ei, totuşi îi plăcea cum i-ar fi plăcut o mioară, ori un mînz, ori o creangă fragedă înflorită în primăvară.

— Domnule colonel, a cuvîntat el, eu m-oi duce, cu toate că îmi place aicea ; dar mă grăbesc. Las prietinilor mei ploconul şi-i poftesc să-l ospăteze sănătoşi, neuitînd pe acel care-l închină. Cu profesorul cel cu socotelile, veţi face după dreptate. Se pricepe dumnealui la ale sale, mă pricep şi eu la ale mele : în mîna celor mari e puterea, deocamdată. Mîni nu se ştie ce va fi.

— Cum nu se ştie ? s-a trezit colonelul contrariat.

— Apoi iaca, nu se ştie.

— Două şi cu două nu fac patru ?

— Ce să spun, domnule colonel ? Eu, care nu-s profesor de socoteli, v-aş putea arăta că uneori două şi cu două fac trei.

— Aş vrea să văd şi eu asta, s-a veselit oaspetele, turnîndu-şi el singur încă un păhărel de vişinată.

— Apoi chiar alaltăieri, domnule colonel, s-au înfățișat la noi la stînă două mame și două fete ; și aveam în comarnic numai trei cași ; i-am negușat, i-am dat, și le-a ajuns la fiecare cîte unul.

— Mă rog dumnitale, bade Haralambie, s-a întors scandalizat colonelul, cui debitezi dumneata asemenea baliverne ? Cu neputință.

— Ba-i cu putință, domnule colonel, căci acele două mame și două fete erau trei ; mama, fata și nepoata.

— Bată-te norocul să te bată, amicul meu, a hohotit inspectorul și a ridicat palma ca să-l bată prietinește peste umăr pe omul de la munte.

Uncheșul meu Haralambie s-a ferit cuviincios, strecurînd o privire spre stăpîna casei.

— Bată-te să te bată... a mormăit, ajuns de amețeală, domnul inspector apucînd și scuturînd cu entuziasm mîna ciobanului. Ești bun avocat ; ai cîștigat procesul. Scriu eu în condica de inspecție cum să se procedeze. Am să-mi aduc aminte cu plăcere că am stat de vorbă c-un muntean nostim.

La vremea mesei, uncheșul a fost acasă și țîțaca Leona aștepta un prilej de-o clipă, ca să-i poată strecura întrebarea ce-o chinuia. Părea că nu se află pe lumea ei altă preocupare, și în răspunsul pe care i-l aducea acel delegat al său cumpăneau viața și moartea. Însă uncheșul Haralambie avea și ale sale griji și, așezat într-un jîlț în care nu se simțea bine, cugeta adînc la toate cîte i se puneau în cale și trebuia să le biruie ori să le ocolească.

— Se mînîncă la dumneavoastră cam tîrzior, a zis el lui domnu inginer a nostru.

— Te grăbești ? a întrebat cu interes tata, apoi îndată și dumnealui a intrat în ale sale, fără să mai aștepte răspunsul ciobanului.

— Mă grăbesc, a întărit uncheșul Haralambie, căci am a întîmpina desară niște vameși ai stăpînirii ; după care, mîni dimineață, am a mă sfătui cu tovarășii pentru alte pășuni mai depărtate, căci aicea se tot strîmtează locurile și omenirea s-a înmulțit peste samă. Așa că mîne la amiază intru în munte. Isprăvindu-le aicea toate, nu mai am de ce zăbovi și cum voi astîmpăra lupii, încalec.

Domnu inginer a intrat o clipă în camera sa. Atuncea s-a grăbit să-şi puie întrebarea ţîţaca Leona :

— Pe cît înţeleg, le-ai isprăvit toate cu bine, cumnate Haralambie.

— Apoi altfel însamnă că nu-s isprăvite, duducă... i-a răspuns surîzînd uncheşul meu.

— A ieşit bine atunci şi chestia profesoarei ?

— Aşa socot ; numai că nu-i pot ţinea minte numele de botez.

— O cheamă Artemiza, cumnate.

— Din partea mea să fie sănătoasă ; poate s-o cheme oricum.

Dadaca mea Anghelina ne-a poftit la masă. Am intrat în sufragerie şi ne-am aşezat. În acel răstimp tata şi-a adus aminte de Alecuţ.

— Nu înţeleg de ce întîrzie tinichigiul, s-a mirat domnia-sa.

Eu l-am apucat de braţ :

— Dragă domnule inginer, dacă ar veni acuma, nu prea i-ar fi îndemînă.

— Ţ-ţacă Leonă, s-a veselit tata, să ştii că fiul meu are dreptate.

— Se-nţelege că are dreptate, s-a sumuţat ţîţaca Leona. A cunoscut ape şi ostroave şi poate primejdia morţii ; asta cuminţeşte şi îmbătrîneşte, Manole.

— Nu cumva, ţîţacă Leonă, am întrebat eu cu inima bătînd, împuşcarea ostroavelor se datoreşte domnului subcomisar Vacă-Mare ?

Ţîţaca Leona a scăpat din mînă furculiţa şi m-a privit cu spaimă ca pe un demon.

— Cum ţi-a venit în minte asta ? Ce au a face ostroavele cu musiu Vacamar şi mai ales cu ce-am spus eu ?

— Căci în primăvara asta m-am cuminţit şi am îmbătrînit, ţîţacă Leonă.

— Asta s-o creadă alţii, s-a hlizit [1] dumneaei privindu-mă amabil.

[1] A se hlizi — a rîde fără rost. (N.R.)

Vîntoasa neliniştilor celor mai grele trecuse şi toţi ai mei se regăseau oarecum mai potoliţi, ca după o trudă.

În primăvara mea însă năşteau alte nelinişti, cu alte speranţe. Tata mă informase, în răstimpul lipsei uncheşului că, indiferent de soluţionarea cazului meu, exilul la Iaşi era inevitabil pentru mine.

Tulburătoare veste, care-mi aducea în perspectivă agitaţia socialistă ce începuse acolo de şapte-opt ani. Eram încredinţat că viaţa mea va lua o întorsătură nouă în vechea cetate culturală a Moldovei.

Ridicînd privirile spre cărarea dintre tei, am văzut pe acei care fuseseră pricina ciudatei mele aventuri la Nada Florilor. Intraseră în grădină Alecuţ tinichigiul şi învăţătorul meu Culai.

Am vestit pe tata. Dumnealui s-a ridicat numaidecît şi a trecut în camera sa de lucru. Mi-a poruncit :

— Mi-l aduci numai pe mesager.

Domnul inginer avea ochii fierbinţi şi întunecoşi ai clipelor sale de mişcare sufletească.

Uncheşul Haralambie a chibzuit în sine să nu se urnească din loc. Numai după ce a bătut palma cu tinichigiul şi l-a întrebat rîzînd cum mai merg treburile în «ţara dumneavoastră», s-a coborît din cerdac şi s-a dus să-şi pregătească plecarea. Ţîţaca Leona n-a catadixit să răspundă la salutul noilor veniţi ; lumea îi devenise iar nesuferită şi o privea c-un zîmbet strîmbat într-o parte.

Am dat drumul prietinului meu Alecuţ, în camera tatei. Pe Culai l-am oprit cu mine şi l-am poftit să se aşeze pe un scaun. În acea clipă ţîţaca Leona s-a sculat de la masă privindu-l din cap la picioare fără a recunoaşte ghetele inginerului, şi ne-a părăsit.

L-am întrebat pe tovarăşul meu :

— Te duci cu Alecuţ Dumitriu ?

— Mă duc, să-mi fac şi eu un loc în lumea asta. Mă îndeamnă şi mama. După ce-oi învăţa carte, îţi scriu. Alecuţ mă sfătuieşte să intru ucenic lăcătuş. Eu doresc să mă fac ucenic de locomotivă. Om vedea.

S-a auzit calul huţan [1] al uncheşului nechezînd.

— Hai şi noi, să mai stăm de vorbă cu uncheşul, am îndemnat eu pe Culai.

În vremea asta tatăl meu primea amical pe tinichigiul de la Paşcani, îl poftea să stea pe scaun şi aştepta c-o gravitate mîhnită scrisoarea ce-i fusese anunţată.

— Domnule inginer, a zis Alecuţ, ridicînd fruntea-i luminată de soarele pieziş, în sfîrşit am ajuns la destinaţie. Am primit misiunea, de la un tovarăş care nu mai este, să predau acest pachet. Poftim !

Alecuţ Dumitriu a tras din buzunarul dinlăuntru de la piept un plic care nu mai era în starea dintăi. Îl pături cu grijă ; peceţile nu-i erau rupte. L-a prezentat tatei.

— Pentru asta, tinere, ai rătăcit la baltă şi la munte ? l-a întrebat domnul inginer zîmbindu-i cu bunăvoinţă.

Tinichigiul l-a privit drept :

— Socot că domnul inginer nu-şi închipuie c-am fugit de la Paşcani numai ca să-mi apăr viaţa.

Tata a tăcut, cu acelaşi zîmbet binevoitor pe faţă.

— Aveam asupra mea un depozit, a urmat lucrătorul ; trebuia să-l apăr ca să nu cadă în labele agenţilor. Nu puteam nici să-l îngrop, nici să-l trec altcuiva. De aceea nu l-am dat fiului dumneavoastră. Eram dator să-l depun cu mîna mea în mîni proprii.

— S-a făcut ! a răspuns tata strîngîndu-i mîna.

— Atunci mă pot retrage ?

— Încă nu, a zis tata, punîndu-i cealaltă mînă pe umăr şi aşezîndu-l la loc în scaun ; sper că nu te-ai supărat pentru întrebarea mea.

— Nu m-am supărat, domnule inginer.

— Ca să-mi dovedeşti asta, a urmat domnu inginer cu faţa mai luminată, te rog să iei o dulceaţă şi să bei cu mine cafeaua pe care, iată, ne-o aduce mama Anghelina. Ştii cine e mama Anghelina.

Lucrătorul a făcut semn cu ochii că ştie şi a zîmbit cătră bătrînă.

[1] Cal huţan — cal de la muntenii huţani sau huţuli. (N.R.)

— Vreau să vă fiu plăcut şi mă socotesc onorat, a răspuns el domnului inginer.

— Îţi mulţămesc, a răspuns tata.

În răstimpul ritualului dulceţei de trandafiri pe care Alecuţ l-a îndeplinit atent şi fără nici o stîngăcie, domnu inginer a rupt peceţile şi a scos din plic foaia unui şpalt pe care se aflau imprimate şase strofe ale unui poem. Sus în stînga, pieziş, interdicţia de a se tipări a procurorului. O dată cu poemul ieşise la lumină şi un bilet, mesagiul poetului mort, cu următorul cuprins :

Dragul meu amic,

În curînd trec dincolo cu barca şi nu ne vom mai vedea. Ultima mea poezie o găseşti alături ; ai grijă să-mi supravieţuiască pentru timpurile ce au să vie.

Al dumnitale care a fost, şi care a crezut în revoluţia socială,

Solomon Cornea.

Tata a străbătut grabnic cuprinsul poemului, apoi a suspinat, întorcîndu-se la cele de faţă.

— Mi-a plăcut la dumneata, a zis el lui Alecuţ, sentimentul onoarei şi al demnităţii. Te rog să-mi spui dacă prietinul meu Solomon Cornea ţi-a fost profesor.

— Mi-a fost, domnule inginer, în înţelesul că l-am văzut ades. Ne-a ţinut multe prelegeri în clubul nostru de la Paşcani. E interesant poate să cunoaşteţi că atelierul căilor ferate de acolo e un fel de turn al Babilonului în mic, unde s-au adunat pribegi din Europa centrală şi chiar din cea răsăriteană, atunci cînd o companie de financiari internaţionali a luat pe sama ei construirea liniei Suceava—Iaşi. Atuncea, pentru podul peste Siret, au venit mulţi italieni, iar în atelierele de la gara Paşcani s-au adunat felurite neamuri din Austria. Şi-au găsit acolo refugiul şi revoluţionarii din Rusia. Eu am apucat pe doi dintre aceştia. Unul a murit ; celălalt a dispărut ; după aceea s-a zvonit că ar fi profesor de limbă latină undeva la un liceu, şi-a

schimbat numele, trăieşte retras. Toţi aceşti pribegi ne-au fost învăţători, căci sînt pregătiţi, vin din ţări industrializate. După pilda lor, şi noi, cei mai tineri de aici din ţară, am întemeiat bibliotecă şi club. Ţinem legătură cu intelectualii ieşeni. Aţi fost şi dumneavoastră, domnule inginer, în legătură cu mişcarea.

— Da-da, a îngînat tata, deschizînd pagina cenzurată şi aplecîndu-şi asupra ei ochii. Acum mă simt obosit.

— Daţi-ni-l pe fiul dumneavoastră, a îndrăznit, aproape în şoaptă, Alecuţ.

— Nu e nevoie să vi-l dau ; merge el singur. Sper că floarea lui va da rod.

Tata a ridicat ochii, satisfăcut de ultimele sale cuvinte.

— E vremea să mă duc, a stăruit Alecuţ Dumitriu.

— Te întorci la Paşcani ?

— Desigur ; iau cu mine şi pe un necăjit de aicea.

— Crezi că n-o să ai acolo neplăceri ? Îţi pot veni în ajutor cu ceva ?

— N-am nevoie de nimic şi nu mă tem de nici o neplăcere. Dacă sînt încă urmărit, apoi acum, după ce mi-am îndeplinit misiunea, mă prezint eu singur judecătorului de instrucţie.

Au stat un timp privindu-se ; tata l-a cuprins deodată pe lucrător de după umăr, scuturîndu-i mîna cu energie. Apoi, după ce Alecuţ Dumitriu a ieşit, dumnealui a căzut la locul său, desfăcînd încă o dată foaia cenzurată, pe care abia acum o putea ceti cu limpezime.

Tinichigiul m-a căutat. Ne-am îmbrăţişat şi ne-am făcut legăminte tari, pe care uncheşul meu Haralambie le asculta atent.

Cînd eu şi uncheşul, după plecarea prietinilor mei, ne-am întors la cerdac, tata ne-a venit întru întîmpinare.

— Cumnate Manole, a grăit uncheşul, de-acu dusu-m-am şi eu. Mă întorc în bură şi negură, cum spune cîntecul din bătrîni.

— Îmi pare rău că ne laşi, i-a zîmbit domnu inginer, dar n-am ce face ; dumnitale nu mă pot pune niciodată împotrivă.

Omul de la munte a intrat în odăi ca să-şi ia rămas bun de la ţîţaca Leona şi de la dadacă, apoi, cînd s-a întors, i-am simţit asupra

mea mîna vînjoasă şi pieptarul, şi acestei rînduieli a fost silit să se supuie şi tata.

Am rămas cu domnu inginer a nostru în cerdac. Ieşise şi dadaca Anghelina în cornul casei, cu braţele încrucişate sub sîni.

Uncheşul Haralambie s-a încălărat şi a ieşit cu tot tarhatul său pe poartă, apucînd drumul spre dreapta.

— Uncheşul tău, îmi explică tata, apucă drumul pe la Horbaza, pe deasupra Rădăşenilor, ca să scurteze. După ce ajunge sus, coboară spre Baia la apa Moldovei, pe lîngă Movila lui Răzvan. Trece prin locuri istorice şi romantice, care pentru dînsul nu sînt decît o cale oarecare, spre oi. În dreapta dealului Horbaza, deasupra satului Rădăşeni, se află un pisc : Cetăţuia. Acolo am găsit eu, săpînd într-o vară, urme de aşezări din preistorie ale unor pămînteni care au trăit aicea cu zece ori douăsprezece mii de ani înaintea noastră... Stînile uncheşului tău sînt mai aproape de aşezările preistorice decît de noi. Iar ceilalţi doi prietini ai tăi se duc spre timpuri nouă...

Am stat alături în cerdac lungă vreme, contemplînd depărtările cătră pîcla violetă a munţilor, pînă ce uncheşul meu Haralambie a apărut micşorat de depărtare, pe coasta Horbazei. Se ducea repejor în buiestrul căluţului ; n-aveam să-l mai văd ; era un personagiu eroic ce se îndrepta spre amurgul său inexorabil.

Capitolul XVII

O dată cu aceste «Amintiri», între hîrtiile rămase de la vechiul tovarăş luptător, inginerul Ilie Dumitraş, au fost găsite şi următoarele trei documente : poezia lui Solomon Cornea, o scrisoare de demult de la tatăl său şi celebra teză.

1888

În anu-o mie-opt sute-optzeci-şi-opt.
Au stat pustii cîmpiile în soare
Şi ciocîrlia n-a cîntat pe-ogoare,
Iar grîul nou s-a scuturat necopt.

Căci a purces un vînt amar ce plînge
Al robilor alean neistovit ;
Viaţa li-i povară de granit
Şi pînea veche are iz de sînge.

Stihia urii înălţînd poruncă,
I-a năpustit ca-n vifor spre stăpîni ;
Se-naltă foc şi fum şi-n negre mîni
S-agită crud uneltele de muncă.

Vin călăraşii ! Goarna sună cîntec.
Urlînd, dau iureş şi împung cu lancea.
Au spart pe Paraschiva lui Ivancea,
De i-a ieşit copilul viu din pîntec.

Pe palizi morţi femei bocind îi poartă,
Căci dorobanţii-au tras în fraţii lor ;
Astfel pieri mulţime de popor
Şi holda a pierit pe cîmpuri moartă.

Dar brazda urii va da alte grîne,
Și ziua izbăvirilor luci-va,
Cînd fătul crunt al bietei Paraschiva
Va birui-n războiul pentru pîne.

Ciduy

26 Maiu 1888

Dumitraș Ilie

<u>Teză la Aritmetică</u>

Fălticeni
21 Octomvrie 1890.

Dragul meu Ilie

Mă bucur de succesul tău la Poduri și șosele și m'am grăbit să i-l comunic lui Ciolac al nostru, că să-și aducă aminte de întîmplarea de acum doi ani și jumătate. N'ași putea susține că nu i-a părut bine, atribuind de-sigur stricteții sale îndrumarea ta pe calea cea dreaptă a aritmeticii.

De-asemenea sînt mulțămit că stabilirea ta în București ai făcut-o fără dificultăți. Eu cu greu ți-ași fi putut veni în ajutor, de oarece sînt împovărat, știi bine, de atîtea lucrări ale județului, încît cu greu m'ași fi putut rupe d aici. Am avut pe lîngă asta și un năcaz mare acasă la noi

pe care am stat o vreme la îndoială dacă, trebue ori nu să ți-l comunic, Acuma, după ce ți-ai isprăvit concursul, află și tu ce s'a întîmplat.

Tîțaca noastră Leona a avut o tragică întîmplare din care sănătatea dumnesale a ieșit cu totul [illegible] zdruncinată. Inchipuește-ți că, acum două săptămîni, fiind poarta deschisă la grădină, s'a văzut trecînd spre Rudășeni o turmă de oi, care se întorcea de la munte: erau ale lui Tudose Oanea pe care îl cunoști. Eu nu eram acasă; grădina și livada visau, aș putea zice, în soarele de toamnă. Dădaca Anghelina era pe-afară trebăluind. Ea spune că a observat tot ce s'a întîmplat, de acolo din fundul ogrăzii.

Cum trecea turma în nour de colb, deodată a răsărit în poartă, în capătul aleei de tei, un dulău al ciobanilor, cu ragilă la gît. Asta era decorație lui, semn că doborîse lup. Dădaca

l-a cunoscut după laba albă; mi-l aduc și eu aminte de cînd ți l-a dăruit unchesul tău Haralambie.

Dadaca, prin urmare, l-a cunoscut îndată pe Colțun, cum îi zicea ea. Insă n'a avut vreme nici să se miște spre el, nici să-l cheme. La punctul geografic de pe pămînt unde te cunoscuse el pe tine, a luat cunoștință de casă și grădină, i-a fulgerat în amintire imaginea ta, și, cașicum-nu v'ați fi despărțit decît de eri ori de-un ceas, s'a repezit cu două lătrături formidabile spre casă, căutîndu-te. In traectoria lui de bolid, a apucat în gura-i enormă pe motanul tîțacăi, l-a scuturat și l-a zvîrlit în niște tufe de lemn cînesc; după asta a dat ocol casei căutînd intrare la odaia ta, așa presupune dadaca și are dreptate. Ușile fiind închise, dulăul a mai ocolit odată și a intrat unde dorea el prin singura deschidere ce se prezenta ochilor

but, prin fereastra deschisă dela iatacul țîțacăi Leona. Cînd s'a zvîrlit, a căzut drept asupra dumneaei pălind-o cu regila. Țîțaca a slobozit un țipet atît de grozav, încît dulăul, înspăimîntat el însuși, s'a aruncat înapoi pe unde sărise, a apucat-o la goană și s'a mai oprit numai o clipă subt tei. Atuncea au slobozit fluerături întărîtate feciorii de la oi, și el, ascultînd chemarea, a tresărit din arcurile-i de oțel și s'a dus.

Groaza țîțacăi Leona a fost așa de cumplită, încît și-a perdut cunoștința. Cînd a găsit-o în așa stare, dadaca Anghelina a prins a striga din răsputeri, pînă ce i-au venit în ajutor oamenii din vecinătăți, care s'au repezit la vale și m'au chemat dela cancelarie.

Deocamdată biata mătușă-ta a rămas paralizată. Doctorul Rossignon nu are prea mari speranțe de vindecare. Trebue să ne resemnăm.

Dacă te muți, caută-ți o locuință într'un cartier cu grădini; chiar

dacă e mai departe de școală.

Comunică noua ta adresă și prietinilor tăi din Pașcani, care îmi cer vești despre tine

Te îmbrățișea cu dragoste,

Tatăl tău.

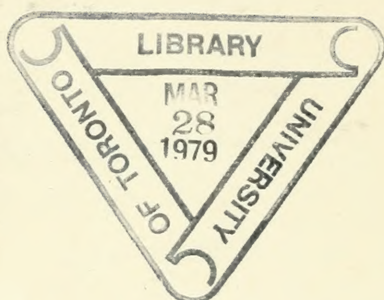
marțu mitraș

CUPRINS

Redactor responsabil : GEORGETA PĂSĂRIN
Tehnoredactor : ŞTEFANIA MIHAI

Dat la cules 30.09.1967. Bun de tipar 27.01.1968. Apărut 1968. Comanda nr. 8456. Tiraj 70 160 Broşate 65 100+5060. Hîrtie Tipar Înalt A. de 80 g/m² 610×860/16. Coli editoriale 11,75. Coli de tipar 12,5. A. 10 493. C.Z. pentru bibliotecile mici 8 R—32

Tiparul executat sub comanda nr. 70.677 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii" Str. Piaţa Scînteii nr. 1 Bucureşti – Republica Socialistă România

EDITURA TINERETULUI
Lei 6,75